

— I z d a j a

„Slovenska kršč.-socijalna zveza“.



Zbirka ljudskih iger.

III. snopič.

Ljubljana, 1901.



Zbirka ljudskih iger.

Izdaja

„Slovenska krščansko-socijalna zveza“.

Tretji snopič:

1.

Mlini pod zemljo

ali:

Zadnje ure poganstva v Rimu.

Igra v petih dejanjih.

2.

Sanje.

Igra s petjem v petih dejanjih.

3.

Sveťa Neža.

Igrokaz v dveh dejanjih.

Ljubljana, 1901.

Založila „Slovenska krščansko-socijalna zveza“.

Tisk Katoliške Tiskarne.





10-030000 416

Zbirka ljudskih iger.

I z d a j a

„Slovenska krščansko = socijalna zveza“.

Tretji snopič:

(Drugi natisek.)

1.

Mlini pod zemljo.

Igra v petih dejanjih.

2.

Sanje.

Igra s petjem v petih dejanjih.

3.

Sveta Neža.

Igrokaz za dekleta v dveh dejanjih.

Ljubljana, 1904.

Založila „Slovenska krščansko-socijalna zveza“.

Tisk Katoliške Tiskarne.



IN = 030000409

Mlini pod zemljo

ali:

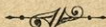
Zadnje ure poganstva v Rimu.

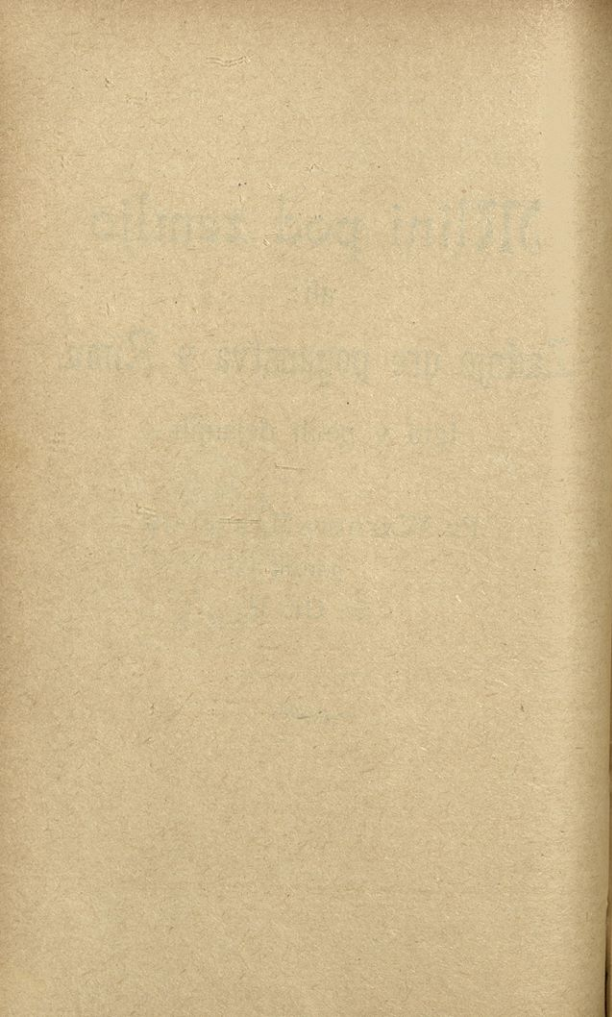
Igra v petih dejanjih.

Po Werner-Mehler-ju

priredil

dr. Gr. P.







Zgodovinsko jedro.

Zmagovito se je širilo kraljestvo božje, ki ga je na zemljo prišel oznanjat Zveličar. Siloviti cesarji rimski in njih oblastniki so vstajali proti njemu, da bi ga zadušili v krvi vernikov, a zgodilo se je nasprotno; izkrvavela je moč poganstva. Po tristoletnem boju je Cerkev dobila prostost v državi, in že sto let kesneje so v Rimu prodirali zadnje hramove poganskih malikov. Igra „Mlini pod zemljo“ postavlja pred nas sliko iz teh zadnjih časov. Ko je namreč Teodozij po zmagi nad vsiljencem Màksimom obhajal dné 13. julija 388 slavnosten vhod v Rim, so skušali poganski svečeniki ljudstvo vzdigniti, naj terja, da se postavi na trgu oltar boginje Zmage, in se tako zopet oživi misel poganska. Toda Teodozij je ostal neizprosen, in dal je celò podreti zadnje hramove poganskih malikov. Pri tem so se razkrile silne grozovitosti; pokazalo se je, da so pogani pri svojih obredih bogovom darovali človeške žrtve, našli so cel kup človeških kostij, med njimi otroške glave s pozlačenimi ustnami. Prišle so na dan v istem času še druge hudobije. Nekateri lakom-

niki so imeli pod zemljo velikanske prostore za ročne mline, kjer so mleli moko za kruh. Mline so vrtili sužniki, za kazen tudi prosti Rimljani. Delo je bilo mučno, a po nečloveški krutosti poostrenó do skrajne neznosnosti. Ker so vsled tega delavci hitro umirali, si je pomagal lastnik takih mlinov z razbojniško modrostjo: dal je napraviti nad podzemeljskim prostorom pivnico in v njej prožna tla; tujcu, ki je nesluteč stopil v pivnico, so se hipoma udrila tla, padel je pod zemljo in ostal je zaprt sužnik, dokler ga ni smrt rešila temne ječe. Neki hraber Teodozijev vojak, ki je tako zašel v podzemeljske mline, pa je našel izhod, in Teodozij je dal nato odpraviti roparske jame.

To je resnični temelj igre

„Mlini pod zemljo“.



OSEBE V IGRI.

Prob, rimski senator.

Cecilij, njegov sin (deček 12—16 let).

Válent, vojaški tribun, nečak Probov.

Itálik, paznik Probovih sužnikov.

Nárzej, sužnik Probov, vzor zvestobe.

Númida, sužnik Probov, črn Afrikanec, prebrisan spletkar.

Metrán, lastnik podzemeljskih mlinov, lakomen odrtnik.

Askánij, paznik v mlinih Metránovih, brezsrčen do sužnikov.

Satúrnij, Jupitrov svečenik, ohol oblastnež.

Olimpij, svečenik, tovariš Saturnijev.

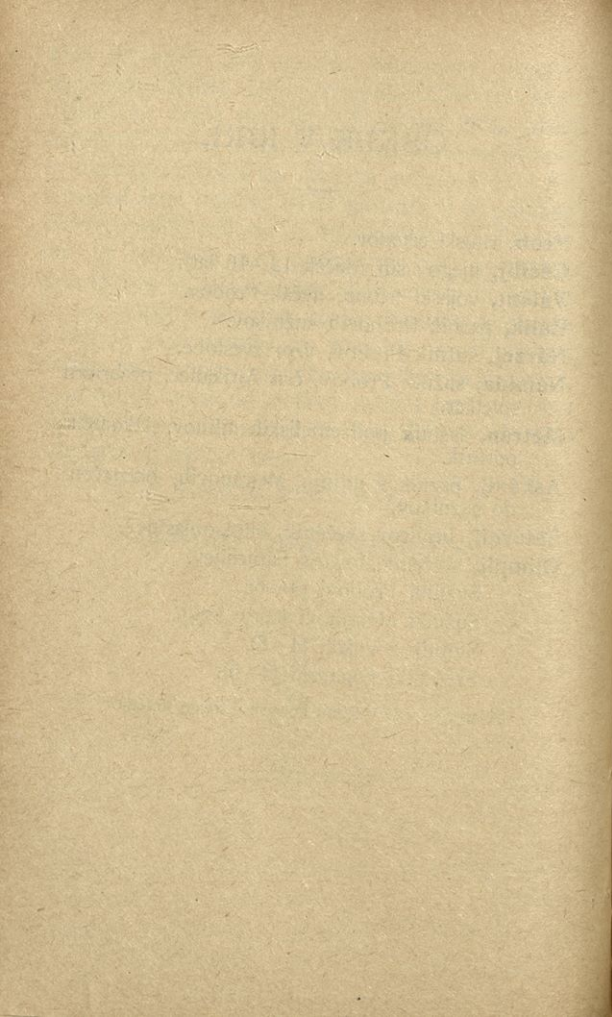
Sužniki Probovi (4—6).

Sužniki Metránovi (štirje vsaj).

Stotnik z vojaki (4—8).

Svečeniki poganski (3—5).

Dejanje se vrši v Rimu koncem četrtega stoletja.





Prvo dejanje.

Bogata rimska soba. V ozadju stebri. Na levi (pri napravi igrišča naj se šteje za levo stran tista, ki vodi v notranje prostore, in za desno tista, ki meji proti ulicam) v ospredju kurulni sedež (sella curulis, slonokosteni stol). Ob desni strani okrogla mizica s stoli; vrata na dvorišče in okno proti mestnemu trgu.

Prvi prizor.

Itálik in Probovi sužniki.

(Sužniki Probovi stojé na odru v dveh vrstah; ker ne vedó, zakaj so poklicani, se čudijo in med seboj tiho vprašujejo, dokler ne vstopi Itálik.)

Eden sužnikov. Zakaj si nas poklical?

Italik. Da greste gledat slovesni vhod cesarja Teodozija. Tolike slavnosti ne bo kmalu. Teodozij je premagal Máksima, odpravil malarke in povzdignil krščansko Cerkev, zato se vaš milostni gospod veseli in vam dovoljuje, da se udeležite tudi vi splošne radosti. Idite!

(Vsi se nizko priklonijo ter veseli odhité skozi desna vrata; Italik na levo.)

Drugi prizor.

Numida in Askanij.

Numida. (*Oprezno vtakne glavo skozi vrata, videč, da ni nikogar, vstopi z velikim vrčem vina v roki.*) Cesar obhaja slovesen vhod v mesto, Numida pa slovesen vhod v klet; cesar se veseli svoje zmage, Numida pa svojega . . . (*pokaže gledavcem vrč vina in luskne z jezikom.*) Če je človek pameten, si že zna poiskati dobre urice. E, Numida, prebrisana glavica si! Kletar tako skrbno skriva svoje ključe (*smeje se*), kakor da ključavničar ne bi znal tudi zame narediti ključev. Bedak! Pijmo na njegovo zdravje! (*Pije.*) Naš gospod ga tako malo pije; ali ni to modro, da mu jaz pomagam? Pomagajmo (*nastavi vrč in dostavi:*) da se ne skisa. In ali ni to pošteno, če ga po grlu poženem pošteno mero? (*Dolgo pije.*)

Askanij. (*Vstopi in sliši zadnje besede; skrivaj se približa ter pijočemu zavpije na uho:*) Tat!

Numida. (*Se prestraši in vrč hoče skriti.*) A! (*Spoznavši ga, se mu prikloni:*) Askanij! Plemeniti gospod! (*Zase:*) Nebodigatreba! Da ga nos prinese ravno sedaj!

Askanij. (*Škodoželjno.*) Ko bi to videl tvoj gospod, cel mesec bi ti ne ozdravela tvoja oslovska koža!

Numida. Modri Temistoklej je rekel: Tepi me, a poslušaj me! In Numida ti pravi: Pij, pa molči! (*Poda mu vrč.*)

Askanij. (*Dobre volje.*) Kje je rastla ta kapljica? — v Falernskih gorica! (*Pije.*)

Numida. Kislica ni! Boljša tekočina še ni drsala po tvojem grlu. (*Askanij v drugo vrč nastavi ter pije v močnih požirkih.*) Dosti! Dosti! (*Numida mu iztrga vrč ter ga sune.*) Ropar! Vsega mi je požrl!

Askanij. Hahaha . . . , tako ravnaš s prijatelji, ki ti prinašajo denarja?

Numida. Denarja? (*Hitro vrč odloži in roke nastavi.*) Le sem ž njim!

Askanij. O ne, tako hitro pa ne! Vidiš, stvar je taka: prinesel sem ti denarja, pa ti ga vendar prinesel nisem. (*Numida ga debelo gleda.*) To se pravi po domače, jaz ti povem, kako boš zaslužil denar.

Numida. Zaslužil! Haha. Zaslužil! (*Zaničljivo.*) Bo pa spet treba storiti kaj poštenega.

Askanij. Poštenega, seveda! Kakor si ti pošten.

Numida. Na jezik torej, kar imaš!

Askanij. (*Tiho.*) Ali ni nevarnosti, da bi naju kdo slišal?

Numida. Plašljivec, nič se ne boj! Sužniki so šli na trg, gospodar se je zaprl v svojo sobo s cesarskim poslancem, in mladi Cecilij je pri vojakih v taboru.

Askanij. Kakor nalašč. Vzemi tole knjigo, Saturnij, Jupitrov svečenik, ti naroča, da jo neseš v Cecilijevo sobo.

Numida. Saturnij. Hm. Že vem, zakaj mu gre. Daj mi jo!

Askanij. Pa še nekaj. Moj gospodar Metran ti veli, da v tej dvorani počakaš Saturnija. Med

slovesnim vhomom cesarjevim namreč pride k tebi, da ti razodene važno skrivnost.

Numida. To se že stori. Danes sam varujem dom, *(smeje se)* kakor volk ovce!

Askanij. A varuj se, da skrivnost ne izdaš!

Numida. Svojih skrivnosti? Dokler se imenujem Numida, nihče ne spravi besede iz mene. Če bi pa o meni kdo kaj slutil — mu že znam zamašiti usta.

Askanij. Ti tudi znaš? — Kako?

Numida. Pred petimi leti me je bil našel neki sužnik, Narzej po imenu, ravno ko sem nekaj . . . *(Pokaže, da je kradel)* razumeš? . . . Precej sem ga spravil spoti. Zvabim ga k onim mlinom, ki jih je kesneje kupil tvoj gospodar, in dva močna sužnika, moja prijatelja, ga zgrabitā ter vlečeta pod zemljo. *(Zaupljivo.)* Ti, Askanij! Ti nadzoruješ tam sužnike, gotovo veš, če Narzej še živi ali ne.

Askanij. Narzeja nimam nobenega pod svojo oblastjo. Kako pač, ljubček? V petih letih je umrl najmanj desetkrat. Tam se drugače živi. Vlažen zrak, težko delo, pičla hrana in pa to, kar dajemo delavcem za plačilo *(pokaže, kako jih biča)*, užuga najmočnejšega hrusta v nekaterih mesecih. Narzej torej ne bo strašil nikdar več. Ali sicer nobeden ne ve nič o tvoji poštenosti?

Numida. Mislim, da ne. Samo neki vojak je slišal krik, ko sta onadva vlekla Narzeja, in je prihitel na pomoč, da sem jaz komaj ubežal. Če me je spoznal, nič ne dé, saj vem, da je

v teh petih letih padel kje v vojski. (*Tromba zapoje.*)

Askanij. Slavnostni vhod se je pričel! Poglejva! (*Gleda proti trgu.*)

Numida. Morda vendar še ne! (*Pogleda še on.*) E, to so pretorijanci, ki gredo stražit na Palatin. — Glej, tribun se je ozrl váme! Kako me gleda! Prebodel me bo s temi ostrimi očmi!

Askanij. (*Mu ponagaja.*) Menda si mu tako všeč!

Numida. Ti cepec, ti! Kakošen si pa ti? Jaz menim, da sem še vedno lepši dečko nego si ti. (*Pogleda zopet in se ustraši.*) Oj béži, béži! Askanij, béži, da te ne vidijo pri meni! Glej nosilnico, na kateri je Cecilij, sin mojega gospodarja. Jaz nesem knjigo na mizo Cecilijevo. (*Askanija pahne skozi vrata na desni, nese knjigo skozi vrata na levi v Cecilijevo sobo, potem odide zopet z vrčem čez oder za Askanijem; Cecilij v obrobljeni togi [t. prætecta] vstopa v spremstvu Italika. Italik se oddalji, Cecilij pa gre na levo v svojo sobo.*)

Tretji prizor.

Numida sam.

Numida. (*Vstopi ter se ustavi pri kulisah.*) Cecilij je v svoji sobi. Našel bo knjigo. Ali jo bo bral? — težko! Preveč posluša svojega očeta. Saturnij me bo zopet ošteval, ker ne

morem Cecilija odtujiti očetu. Kako? — oh ta dva! Kako se ljubita! Tri leta se že trudim, vse je zastonj. — Pozór! Sedaj gre!

Četrty prizor.

Numida in Cecilij.

Cecilij. (*Pride iz svoje sobe.*) Ti tukaj, Numida?

Numida. (*Se prikloni.*) Čakam tvojih zapovedi. Cecilij, ali nisi bil ravnokar v taboru pri vojakih?

Cecilij. Da, in povem ti, zame so bili to srečni trenotki. Nešteti šotori, vojaki v belih oblačilih, ovenčani z lavorikami, radostne pesni, navdušeni klici. Vse, vse! Numida, kadar bom jaz velik kakor ti, bom tudi vojak.

Numida. (*Prilizljivo.*) In žel bodeš nesmrtno slavo. Zgodovina se te bo spominjala kakor mogočnega Cezarja in velikega Aleksandra. Sin Probov bo v slavi prekosil svojega očeta.

Cecilij. O, motiš se, Numida! Častniki v taboru so mi navdušeno pripovedovali o mojem očetu, da je največji državnik, najboljši prijatelj cesarja Teodozija, najplemenitejši patricij, da je pravičen, velikodušen in ves vnet za vero in dom.

Numida. (*Se hlini.*) Res je, s tvojim očetom se ponaša veliki Rim. Smrti je vreden, kdor ga ne spoštuje in ne ljubi! Kako dober je nam sužnikom. Svoje življenje bi dal zanj. Kaj pa — ali pojdeš gledat cesarjev slovesni vhod?

Cecilij. Mar misliš, da ostanem doma? Vse ceste so posute s cveticami, hiše okrašene z vencí, in z mnogobrojnimi duhovniki priča-kuje cesarja v lateranski baziliki Siricij, prvi vladika vsega krščanstva! — Oče mi je dovolil, torej pojdem.

Numida. Res, lepa slovesnost bo to! Toda še lepša pride jutri. V amfiteatru se bodo z obsojenci borili levi, v dirkališču drdrali hitri vozovi in v gledišču se bodo igrale grške igre. Pri teh veselicah so se navduševali nekdam tvoji predniki za dom in junaštvo.

Cecilij. Jutri ne pojdem nikamor z doma; oče mi ne pusti, da bi hodil v amfiteater, in jaz ga zato še bolj spoštujem, zakaj, če je pregrešno ljudi moriti, greh je tudi, veseliti se moritve.

Numida. To pravim tudi jaz, veseliti se ne smemo, ko drugi umirajo. A, ko bi ti videl tam do dvestotisoč gledavcev na marmornih sedežih, cesarja z vsem veličastvom v sredi, velikanski šotor, bliščeč se v škrlatu ter okrašen z zvezdami — ko bi ti slišal, kako strune doné in bijejo na ušesa, kako divje zveri tulijo in rjovejo, bojevniki kričé in vpijejo — ko bi ti videl in slišal, kako množica z vzvišenih sedežev ploska in proslavlja srečne zmagovavce, prepričan sem, da bi nikoli več ne hotel zamuditi takih svečanosti.

Cecilij. Naj bi bilo še tako lepo, moj oče ne mara, da bi šel, in zato ne pojdem.

Numida. *(Si usta grize nevoljen, a se potaji.)* Jaz te hvalim zavoljo tvoje poslušnosti; a niso vsi sinovi taki kakor ti. Moj prejšnji gospod je imel tudi sina — tvoje starosti. Bil je moder mladenič. Ta ni bil tako boječ; hodil je vedno k igram.

Cecilij. Mar ga ni oče za to kaznoval?

Numida. Saj ni bil glupec, da bi bil očetu povedal! Pogovoril se je bil s svojim sužnikom, in ta ga je spremljal v gledišče mesto v šolo in za plačilo pri njem dobro jedel in pil.

Cecilij. Je mar sin imel denar, da je plačeval záse in za sužnika?

Numida. Kako si otročji! *(Tiho in zaupljivo.)* Njegov oče je imel ravno tako nastavljeno denarno skrinjico kakor tvoj. *(Pokaže skrinjico v kotu.)*

Cecilij. Nehvaležni otrok, tat tudi še po vrhu!

Numida. Teh mislij sem tudi jaz, krasti je grdó. Tebi ni treba krasti. Vendar . . . če prav pomisliš, kar je očetovega, je tudi sinova lastnina. *(Cecilij se stresne pri teh besedah.)* Sicer pa si že pameten, da poslušáš svojega očeta. Le ostani vedno tak, potem . . .

Peti prizor.

Prob in prejšnja.

Prob. *(Vstopivši obstoji pri zadnjem delu odra, pretrga besedo.)* Numida! *(Dá mu znamenje, naj odide; Numida se globoko prikloni*

ter gre: Cecilij ostane na svojem mestu povešene glave; Prob sede na kurulni stol na levi; ne ozrši se v Cecilija govori:) Sin moj, pridi sem! *(Cecilij gre.)* Povej mi Cecilij, ali me ljubiš?

Cecilij. Čemu vprašaš, oče?

Prob. Za Bogom si ti moja edina tolažba in podpora. Rad bi imel modrega in poslušnega sina.

Cecilij. *(Živo.)* Dragi oče, saj bom poslušen.

Prob. Ne občuj torej več s sužniki. Res, ljubiti jih moramo, a ne bodi preveč prijazen ž njimi; naučili te ne bodo nič dobrega. In kaj si govoril z Numido?

Cecilij. Rekel je, da si ti sužnikom dober gospod.

Prob. Samo to?

Cecilij. Hvalil je igre v amfiteatru in rekel, da je sin njegovega prejšnjega gospoda varal očeta in zahajal k veselicam namesto v šolo.

Prob. Zadosti! To bo pomnil Numida!

Cecilij. *(V strahu za Numido.)* Numida je tudi rekel, da jaz ne smem tako delati.

Prob. Sin, ti ne veš, kako spačeni so mnogi sužniki. Pred petimi leti se mi je zdel med vsemi slugami najzvestejši neki Narzej, in vendar je zginil nekega dne; nehvaležnež je najbrže pobegnil. Kdo mi je porok, da je Numida boljši? Pogan je še, in vrhutega Afrikanec.

Cecilij. *(S sklenjenima rokama.)* Ne bodi hud, dragi oče! Ne bodem te žalil nikoli več!

Prob. Ti že verjamem, otrok moj! Zanašam se na tvojo poslušnost. Zato sem ti tudi

pripravil lepo darilo: list velikega apostola Pavla do Rimljanov, krasno vezan, in na vezavi sem dal včrtati tvoje in moje ime.

Cecilij. A, to je tista knjiga, ki sem jo videl ravnokar na svoji mizici?

Prob. Katero knjigo misliš? — Prinesi jo, da jo vidim. (*Zase.*) Kdo si je upal laziti v njegovo sobo?!

Cecilij (*S knjigo.*) Tukaj je, dragi oče!

Prob. (*Pogleda knjigo.*) Sramota! Ne veš, kdo bi jo bil prinesel?

Cecilij. Mislil sem, da ti . . .

Šesti prizor.

Italik, Prob, Cecilij.

Italik. Gospod! Mlad častnik, tribun, bi rad govoril s teboj. Svojega imena ni povedal, pa menda je kak znanec; ves zamaknjen ogleduje zunaj rodbinske kipe in podobe.

Prob. (*Premišljujoč.*) Najbrže je on. (*Italiku.*) Privedi ga noter. (*Italik odide.*)

Cecilij. Kdo je ta tribun, oče?

Prob. Morda sin tvoje tete, moje uboge sestre; tvoj bratranec torej. Pet let je že, odkar je šel v vojake.

Sedmi prizor.

Valent in prejšnji potem Numida.

Valent. (*Z razprostrtima rokama.*) Dragi stric!

Prob. Ti si, moj ljubi Valent! (*Objame ga.*) Kako sem srečen, da te po dolgem času spet vidim!

Valent. V mirnem taboru in v sredi bojnega hruma se misli nate, in vselej, ko sem molil za mater, molil sem tudi zate. Kako sem hrepenel po blaženi uri, da bi te mogel objeti!

Cecilij. (*Žalosten, da ga Valent še ni opazil.*) Zame nimaš nobene besedice?

Valent. A, ti si, Cecilij? — moj bratranec? Skoraj bi te ne spoznal več. Ko sem odhajal, bil si še tako majhen — no sedaj si že skoraj da krepák mladenič. Daj mi roko!

Cecilij. (*Seže mu v roko in pri tem zapazi rano na roki Valentovi.*) O, bratranec, kaj si si naredil na roki?

Valent. Majhna rana! Zadela me je bila sulica Máksimova.

Cecilij. Povej, povej, kako je bilo to?

Prob. Dà, pripoveduj kaj o hrabrosti naših vojakov. Pa truden si že; sedi na mojo stran. (*Cecilij prinese stol in Valent sede.*) Numida!

Numida. (*Slednji vstopi.*) Če kdo želi govoriti z menoj, reci mu, naj počaka; in ko odide ta gospod (*pokaže Valenta*), pridi k meni, nekaj moram govoriti s teboj.

Numida. (*Zase.*) Kaj mi pač pove? (*Počasi odhaja nepremično zroč v Valenta.*)

Valent. (*Numido vesčas gledajoč praša na pol tiho Cecilija.*) Kako se zove ta človek?

Cecilij. (*Tiho.*) Numida.

Numida. (*Zase.*) Zakaj me ta tujec tako gleda? (*Odide.*)

Valent. (*Po kratkem molku zase:*) Morda se pa vendar le motim!

Prob. Valent, začni sedaj.

Valent. Ko se je hrabri Teodozij vzdignil s svojimi četami proti vsiljencu Maksimu, sem hitel pod njegovo zastavo, vesel, da se bom vojskoval za slavo domovine in mir Cerkve Kristusove. V Panoniji se zmagovito zgrabimo trikrat, tretjič — bilo je pri Petaviju — me je zadela sovražna sulica v roko, a moj meč je usmrtil Maksima.

Cecilij. Dobro, dobro! (*Ploska.*)

Prob. Vrlo, moj Valent, zaslužil si tribunsko čast. A glej, v Rimu sedaj lahko izbojujemo še pomenljivejši boj: Zatrimo ostudno poganstvo, ki ponižuje našo domovino.

Valent. Je-li to mogoče?

Prob. Dobivam pisma dan na dan od modrih voditeljev Cerkve Kristusove; od Hijeronima iz Palestine, od Avgušтина iz Afrike, od Ambrozija iz Milana, vsi so teh misli, da morajo odbiti zadnje ure poganstva.

Valent. Jaz in moje čete gremo v pomoč; kako naj začnemo?

Prob. Ne bo treba prelivati krvi. Ravno jutri bo v zbornici obravnava, pri kateri bodo poganski senatorji zahtevali, naj se boginji Zmagi spet postavi oltar. Malikovski svečeniki ljudstvo ščujejo, podkupujejo, podpihujejo, naj terja od Teodozija, da zahtevi ustreže.

Valent. In če se cesar uda? ---

Prob. Ne bo se udal. Namestnik Kristusov, vladika Siricij, je že izrekel svoje mnenje; vsa Cerkev bo jutri klečala v prošnjah do živega Boga, in zato imam zaupanje, da bo jutri moja beseda blagoslovljena. Ko senat sproži vprašanje o malikovavskem oltarju, se jaz vzdignem z nasprotnim predlogom: poganstvo naj se po vsej državi prepové in naredi konec zmotam poganskim. O Valent, kolika sreča! Sv. Peter je malikom omajal tla, in mi jih bomo videli potrte v prah! Zmagal bo Jezus iz Nazareta!

Valent. Izvrstno! — Če bi se poskušal kak upor, moje čete bodo pripravljene. (*Vstane.*) Pozno je že. Moram v palačo k svojim vojakom. Bog vam podeli zmago! Cecilij, ali me hočeš spremljati do vrat?

Prob. Bog te varuj!

Valent. Na svidenje! (*Dá mu roko in odide s Cecilijem.*)

Osmi prizor.

Prob in pozneje **Numida.**

Prob. (*Vstane ter gleda za Valentom.*) Sredi bojnega hrupa si je ohranil čisto srce. (*Sredi odra.*) Draga sestra! To bi bil zate dan tolažbe! — — Sedaj je čas, da grem s senatom vred cesarju naproti.

Numida. (*Obotavljajoč se vstopi.*) Moj gospod! Hotel si govoriti z menoj.

Prob. (*Resno.*) Vem. Prepovedal sem ti bil govoriti z mojim sinom, a ti si se celó upal,

nazore vcepljati mu v srce, ki se ne spodobijo senatorjevemu sinu, kaj šele kristijanu!

Numida. Cecilij me je vpraševal, moral sem mu odgovarjati.

Prob. Prazen izgovor! Ti veš, kaj je moja volja, in to ti je dosti — — In ta knjiga?

Numida. (*Nedolžno:*) Jaz nisem pismouk. (*Zase:*) Presneti otrok! (*Preklicani otrok!*)

Prob. Kdo je bil v njegovi sobi?

Numida. (*Zmaje z rameni:*) Jaz nisem hišnik njegov! Kako bi vedel?

Prob. Naj bo za sedaj . . A zapomni si: Le še enkrat naj te dobim, da govoriš z mojim sinom, dam te zaradi upornosti v mline pod zemljo. Razumeš? — (*Kliče proti vratom obrnjen:*) Italik! (*Slednji prinese togo; Prob se obleče.*)

Numida. (*Pade na koleni:*) Odpusti, milostni gospod!

Prob. Dà, dà! V mline pod zemljo; le spominjaj se tega, kar sem ti zažugal. (*Odide z Italikom skozi desna vrata.*)

[Deveti prizor.

Numida sam.

Numida. (*Na kolenih, dokler Prob ne odide; potem poskoči in se zaničljivo zasmije.*) Jaz, Numida, da bi moral v mline pod zemljo!? (*Jezno.*) Da bi tam zaprt umiral lakote in slabosti ter bičan do krvi? Pri bradi Jupitrovi! Kesal se bodeš starec, da si žugal Numidi! Toda, saj tega ne bo storil, še nikomur ni skrivil lasu.

Svari, opominja, vpije, pa se dá omečiti zopet z eno solzo. Porečem mu: Najljubeznivejši gospod! (*Drži se na jok.*) — — — Hahaha! (*Vrže se na kolena.*) Hudo potrť, da sem te razž hihih! objemljem tvoja sveta kolena huhuhu! in mehkega srca me vzdigne od tal. Hahaha! (*Grdo se smejoč.*) Afrikanec se zna potuhniti, hliniti, jokati — pa tudi sukati meč. (*Vzame izpod obleke meč ter vihti, kakor bi hotel koga prebosti.*) Le (srčan) neustrašen Numida! (*Začuje se tromba in klici: slava!*) Aha! Slovesen vhod cesarjev se je pričel. (*Skrije meč ter gleda skozi okno [ali vrata] proti trgu.*) Kaj se oni mož tako rije skozi množico! Semkaj gre gotovo je Saturnij. (*Umakne se na sredo odra; kratek molk.*)

Deseti prizor.

Saturnij in Numida.

Saturnij. Numida, si mar sam? (*Ponudi mu mošnjo.*) Tu imaš dvajset sestercijev, pa jih moraš zaslužiti. Rekel sem ti, da se Cecilij mora čutiti Rimljana in ne Galilejca! Mlad je še; prilizuj se mu, varaj ga in vse poskusi, da mu vtepeš v glavo druge misli. Če se vedno dá voditi svojemu strogemu očetu, brezuspešen bo ves naš trud.

Numida. Vse sem že poskusil, vse nič ne izda. A če me gospod zasači, kdo bo kazal glavo? kdo bode držal palico? A?

Saturnij. (*Zaničevaje.*) In tebi se še sline cedé po mojem zlatu? Prepozno se mi odpirajo oči, da si trepetljika, plašljivec, strahopetec!

Numida. Ali si me prišel samo zmerjat?

Saturnij. O ne! Če bi hotel biti pameten, imam ti nekaj boljšega povedati. Kakor ti je znano, hočemo mi na trgu postaviti žrtvenik boginji Zmagi. Prob, tvoj gospod, se bode temu ustavljaj, in Teodozij ga bode poslušal.

Numida. (*Se zasmeye.*) Kaj meni to praviš? Mar so meni vaši bogovi! (*Tromba se začuje; oba gresta k oknu [ali vratom] proti trgu.*) Spremistvo cesarjevo! (*Radostni klici; petje vojakov:*)

Pevci zunaj: Podiral sovraga tvoj ostri je meč,
Odbijal vrste neštevilne;
Slava, naš cesar Teodozij,
Slava, naš car!

Saturnij. (*Gleda sprevod.*) Kolika množica! Kolika navdušenost! — — — Voz cesarjev! — — — čete! (*Strastno.*) In mi smo pahnjeni iz tega veličja, kjer smo bili nekdanj ponos! Mogočni bogovi, kaznujte brezbožnega cesarja. (*Vzame Numido pod pazduho ter ga vede na sprednji del odra.*) Numida, ali si ti mož, da bi občutil mojo jezo ter jo maščeval?

Numida. Če le dobro plačate. Zakaj ne?

Saturnij. Ali me ne boš izdal?

Numida. Ti si kaj pameten. Meni gre za glavo kakor tebi, če pride na dan najina poštenost.

Saturnij. (*Strastno.*) Prob je naš najhujši sovražnik, kesati se mora svoje predrznosti. Ali ljubiš svojega gospoda?

Numida. Jaz? Kakor trn v peti. Koliko sužnikov je že oprostil, le mene še ne!

Saturnij. Torej hrepeniš po prostosti? Kaj, ko bi ti jo podelil jaz? In po vrhu še lepih denarcev?

Numida. Pri vseh tvojih bogovih! Jaz prost! Numida prost. Huu!

Saturnij. Dà, prost in vrhutega sam posestnik sužnikov! Toda zastonj ti ne pridobim nič, prav nič!

Numida. Vse, vse storim. Svoje življenje zastavim.

Saturnij. In če zahtevam, da mi izdaš sina Probovega?

Numida. Saj pravim: vse, vse rad storim; le povej, kako in kdaj!

Saturnij. Bodi torej pripravljen! (*Skrivnostno.*) Nocoj v mraku se bodeva videla na trgu nasproti Jupitrovemu svetišču. (*Odhaja, pa se še enkrat obrne.*) Numida! Jezik za zobmi! Bogastvo! prostost! (*Odide.*)

Jednajsti prizor.

Numida sam.

Numida. Bogastvo! Prostost! Ogenj radosti mi gori po žilah! Numida, išče te sreča! Le srčan, pa zvit! Konec bo žalostnim dnem robovanja! Bogastvo! Prostost! (*Zastor pade.*)

Drugo dejanje.

(Dvorana tik hrama Jupitrovega.)

Prvi prizor.

(Oder prazen, iz dalje se čujejo žalostinke poganskih duhovnikov:)

Sveti bogovi	Orožje zlomite
Na Kapitolu!	Brezbožnemu kralju!
Strele mečite	Morite, zatrite
V mesto hudobno!	Hudobneže vse!

(Po petju pridejo poganski svečeniki [5–9] iz Jupitrovega hrama ter se razpostavijo v dve vrsti ob obeh straneh.)

Drugi prizor.

Saturnij, Olimpij in duhovniki.

Saturnij. (*Kot predsednik stopi na sredo.*) Pogubonosna noč! S koliko skrbnostjo se je vršil obred žrtvovanja . . . vendar se je razlila kri! In kaj pomeni grozna prikazen, ki nas je pretresla pri darovanju? še se zgražam pri spominu na njeno žalno postavo, še mi zveni po ušesih njen grozni krik: Zadnja ura bije!

Vsi. (*Tiho in zamolklo.*) Gorje nam!

Saturnij. Torej naj ugasne vaša in moja slava! Veliki Julijan je bil naš prijatelj, naši sovražniki so bili njegovi sovražniki, jaz, Jupitrov služabnik, sem bil strah in trepet Galilejcem; bič, ječa in gromada je bil moj od-

govor na najmanjšo razžalitev. Podiral sem cerkve, požigal domove, moril privrženca križanega Galilejca podnevi in ponoči! Globoko v zemljo jih je dosegla moja jeza, ostro kaznoval moj srd. Konstantinovo delo je bilo pri koncu, Galilejec že zmagan! In mi smo v časti in slavi med množico naroda povzdignili zopet stare bogove, in zopet so prisegali pri njih rimski senatorji.

Olimpij. Veseli spomini! A ta slava je trpela kratko.

Saturnij. Res, trpela je prekratko! Padel je Julijan in ž njim že drugič žrtvenik boginje Zmage! Gracijan nam je ugrabil premoženje in odtegnil pravice . . . in sedaj! . . . sedaj! . . . o mučilne misli! Teodozij je podrl v vzhodni državi vsa naša svetišča, izdal kristijanom naše bogove in skrivnosti, da se nam posmehujejo. Naših prošenj ne sliši, in le sam Jupiter ve, kaka usoda nas še čaka. Ko bi bil zmagal Maksim, napočila bi nam zopet zarja rešitve, a vsa nada je splavala po vodi! O grozna usoda!

Olimpij. Ali smo tako pri koncu? Podkupimo revno prebivavstvo, da se upre. To je še malokdaj spodletelo.

Saturnij. Ne pomaga dosti! Vojaki so vsi za cesarja navdušeni. (*Bolj tiho.*) A drugo misel so mi dali bogovi; odvedimo sina Probovega in stavimo potem očetu pogoj: žrtvenik naj se boginji zopet postavi in naj se nam vrne premoženje, ali pa se maščujemo nad njegovim sinom. Ali mi prisežete, da boste molčali?

Vsi. Prisežemo!

Saturnij. Prisežete, da mi bodete pomagali zatreti spomin na Galilejca?

Vsi. Prisežemo! Smrt kristijanom!

Saturnij. Dà, smrt vsem izdajicam! —

Mrači se že. Na delo tovariši! (*Proti duhovnikom na desni.*) Vi se razkropite po okolici, širite uporne glasove, nabijajte na palače krščanskih patricijev žugajoče napise. (*Svečeniki na desni odidejo; proti levim.*) Vi pa pojdite v stanovanja, kjer je še kaj nam zvestega ljudstva, zabičujte mu, da je država izgubljena, če se boginji ne postavi žrtvenik, razmečite zadnji denar med množico, da se jutri v velikem številu in z velikim hrupom zbere pred zbornico. (*Odidejo vsi razven Olimpija.*) Ti, Olimpij, si ravno kar iz Azije prišel, po Rimu te torej še ne poznajo, vzemi senatorski plašč, idi k sinu Probovemu in povabi ga v očetovem imenu na cesarski dvor; tu imaš vabilni listek, kakoršne je Teodozij pošiljal senatorjem. (*Mu da perga-menten list.*) Dal ga mi je tajnik njegov, ki še z nami drži. Idi sedaj! Za malo trenotij izveš, kdaj in kako se boš lotil dela. (*Odide Olimpij.*) (*Saturnij zase proti gledavcem v dvomu.*) Ali bom zmagal? Bogovi, podpirajte me, za vas se trudim.

Tretji prizor.

Metran in Saturnij.

Metran. (*Previdno stopa.*) Sem li prišel prav?

Saturnij. Prav, stopi bliže! Ali še veš, da se je vselej pomnožilo tvoje zlato, kadar si mi posodil svojo roko, da sem ž njo zadel svoje sovražnike?

Metran. Čemu to vprašanje? Ti mar nisem zvest? Moji sužniki so ti vedno pri roki. — Pa kako, da si tako razburjen?

Saturnij. Tresem se, ko pomislim na jutrašnjo obravnavo v zbornici! Kristijani povsod zmagujejo, naša svetišča pa so zapuščena in naši bogovi so pozabljeni.

Metran. E, kaj za-to? En žrtvenik več ali manj! In vsi bogovi tudi niso še zapuščeni, moj bog je denar, tega še časte dovolj.

Saturnij. (*Resno.*) Človek! Če se ne bojiš jeze bogov in srda Jupitrovega, pomisli, da bodo prenehali darovi ljudstva, in če nas država ne bode podpirala več z zlatom, morali bomo iskati sramotne pomoči pri patricijih.

Metran. A tako?! Sedaj razumem. Stvar je resna. (*Zase.*) Potem mi Saturnij ne bo več dajal tako lepih zaslužkov?! (*Saturniju.*) Kaj torej početi?

Saturnij. Nekaj drznega poskusim, in ti mi lahko pomoreš.

Metran. Jaz? (*Pomišljuje.*) Pa bo kaj za-sluzka?

Saturnij. Sto tisoč sestercijev.

Metran. (*Vesel.*) To je nekaj. A kaj mi je storiti?

Saturnij. (*Počasi, nepremično vanj zroč.*) Za nekaj ur mi skrij Probovega sina v svoje mline

pod zemljo. Olimpij ti ga privede na trg, in tvoji sužniki naj se ga polasté.

Metran. (*Odmajuje hinavsko.*) Ne bo dobra moka iz tega žita. Vidiš Saturnij, če se izve, da so ga uropali moji možje, potem je meni odbrenkalo.

Saturnij. Nič se ne boj! Svoje ljudi že sam lahko v kraj spraviš, drugih pa ni, da bi vedeli. Edini Numida bi nam kdaj delal preglavice, toda obljubil sem mu toliko bogastva, da se ga nam ni treba bati, predno prejme svoje plačilo; po plačilo pa ga pošljem k tebi in ti že veš, kako se mu usta zamaše na večno.

Metran. Velja! (*Udari veselo v roko, a v trenotku se zopet nezadovoljnega hlini.*) Vendar — premalo je to — sto tisoč sestercijev. Pomisli, če hočem biti varen pred izdajstvom, moji sužniki iz mlinov ne smejo nikoli ven, in moji hišni sužniki nikdar noter. Če hočem dečka uropati, treba mi je najmanj dveh zanesljivih mož in potem moram skrbeti, da ne bosta nikoli več trave tlačila. Dva sužnika me staneta že dva tisoč sestercijev. Premalo torej, premalo, sto tisoč sestercijev je premalo, sto in dvajset tisoč sestercijev mi daj!

Saturnij. (*Jezno grize ustna.*) Naj bo. Sto in dvajset tisoč.

Metran. In kdaj jih dobim?

Saturnij. Kadar bo deček v tvojih rokah.

Metran. Prav! Zanesi se name! — — —

Vendar — — spodobi se — (*nastavi roko*) . . .
treba je . . .

Saturnij. Kaáj? (*nepremično ga zroč*) ali se ne zanesesh?

Metran. Zanesem se že, na poštenega človeka, kakor si ti, zmerom; a navada je — — kar se tiče kupčij in pogodeb — —

Saturnij. (*Zase.*) Stari stiskavec! (*Glasno.*) Tu imaš! (*Dá mu mošnjo, ki jo Metran vtakne v prsni žep.*) Sedaj pa hitimo, mudi se! (*Odide, Metran za njim.*)

Metran. (*Obrne se pri vratih proti gledavcem ter veselja mane roki.*) Dober zaslužek! Prav dober zaslužek! Izvrsten zaslužek! (*Odide.*)

(Če se prizorišče spremeni, zastor pade; a za silo lahko ostane ravno isto prizorišče.)

Četrty prizor.

(Drugo prizorišče: Forum, Jupitrov hram, dva sužnika vstopita s svetilkama ter ostaneta zadaj. Za njima prideta Prob in Valent ter stopita na sredo.)

Prob, Valent, pozneje **Italik.**

Valent. (*Vstopajoč.*) Kaj ne, stric, to je Jupitrov hram?

Prob. Dà, kraj gnjusobe in hudobij. Slišal si včeraj, kaj so našli v kletih pod podrtimi hramovi v vzhodnem cesarstvu; ostanki človeških žrtev, zaklanih pri ponočnem malikovanju.

Valent. V Rimu so take stvari pač nemogoče.

Prob. Tudi jaz ne bi verjel, toda vzbuja se mi opravičen sum. Tu pa tam izgine otrok,

o katerem ne izve živa duša ničesar več, če prav si gosposka prizadeva, da bi se pojasnila njegova usoda. Mesec dni je, odkar je nekdo mojih prijateljev videl tu pred Jupitrovim hramom o polnoči, kako so štirje možje tiho korakali z nosilnico, na kateri je ležala velika vreča . . .

Valent. (*Hitro seže vmes.*) Nesli so najbrž kadila ali pa moke.

Prob Ne. Moj prijatelj je opazil, da se je vreča zgibala, in zdelo se mu je tudi, da je čul zamolklo ječanje in stokanje. Vidiš torej, ne slutim zaman.

Valent. To bi bilo pregrozno!

Prob. Resnično pa vendar. Razodel sem svojo slutnjo cesarju. Oblastnija mora nocoj preiskati vse kote po poganskih hramovih, in jaz se lahko sklicujem jutri v svojem govoru na ta dokaz pred vsem narodom. Upam, da bom imel dovolj zgovornosti. Jutri bo dan, vreden, da se ga spominjata nebo in zemlja. Glej, Valent, oni steber! Pred tristo leti je dal Neron nanj nabiti prvi ukaz zoper kristijane. Koliko krvi je od takrat preteklo za Kristusovo ime! In jutri se bo bral na ravno onem stebru odlok, da je edinole krščanska vera dopuščena v državi. Zdi se mi, da milijoni mučenikov vstajajo iz grobov z zmagovalnimi palmami in venci, radujoč se zmage, za katero so trpeli, in ki jo vidijo dosežno v naših dneh.

Valent. Srečni mi, ki jo doživimo.

Prob. Idi va sedaj, cesar me že čaka v zbornici. On je trdno sklenil zatreti malikovavstvo; le v tem še omahuje, kako in kdaj bi se lotil, toda jaz ga pregovorim. (*Hoče oditi, pa se nenadoma zopet ustavi.*) Kdaj te straža nadomesti?

Valent. Jutri, ob zori.

Prob. Ali bi hotel iti potem k mojemu Ceciliju? Jaz pridem šele pozno domov, komaj pred tretjo uro. Čudno mi je bilo danes pri srcu, ko sem se od njega ločil. Ko bi bil ti pri njem, bil bi jaz mirnejši.

Valent. Tvoja želja mi je zapoved, rad preživim nekaj ur pri Ceciliju.

Prob. Hvala, sin moj. (*Mu stisne roko.*) – Zmračilo se je! – (*Sužnikoma da znamenje z roko.*) Na Palatin! (*Sužnika gresta pred Probom; ta stori par korakov in zakliče odhajajočemu Valentu kažoč Jupitrov hram.*) Valent! Predno jutri solnce ugasne, bodo vdolbene na tem zidovju vzvišene besede: Križ je zmagal! (*Vsi odidejo.*)

Peti prizor.

Metran, Saturnij, pozneje Askanij, ki ostane zadaj.

Metran. (*Pride prvi.*) Nikogar? . . . Cesta je prazna! (*Za njim pride Saturnij, in oba stopita na prednji del odra.*) Zvita buča si, Saturnij. Kar si se izmislil, ni izrodek slabih možgan.

Saturnij. Teci, da ne bo prepozno!

Metran. Saj tečem, jaz že tečem (*steče par korakov pa se hitro vrne*) – – pa vendar

— — če se prav pomisli — — saj razumeš — stoindvajset tisoč sestercijev je premalo! Za toliko nevarnost, ki si jo nakopljem na glavo, je trikrat premalo.

Saturnij. (*Jezen.*) Bodi zadovoljen in idi; še to je preveč.

Metran. Oprosti! Saj veš — — zdi se mi, da se ne pogodiva. Lahko noč! (*Hoče oditi.*)

Saturnij. (*Strastno.*) Oderuh! koliko pa češ?!

Metran. Ne jezi se! — — kaj bom mnogo besedičil — — drugo ti odpustim, dvesto tisoč sestercijev najmanj.

Saturnij. (*V skrbah.*) Sedaj ni časa, da bi se ž njim prepiral. (*Glasno.*) Imej jih! pa teci sedaj, da mi privedeš zanesljivih ljudij!

Metran. Da, že tečem (*menca z nogami, kakor bi tekel.*) Le denar pripravi! (*Hoče oditi, pa ravno stopi njegov sluga Askanij.*) Aha, moj oskrbnik je tukaj! Askanij, ostani pri Saturniju, če te kaj potrebuje. (*Odhaja, si mane roke ter govori proti gledavcem.*) Lep zaslužek! Krasen zaslužek! Zlat zaslužek!

Šesti prizor.

Saturnij in Askanij.

Saturnij. Dvestotisoč sestercijev! Lep denar, a naj bo! Prob, ošabni Prob! Tvoje solze in tvoja kri mi bo vse nadomestila. Izvedel boš, kako se maščujem jaz! Jaz, Jupitrov svečenik! — — Askanij, še sedaj ni Numide?

Askaniј. Ne še. Pa mi je obljubil, da pride gotovo.

Saturnij. Čudno; morda mi ne more ustreči? . . . Če je pa Prob kaj slutil in sina vzel seboj! Čas poteka . . . Askaniј, poglej na ono stran!

Askaniј. (*Gre na desno stran in govori na glas.*) Tiho vse . . . kakor v grobu! — — — Tema, da bi jo kar v vreče nagrabil in dal v mlin — — — Nekdo gre — — — poje — — — morda je on — — — da, je že — — — Numida je! (*Pride nazaj k Saturniju.*)

Sedmi prizor.

Numida in prejšnja dva.

Numida. (*Pripoje počasi.*)

Vinček moj, tebe nikdar ne pustim;
Nikdar, nikdar, nikdar itd. . . .

Saturnij. (*Prestrašen zase.*) Pijan je! (*Nejevoljno.*) Zakaj te ni tako dolgo?!

Numida. (*Dobre volje.*) E, no! Srečal sem nekaj znancev — — — dobrih znancev — — — vinskih bratcev; veš, Saturnij, kaj so vinski bratci? Povabili so me seboj v pivnico, da bi jim izpraznit pomagal (*nalašč zmedeno*) nekaj vrčev. Vidiš, Saturnij! Nisem mogel drugače . . . nikdar . . . za žive in mrtve, nisem mogel drugače . . . ker sem se bil zaklel, da

takih vabil ne bom nikoli odbijal. Ali ni to pošteno? kaj?

Saturnij. Pošteno je natrkan. O budalo, prihodnjost Rima se odločuje, meni bi lahko pomagal – pa gre pamet zapijati. O bogovi, pomagajte mi! (*Numidi resno.*) Kako je v hiši tvojega gospoda?

Numida. Prav prijetno! Zatekel sem se v klet, vinsko klet. Škoda, da ni bilo tebe zraven, da bi videl, videl . . . kaj bi videl? . . . e kaj vem! Saturnij, poslušaj, kaj ti povem: če vino ni slabo, je dobro vino. Kako dobro vino ima moj gospod!

Saturnij. Molči o vinu, pa povej, če je kdo doma.

Numida. Doma? Doma? – Nikogar, zato pa sem šel – – – v klet.

Saturnij. (*Strahoma.*) Nikogar? tudi Cecilija ni?

Numida. (*Zase.*) Kako dobro vino ima moj gospod! (*Saturniju.*) O to pa to! To pa to! Cecilij je doma, sam doma, prav sam doma. Le en sluga, njegov sluga, stoji pred vrati; drugi so šli v mesto razsvetljevati ogledovanje . . . ne, ampak ogledovati razsvetljavo. E, vino mojega gospoda je vino!

Saturnij. Hvala vam, bogovi! O srečna ura! (*Numidi da mošnjo zlata.*) To zlato je tvoje, za prvo silo. Ostalo dobiš drugikrat. – Askānij, čakaj me tukaj! Metran naj skrije svoje ljudi in pride v moje stanovanje. (*Odide.*)

Numida. (*Premetuje zlato, da zveni.*) Numida, srečni Numida! Pojdimo nazaj k vinskim bratcem. (*Odide in zapoje:*) . . .

Vinček moj, tebe ne pustim nikdar, nikdar . . . itd.

Osmi prizor.

Metran, Askanij in dva sužnika.

Metran. (*Askaniju.*) Še ni čas?

Askanij. Potrpi še nekoliko. Kje imaš sužnika?

Metran. (*Se obrne do dveh sužnikov.*) Pridite sem! Neki mož privede todi malega dečka; že vesta, kaj vama je storiti; dotlej se pa skrijta. (*Skrijeta se za zid; Askaniju:*) Ali ti ni Saturnij naročil ničesar?

Askanij. Rekel je, da pridi v njegovo stanovanje.

Metran. Idiva torej, ti greš z menoj. (*Gresta, pa se na koncu odra ustavita.*) Čuj, — — — koraki! — — — luč! to je nočna straža! Skrijva se! (*Skrijeta se na prednjem delu odra.* — *Straža gre molče črez oder z desne proti levi: Naprej sužnik s svetiljko, za njim stotnik, nato štirje vojaki. Ko odidejo, se varno prikažeta spet Askanij in Metran.*)

Metran. Je že odšla?

Askanij. Malo še potrpi — — — sedaj je na cesti — — — Sedaj pa le!

Metran. (*Stopi iz skrivališča.*) K Saturniju!

Deveti prizor.

Cecilij in Olimpij.

Cecilij. Nocoj bo krasna slovesnost pri cesarju, ne?

Olimpij. Izborna! — — — Kje neki so moji služabniki? Na tem le mestu sem jih bil pustil z nosilnico — — — Morda — — — čakaj malo, da pogledam. (*Oddalji se in tleskne z rokama. Skrita sužnika skočita k dečku, ki ga jima Olimpij kaže s prstom; Cecilij zakriči, a zamašita mu usta ter ga odvlečeta; Olimpij izgine, odide.*)

Deseti prizor.

(*Kratek molk; prejšnja straža prihiti z leve strani; stotnik se ozira v smer, kamor je ubežal Olimpij.*)

Otroški klic! — — — (*Nekdo beži v to stran;*) Za menoj! (*Tekó.*)

(*Zastor pade.*)

Tretje dejanje.

Prizorišče kakor v prvem dejanju.

Prvi prizor.

Numida sam (trezen).

Numida. Vse je narobe po palači. Po vseh kotih sužniki stikajo za Cecilijem. Izvrstno smo ukrenili. Dà, Saturnij je zvita glava, kedar se poteguje za svoje bogove, ali pravzaprav za svojo čast. Da bi mu bilo res kaj ležeče na tem, ali je Jupiter gospodar ali Galilejec, tega ne verjamem. Če bi jaz moral izbirati, jaz bi se že rajši odločil za to vero, kakor jo imata Prob in Cecilij . . . samo . . . prehuda je: krasti se ne sme . . . lagati ne . . . še celo sladkega vina bi se moral braniti. Zato rajši ne verujem nič. (*Kratek molk.*) In kaj, ko bi se izvedelo, da je Cecilij uropan po moji krivdi? E, naj se le! Mar mi je! Metran mi našteje denarja, kakor mi je obljubil Saturnij in potegnem jo črez morje . . . Najbolje bo kar precej popihati. (*Pomišljujoč:*) S praznimi rokami bežati? . . . Tam v skrinjici je denar. Ali bi ne mogel . . . ? Nihče ne vidi. Nič se bati, Numida! (*Gre in vzame mošnjo, ter jo dene v nedrije.*) Skrijmo! (*Ozira se okrog.*) Nihče me ni videl. — Če se pa izve! — Numida, konec bo tvoje igre. Há! (*Potegne meč ter ga ogleduje.*) — Nekdo prihaja. (*Skrije meč.*) — Italik je. Ej, (*stiska pesti*) ko bi ga mogel zadaviti tega vohuna! — Pa potajimo se malo!

Gorje ti Numida, če se izvé! (*Sede na nizek stol ter si z rokama pokrije obraz tako, da sta komolca oprta na koleni; ihti tiho:*) Revček Cecilij! Ubožec! O moj Cecilij, ko bi te še enkrat videl!

Drugi prizor.

Numida, Itálik.

Italik. (*Vstopi ter ga opazuje, zase:*) Ali res joka, ali se hlina? (*Glasno.*) Numida! kaj počenjaš tu?

Numida. (*Na jok.*) Truden sem samega tekanja. Letal sem že na vse strani, da bi kaj izvedel o Ceciliju.

Italik. Kdo bi si bil mislil! Po toliki slavnosti tolika žalost!

Numida. Ta izpremembra! To je prehudo! (*Obriše si oči.*) In gospod?

Italik. Žalosti je ves trd; še jokati ne more. Preteklo noč niti počival ni. Zaprl se je bil v Cecilijevo sobo ter vso noč prečul v molitvi. Jaz sem stražil pri vratih ter slišal globoke vzdihne iz težkih prsi.

Numida. Ubogi gospod! (*Obriše si zopet oči, zase:*) Moram se vendar prepričati, če se že kaj ve! (*Glasno.*) Pa se ni izvedelo prav nič?

Italik. Prav nič. Le vratar vé toliko povedati, da se je Cecilij z nekim tujim gospodom oddaljil proti trgu. Ti bi moral kaj vedeti! Vsak večer zahajaš na trg v pivnico.

Numida. (*Zase.*) Aha! Numida pazi! (*Glasno.*) Na svojo nesrečo res le preveč zahajam tja, a

oni večer izjemoma nisem bil. Sem bil šel rajši v Lateransko baziliko gledat cesarja, ki je odhajal s svojim spremstvom od vladike Siricija. (*Zase:*) Sreča zame, da imam dober spomin, ta zvita kača me vpraša že tretjič.

Italik. In kaj misliš ti o tem ropu?

Numida. (*Skraja nekoliko v zadregi.*) Jaz mislim (*vrne se zopet na prejšnji stol.*) – mislim – – ubogi Cecilij! Ubogi oče! Ko bi bilo v moji moči, rešiti sina in potolažiti očeta, dal bi tudi svojo kri.

Italik. Ti naj mar verjamem, da resnico govoriš? Nikoli nisi kazal ljubezni do te plemenite rodovine.

Numida. (*Hud:*) Le tiho! Če si tudi ti prost, jaz pa sužnik, vendar se tako žaliti ne dam. Afrikanec sem in črne kože, to je res, a moje srce čuti ko tvoje! – – Revček Cecilij! Kako mi je bil ljub! In gospod me je zmerjal, kadar me je dobil pri njem. O, ko bi bil jaz doma oni večer! Srce mi hoče počiti, kadar na to mislim. (*Z obema rokama pokrije obraz.*)

Italik. (*ki se je pri zadnjih besedah obrnil proti sobi Probovi, mu besedo prestriže:*) Tiho! Gospod pride. (*Umakne se na stran.*)

Numida. Ubogi gospod! (*Misleč, da ga Italik ne vidi, poskoči s svojega sedeža:*) Numida, pazi! (*Odide.*)

Italik. (*Stopi na sredo odra, gleda za odhajajočim ter na levo odmajuje:*) Hinavec je gotovo, če je po vrhu še lopovski hudodelec, že pride na dan.

Tretji prizor.

Prob in Italik.

(Prob vstopi zamišljen in sede na kurulni stol; Italik se mu prikloni in ostane na svojem mestu.)

Prob. Italik, pridi sem! (*Ide.*) Reci mi, ali bi me mogla zadeti hujša nesreča! Cecilij, dragi moj Cecilij! kje si?! — — Ta negotovost mi je mučnejša od smrti same. Oj, oni pač ni bil oče, ki tako strašno trpinči moje srce! — — In kdo bi bil? (*Premišljuje.*) — Italik, nisi ničesar izvedel?

Italik. Kar sem ti že povedal. Neki bogato oblečen gospod resnega obličja je prišel po Cecilija, češ, da sta ponj poslala ti in cesar. Tvoj sin je ves vesel odšel s tujim gospodom. Tako je povedal njegov sluga.

Prob. Zakaj vendar ni nihče vprašal, če ima tujec moj podpis?! Ali da bi ga bil vsaj kateri sluga spremljal! To terja previdnost.

Italik. Nihče ni mogel kaj hudega slutiti; tujec je pokazal vstopnico v cesarsko palačo, kakršno je Teodozij pošiljal le senatorjem. Pa vendar — vratar je res hotel, da bi nekateri služabniki spremljali Cecilija, a reklo se mu je, da cesarjevi sluge že čakajo zunaj z nosilnico.

Prob. O strašno naključje! Se je mar vse zarotilo zoper mene? — Valenta še ni nazaj?

Italik. Ne še. — Gospod, oprosti mojo drznost; ali te kdo sovraži?

Prob. Še nikoli nisem koga razžalil vedomo. Vendar mi je v dolgih urah pretekle

noči vstajala grozna slutnja. — -- Ko bi poganski svečeniki — — v Rimu je cesar. Ne, — nisem izgubil še vsega upanja. (*Kratek molk.*) Italik, reci vratarju, da nobenega sužnika ne izpusti iz palače brez moje vednosti. Zaslišati jih hočem še enkrat. Idi! (*Italik odide.*)

Četrty prizor.

Prob sam.

Prob. Kako hudo me je zadel udarec! Cecilij, ali še živiš? Neki notranji glas mi pravi, da. — (*Hudo vznemirjen:*) In vendar, strašna misel! Prišla mi je v glavo in več se je iznebiti ne morem. (*Odločno:*) Ne, nikakor ne! To se ne sme zgoditi! -- — (*Počasi in polahko, pa vedno bolj strastno:*) Ko bi ga vlekli kdaj na oni kraj — — na oni strašni kraj -- — tja pred ostudne malike — — zvezanega! Ko bi zaslepljeni svečenik stegnil roko in zarinil nož -- — — pusti ga! (*Z rokami sune, kakor bi hotel braniti sina in se zgrudi na stol.*)

Peti prizor.

Italik in **Prob.**

Italik. (*Z zapečatenim pergamentnim listom.*) Gospod! Neki neznanec mi je izročil to pisanje.

Prob. Kaj bo neki? (*Odpre in ogleduje . .*) Brez podpisa. (*Bere glasno:*) „Svojega sina ne boš videl nikdar več, ako v zbornici ne govoriš za to, da bi se v Rimu zopet postavil žrtvenik

boginji Zmagi, ter da bi država podpirala poganške svečenike kakor preje. Ako o tem pismu črhneš (zineš) le besedico, mora umreti tvoj sin Cecilij!“ — O Bog! kdo ti je dal ta list?

Italik. Rekel sem, neki neznanec.

Prob. Drugega nisi izvedel nič? Ali je bil plemenitnik? — prostak? — kako je govoril?

Italik. Plemenitnik vsaj ni bil; govoril pa je kakor bi bil iz Azije. (*Zase:*) Zopet nesreča! (*Odide.*)

Prob. Grozna terjatev! — Morda se mi samo sanja? (*Pogleda zopet in bere:*) „Svojega sina ne boš videl nikdar več“ To niso sanje, grozna resnica je! Dà, k cesarju pojdem, in ne uideš mi hudobnež! (*Bere zopet:*) „Če o tem pismu črneš le besedico, umreti mora tvoj sin Cecilij.“ (*List mu pade iz rok in zgrudi se na stol.*) Torej moram sam umoriti lastnega sina?! O nesrečni oče, ki mora žrtvovati lastno kri, da spolni svojo dolžnost. Bog, veliko terjaš! Moj Bog! moj Bog! (*Nasloni se na mizo in si z rokama pokrije obraz.*)

Šesti prizor.

Valent, Prob, Italik, Numida.

Italik. (*Naznani prihod Valentov.*) Tribun Valent!

Valent. (*Vstopajoč.*) Dragi stric! (*Hiti k njemu. Italik se prikloni Probu in Valentu ter odide.*)

Prob. (*Pokaže list na tleh.*) Vzemi in beri!

Valent. (*Vzame in bere.*) Sramota! In v Rimu se to godi! Ne obupaj, stric; iztrgali jim ga bomo iz krutih rok! Sedaj vsaj vemo, kje je! (*Pogleda še enkrat list.*) Poglej le-te poteze; kako lepe in pravilne so! Nihče drug ni pisal tega, kakor svečeniki Jupitrovi. Poderimo vse hramove poganskih bogov, vklenimo njihove služabnike od najvišjega svečenika do čuvaja vratarja, in Cecilija najdemo.

Prob. Tudi jaz sem tvojih misli, toda — ko bi vendarle ne bili svečeniki? — ko bi bil to nam naredil kak plemenitnik ali senator, ki še budali za svoje stare slepe bogove

Valent. Nikakor ne. Saj poznaš slabo pisavo naših plemenitnikov; da bi svoje skrivnosti zaupavali kakemu lepopiscu, toliko nespametni niso.

Prob. Prav imaš. — In kaj so pokazale preiskave? — nič uspeha? Ali si govoril že s prétorjem in kvestorjem? (*Numida pogosto glavo vtakne skozi vrata in posluškuje.*)

Valent. Govoril! Pa izvedel nisem nič, razven, da je neki stotnik slišal ono noč na trgu pred Jupitrovim hramom otroški klic; tekel je tja in videl, kako je neki mož bežal; dohiteti ga ni mogel. — Vendar, jaz nekaj slutim.

Prob. (*Pozorno.*) Govori, govori!

Valent. (*Bolj tiho.*) Brez vednosti domačega človeka bi otrok ne mogel biti uropan. Jaz bi s preiskavo prišel v hiši. Ali je Numida zanesljiv?

Prob. Numida sicer še ni kristjan, a mislim, da je zvest; on je še najbolj potr t zavoljo izgube Cecilijeve.

Valent. To le potrjuje mojo slutnjo. Pred petimi leti, ko sem odhajal iz Rima, sem se vračal neki večer k svojim vojakom. Bilo je dné 13. svečana.

Prob. (*Živo in hitro.*) Dné 13. svečana mi je pobegnil sužnik Narzej.

Valent. Pri amfiteatru zaslišim neki prepir in ko stopim bliže, vidim, da beži proti vašemu domu Numida. Kaj je imel opraviti na trgu o ponočni uri?! — — Še enkrat ti rečem: Numido primi!

Numida. (*Zase.*) Numida, zdaj ali nikoli! (*Zbeži.*)

Prob. Numida! Numida! (*Kratek molk.*) Numida!

Valent. Prav; le poklič i ga in trdo ga drži! Čas je, da grem. (*Odide.*)

Sedmi prizor.

Prob sam.

Prob. Numida? Kaj sem Numidi storil, da bi me izdajal? Nehvaležnik! (*Čuje se krik v daljavi.*) Kako vpitje! — — morda prepir?

Osmi prizor.

Valent, Prob.

Valent. Numida je ubežal. Vratar mu je hotel braniti, a potegnil je meč in ušel.

Prob. (*Hudo vznemirjen.*) Ga mar pusté bežati? ne teče nobeden za njim?

Valent. Sužniki so ga šli lovit. Le upajmo, stric, le upajmo! (*V daljavi se čujejo kratki pretrgani glasovi trombe.*) Čuj, s Kapitola odmeva tromba! Ura je devet; čas je, da greš v senat, kjer boš govoril zoper predlog poganskih hujskačev.

Prob. To je trda poskušnja! Kak vihar divja v mojem srcu! Jutrišnega dne sem se veselil, da prinese zmago meni in Cerkvi, a piti bom moral najgrenkejšo čašo.

Valent. Bog ti je dal poskušnjo, da pokažeš tem večjo srčnost. Zate bije tisočero src pobožnih kristijanov, nate se ozirata nebo in zemlja, in pekel škriplje zavoljo tvojega imena; v zbornici te čaka cesar, senat, plemenitniki in nešteta množica; Bog bo varoval nedolžnega Cecilija.

Prob. Dobro govoriš! — Zavedam se, da sem kristijan in Rimljan, in vem, koliko dolžnost mi nalagata ti imeni. Če ne bom mogel govoriti srčno, vedi, da bom takrat v mislih gledal svojega otroka, ki se mi oklepa kolen in prosi, naj se usmilim njegovega mladega življenja... (*Odločno:*) Ne, ne! Ne bodem se tresel pred hudobijo malovrednežev. Govoril bodem, in ostudni maliki bodo strti v prah pred nogami Zveličarjevimi... Molčite pomisliki, molči srce! Slavna je tvoja dolžnost, dolžnost, da pomorem kraljestvu svojega Odrešenika k zmagi. Ti, o Bog, skrbi za rešitev mojega Cecilija!

Zastor pade.

Četrto dejanje.

(Prizorišče: mlini pod zemljo; sliši se vrtenje mlinskih kamenov. Zadaaj na odru sužniki z vrečami obloženi; paznik Askanij jih z bičem priganja. Odiidejo. Mlinsko vrtenje preneha.)

Prvi prizor.

Narzej sam.

Narzej. Kar geniti se ne morem več, moč me zapušča! V petih letih, odkar sem tukaj, je danes prvič žito pošlo, da so se mlini morali ustaviti. — — Strašno je življenje tu notri: mlinski kameni grmé, bič žvižga, verige rožljajo in sužniki ječe ter stokajo, da poka človeku srcé. Zaprti smo brez upanja, da bi še kdaj gledali svetlo solnce, brez upanja, da bi še kdaj videli zeleno pomlad in slišali petje tičic po logih in dobravah. Dokler sem še bival v blagi hiši Probovi, ljubljén kakor sin domač, o srečni časi! — — Numida! Numida! (*Kratek molk.*) Vendar, Bog pozna moje trpljenje in povrne mi v novi domovini, ki mi je nihče več ne uropa! Srčnost, ubogi Narzej! Le trpi, saj bode skoraj konec trpljenja.

Drugi prizor.

Metran, Askanij, Narzej.

Metran. Nazaj sužnik! (*Narzej se umakne v kot; k Askaniju.*) Žito je torej pošlo?

Askanij. Dà, gospód! A v malo urah ga zopet dobimo iz Egipta.

Metran. Delavcev imaš zadosti zmèrom?

Askanij. Ne morem se pohvaliti. Pretor mi je poslal komaj petnajst kaznjencev; pomrlo jih je ta mesec štirideset; osmero jih je na smrt bolnih.

Metran. Za bolnike sem prinesel zdravila. (*Dá mu zavitek strupa.*) Kar pomešaj tega prahu med vinom in ozdravljeni bodo. Škoda, da bi jedli kruh, ki si ga zaslužiti ne morejo več. Potem pa skrbi, da dobiš novih delavcev; kupoval jih ne bodem. Ali si pogledal v pivnico? (*Pokaže strop na desni strani.*) Ali se tla rada prožijo?

Askanij. Rada, gospód; kdor le z eno nogo stopi vanjo, zdrsne se mu noter; ne stane te niti vinarja.

Metran. Prav; me veseli, da sam skrbiš. V Rimu je sedaj mnogo tujcev; zato si najmem godbo v pivnico, da tem več ljudi naloviš; glej, da posebno tujcev nabereš. Rimljanov-meščanov ne smemo loviti več; če jih someščani pogreše, utegnejo kaj slutiti.

Askanij. Le prepusti meni vso skrb, saj sem že vaju.

Metran. Pa še nekaj! V sobi moje palače, tik vhoda v te podzemeljske prostore, dobiš nekega dečka. Privedi ga semkaj, a pazi, da ga kdo ne vidi. Imaš-li tu zanesljivega človeka?

Askanij. Oni sužnik, ki si ga ravno prej kregal, bi bil dober. Pravega imena mu ne vem, a zovejo ga vsi „Tihomir“ (*Tacitus*), zato, ker

vedno molči in pusti tovariša v miru. Tihomir je edini sužnik, ki ne stoka nikdar in ki dela brez palice (*hudobno:*) Razume se pa, da mora ravno tako držati udarce, da palica ne pride iz navade.

Metran. (*Mu prikima v znamenje zadovoljstva.* Pokliči ga!

Askaniij. (*Gre za kulise na desno.*) Tihomir! Tihomir!

Narzej. (*Tihomir.*) Tukaj sem, gospod!

Metran. Askaniij ti privede dečka, da ga tebi izroči v varstvo. Pazi, da mu ne poveš, kako se zove ta kraj. Vedi ga v kot in čuvaj, da se ti ne gane nikamor; če mu le besedico črhneš o tem kje da je, moraš umreti pod šibami! Si razumel? (*Narzej se prikloni.*) Ti pa (*Askaniju*) v večo varnost zapri vse izhode.

Askaniij. Tudi v pivnici? Pomisli, da bode nocoj dober lov.

Metran. Tam ne uide nobeden; visoko je dovolj. Ko bi se jih pa nabralo toliko, da bi siloma skušali vlomiti vrata, kliči ti (*Narzeju*) na pomoč.

Narzej. (*Zase:*) Kdo bo zopet ta deček!? O hudobija!

Metran. Ako Numida — mislim, da sta si znana — pride, privedi ga tudi semkaj!

Askaniij. Bom, sedaj grem. Ne pozabi, da je Saturnij vprašal po tebi!

Metran. Reci mu, naj pride sedaj! (*Askaniij odide.*) Tihomir! (*Dá mu znamenje, kam naj potem dečka skrije.*) Da mi storiš vse, kakor sem

ukazal! Dotlej se umakni na stran. (*Zase.*) Danes je bila seja v zbornici. Ne vem še sicer, kaj je Prob govoril, gotovo pa za našo stvar. Ha! Kako na lepem smo našli dokaz, ki govornika prepriča o tem, kar se mu je zdelo nemogoče! Hahaha! — — (*Vesolja si mane roki.*)

Tretji prizor.

Saturnij, Metran.

Metran. (*Hlastno.*) — — Kaj ne, Prob se ni upiral našemu predlogu?

Saturnij. Strela je udarila v vse naše početje. Še nikdar ni Prob govoril s tolikim ognjem. Krepko je donel njegov jasni glas po tihi dvorani. Njegove tožbe zoper staro vero in stare bogove naše, ki so jih častili slavni naši predniki toliko stoletij, so bile usodne, strašne. Mnogi so se pritrjevali, Teodozij je zadovoljno kimal navdušenemu govorniku, in noben patricij se ni vzdignil v brambo naših bogov! Sramota plašljivcem!

Metran. (*Začuden.*) Svojega otroka Prob ni v misel vzel?

Saturnij. Nič. Le koncem govora je obledel, beseda mu je zamrla na jeziku in utrujen se je sèsedel na stol; gotovo se je spomnil v onem trenutku našega pretenja.

Metran. In kaj bode sedaj?

Saturnij. Žrtvenika boginji Zmagi ne bomo postavili. Pa to ni vse. Kakor da bi se bili zarotili vsi bogovi zoper nas! Jupitrova strela

naj zadene tega predrzneža! Stavil je predlog, naj država poganskim svečenikom ne dovoli nobene podpore več, ter naj se za vse čase prepové vse češčenje naših bogov.

Metran. Ubogi naši bogovi! In senat? —

Saturnij. Je potrdil vse. Naši privrženci so poskušali sicer napraviti odpor; vpili so in ropotali, toda zmagovalni klic je navdušeno zadonel iz grl nešteti kristijanov. O bogovi! Pomagajte mi, da se maščujem nad svojimi sovražniki! Prevzetni Prob! — Bridke solze bodeš še točil, če se tvoje besede uresničijo! Jutri naj odlok že nabijejo na trgu na steber? — Ne in ne! Metran, to se zgoditi ne sme, ne more. Nova misel mi vstaja v vroči glavi. (*Plašno:*) Je-li Cecilij že tukaj? Rad bi ga videl.

Metran. Čemu? Kaj mu hočeš?

Saturnij. Prob se ni zmenil za naše žuganje, a ustavljati se ne bode mogel, če ga lastni otrok prosi usmiljenja. Ceciliju obljubim, da ga oprostim, in pisal mi bode vse, kar mu bodem narekoval. S tem udarcem dosežem gotovo nekaj; ali se bode ošabneš omečil in z odlokom odlašal, ali pa mu moj padec zadá smrtno rano.

Metran. Počasi, počasi! Cecilija nikakor ne moreš oprostiti, pod nobenim pogojem ne, in ko bi se tudi udal njegov oče; kajti otrok bi te lahko kdaj spoznal in izročil pravici.

Saturnij. To mi ne dela skrbi. Prob mi mora priseči, da bode molčal, in vem, da bode res molčal; kajti kristijani so tepčki, ki drže

svojo obljubo vedno, tudi ko bi morali umreti zavoljo nje -- -- Sicer pa -- -- -- otrok je v naših rokah, če hočemo -- -- --

Metran. Ga pa vkljub obljubi obdržimo! To mi je všeč. Le da ti ne zaupam dosti. Tvoje prismuknjeno hrepenenje po starih bogovih bi te utegnilo zapeljati, da bi ga res izpustil. Ostani tu, jaz grem, Askanij vsak čas pride z dečkom, in jaz nič kaj ne koprnim po tem, da bi me otrok videl. (*Gre pa se zopet vrne.*) Glej, da dečku niti lasú ne skriviš! (*Odide.*)

Saturnij. Že vem, kaj imam storiti. (*Sede na stol; z jedno roko si podpira glavo, z drugo pa stiska pest.*)

Metran. (*Odhajajoč zase:*) Preklicani človek, ta Saturnij! Ves račun mi hoče prekrižati. Kako lepo odkupnino bi lahko dobil od Proba, ko bi mu vrnil sina jaz. Bogat je in ne bi se branil polovico premoženja meni odstopiti. Pa saj je v mojih rokah, jaz mu ga smem vrniti, zakaj ne? -- za lep denar!

Četrty prizor.

Cecilij, Askanij, Saturnij.

Saturnij. (*Ko Metran odide, vstane.*) Mi, ki smo nekdaj postave dajali celemu svetu, naj se umaknemo sedaj Galilejcem? Na moj migljaj je vihtelo preje tisoč in tisoč hrabrih mož svetli meč, a sedaj ponižan in v strahu kujem črne naklepe, da se rešim bridke usode.

Askanij. (*Od zunaj.*) Kaj se kremžiš? ... stopaj! (*Cecilija sune skozi vrata.*)

Saturnij. (*Votlim, predrugačnim glasom, stran obrnjen.*) Cecilij? Sin Probov?

Cecilij. (*Prestrašen.*) Kdo si, gospod? Zakaj si me dal privedi semkaj? Usmili se mene in mojega očeta!

Saturnij. Tvojega očeta!

Cecilij. Kdaj sem ti prizadel kaj hudega? S čim sem te razžalil, da me hočeš kaznjevati? Vse ljudi sem rad imel, — — in tebe še ne poznam:

Saturnij. (*Ostro.*) Molči! Poznam pa jaz tebe in tvojega očeta. Tvoj oče je kriv tvoje nesreče!

Cecilij. Moj oče? — moj dobri oče, ki me tako ljubi?

Saturnij. A mene sovraži do smrti. Uničiti me hoče; prisegel je, da me pokoplje v sramoto in revščino.

Cecilij. Moj oče ljubi vse ljudi in gotovo ni kriv tega, česar ga ti dolžiš. (*S tresočim glasom.*) Nikar ne verjemi drugim ljudem! Ti se motiš!

Saturnij. Ne, jaz se ne motim. (*Gromko.*) Ti moraš umreti zavoljo njegove nezvestobe!

Cecilij. Jaz? umreti? O moj ubogi oče! A jaz sem nedolžen. (*Pade na kolena.*) O, če ti v prsih bíje srce, če imaš sam otroka, spomni se, kako te ljubi in usmili se me!

Saturnij. (*Strastno.*) Se je mar tvoj oče usmilil mene, ko me je pahn timer nesrečo? Ko me sili, naj sramotno prosim kruha, namočenega v žolč grenkih solz?

Cecilij. Motiš se, gospod! jaz vem, kako mehkega srca je moj oče. Prevarili so te le hudobni ljudje. (*Saturnij pogleda Cecilija in premišluje; kratek molk.*) Kaj premišluješ? Ali so ti moje besede segle v srce? Povej, kaj name-ravaš z menoj?

Saturnij. (*Zase.*) Ko bi pač ošabnega očeta videl pred seboj tako na kolenih, kakor sedaj njegovega sina, da bi se posmehoval njegovim solzam!

Cecilij. Moj Bog! Moj Bog! Ta gospod je neusmiljeno trd!

Saturnij. (*Po kratkem molku.*) Ti bi torej rad videl svojega očeta?

Cecilij. Dà, gospod! Precej! (*Hitro vstane.*)

Saturnij. (*Potegne izpod obleke pergamenten list in gosje pero.*) Vzemi list in pero, ter piši, kar ti bom narekoval. Askanij! Prinesi stolček! (*Askanij prinese stolček, Cecilij poklekne predenj, briše si solze in se pripravi za pisanje.*) Piši! „Moj oče!“ — —

Cecilij. (*Piše in govori.*) Moj oče...

Saturnij. Že blizu smrti....

Cecilij. (*Vstane.*) Saj si mi rekel, da pojdem domov k očetu!

Saturnij. (*Gromovitim glasom.*) Piši! (*Cecilij v trepetu piše in govori za Saturnijem:*) blizu smrti, pozdravljam te zadnjikrat! (*Cecilij si obriše solze in piše dalje:*) Če dopustiš, da se včerajšnji odlok razglasi, mrtev bode tvoj sin Cecilij, preden zajde solnce. (*Saturnij mu iztrga list, hitro*

ga prebere in pravi Askaniju:) Idiva! (*Odide z Askanijem.*)

Cecilij. (*Hiti za njima.*) Gospod, jaz tudi! Saj si mi obljubil. (*Askanij mu zapre vrata pred nosom; Cecilij se ozira okrog.*) Sam! Sam v tem strašnem kraju! (*Gre v kot in sede:*) Moj angel varih, varuj me mojih sovražnikov!

Peti prizor.

Cecilij in Narzej.

Narzej. (*Stopi na oder.*) O hudobija, kaj sem slišal! Sin mojega dobrega gospoda tu notri! O Bog! pomagaj mi, da ga rešim ali pa ž njim umrjem. Cecilij!

Cecilij. (*Skoči kviško.*) Kdo me kliče? (*Pride predenj.*) Kdo si?

Narzej. (*Prijazno.*) Ali več ne poznaš Narzeja, ki te je tolikrat zibal na svojih kolenih? ki si ga ti imel tako rad?

Cecilij. Ti, Narzej? Zakaj si pa pobegnil mojemu očetu in meni napravil toliko žalosti?

Narzej. Nisem pobegnil. Izdajica nisem jaz . . . le sam sem bil izdan.

Cecilij. Kdo te je izdal?

Narzej. Numido sem zasačil nekdanj, ko je ravno s ponarejenim ključem odpiral denarno skrinjico.

Cecilij. Numida!

Narzej. Iztrgal sem mu denar, a obljubil, da bodem molčal, če se poboljša. Od onega dne se mi dela najboljšega prijatelja; a neki

večer me zvabi k amfiteatru, tam me zgrabita na njegovo besedo dva moža, ter me po dolgem upiranju privlečeta tu sem. Koliko sem že prestal do sedaj!

Cecilij. Beživa torej odtodi! (*Prime ga za roko in sili na beg.*)

Narzej. Ni mogoče! Le ena vrata so dostopna, a pri teh straži mnogo sužnikov.

Cecilij. Ali moram res umreti? O ljubi oče! Moj ljubi oče!

Narzej. Ne govori tako glasno! Če te slišijo, gorje nama! Umakniva se na stran! (*Skrijeta se v kot.*)

Šesti prizor.

Valent, potem **Narzej** in **Cecilij**.

(Kratek molk, čuje se na desni strani padec; **Valent** namreč pade iz pivnice v klet; pobere se in stopi na oder.)

Valent. Izdajica! (*Potegne meč.*) Kje je! — (*Ozira se okrog.*) Kaj pomeni ta brlog? Hoj! (*Narzej vstopi.*) Ha, malopridnež! (*Prime ga za rameni.*) Pokaži mi izhod, če ne, umrješ! Kod se pride ven?

Narzej. (*Mirno.*) Ni mogoče ven!

Valent. Nobene besede! Stopaj pred menoj, jaz hočem ven!

Narzej. Ne vpij! Izgubljen si, če te kdo sliši!

Valent. Izgubljen? Kje sem? Kaj so ti temni prostori?

Narzej. Mlini pod zemljo. Ujet si, da boš svoj živ dan vrtil mlinske kamne.

Cecilij. (*Stopi na oder in spozna Valenta.*) Moj bratranec! Valent! Ali je res? (*Teče k njemu in se ga oklene.*)

Valent. (*Se obrne od Narzeja, kateri se umakne na stran.*) Cecilij! Ti tukaj! Vendar sem te našel! A kdo je ta malopridnež?

Cecilij. Najin prijatelj! Izdan kakor si ti in jaz. (*Čuje se škripanje vrat.*)

Narzej. (*Plašno.*) Sedaj gredo! Cecilij, k meni! Skrij se tudi ti, meč te rešiti ne more. (*Valent se ustavlja.*) Na stotine se jih vrže nate, če se upiraš. Jaz povem za boljšo pot. (*Ker se Cecilij še vedno oklepa Valenta, potegne ga stran.*) Ločita se! Cecilija bodo iskali, in če tebe (*Valentu*) najdejo pri njem, sta oba izgubljena.

Valent. Naj bode, a pokliči me, če bi kdo kaj hudega nameraval Ceciliju.

Narzej. Gotovo. Hitro! Hitro! (*Vleče Cecilija seboj na levo, Valent se skrije na desni.*)

Sedmi prizor.

Metran, Askanij, Numida.

Metran. Je mar tvoj gospod prišel na sled naši zaroti, da si tako pribežal?

Numida. (*Spehano govori.*) O ne, a vendar sumi, da sem se je udeležil tudi jaz. Njegov nečak Valent me je spoznal pri neki priliki, da nisem ravno najpoštenejši človek na svetu, in precej me je obdolžil tega ropa. Komaj so

me še odnesle peté. Stavim, da dolgonoga žirafa v moji domovini ne zna bežati urneje. In ko sem bil že blizu tvoje pivnice ter brezskrbno mahal do tebe, zagleda me ravno tisti tribun. „Izdajica!“ zakriči in skoči za menoj. Umakniti se mu hočem v tvojo pivnico, a spodtakne se mi in zavalim se v cestni jarek ravno pred pragom. To je bila moja rešitev: tribun me je pri tem izgrešil in ne vem kam je izginil.

Metran. Numida, bogovi te ljubijo, zato so te rešili. Pa tudi mi te ljubimo. Ali si kaj žejen, Numida? (*Askaniju.*) Pojdi in prinesi ga pošteno merico! Pa dobrega, najboljšega, saj veš! (*Mu skrivaj pomigne.*)

Askanij. Da, najboljšega, takega še nisi pil. Grem precej.

Numida. (*Zadovoljno.*) Tako je prav, da! Veš kaj, Metran, pa ti povem, da meni ne boš vina daroval, jaz sem ga zaslužil.

Metran. Pošteno zaslužil, Numida; zato boš tudi dobil poštenega.

Numida. Pa . . . Metran, kdaj pa dobim denar, ki ga je obljubil Saturnij?

Metran. Denar dobiš v Afriki pri židu Cabulonu, pri katerem se oglasiš s Saturnijevim pismom. Danes tako ne moreš potegniti iz Rima, vratar ne pusti nikogar iz mesta, najmanj še sužnika. Jutri ti dam vodnika, da te spremi do morja in ondi izroči Saturnijevo pismo.

Numida. (*Veselo.*) K Cabulonu! Ime si je treba zapomniti. In dobim dosti denarja?

Askanij. (*Pride z vinom pri zadnjih besedah Metranovih; na vprašanje Numidino stopi pred slednjega.*) Toliko, da ga nesel ne boš!

Numida. O, bom pa večkrat nesel.

Askanij. Tudi večkrat ga ne boš nesel.

Numida. (*Stegne roko po vinu.*) Le sem daj! Moje grlo je suho kakor puščava v Afriki. Dobra kapljica, jeli? (*Pije.*)

Askanij. Boljše nisi še pokusil, (*dvoumno, zato naglašeno:*) pa je tudi ne boš.

Numida. E, zakaj ne? Saj bom bogat. (*Pije.*)

Metran. Numida, moram po opravkih! Na svidenje! (*Poudarjeno.*) Dobro počivaj!

Numida. Po takem vinu se lahko počiva.

Metran. E, mislim da!

Numida. Sam se ne zbudim, pokličite me zgodaj!

Metran. (*Se še enkrat obrne.*) Dà, dà! Nič ne skrbi! (*Zase odhajajoč.*) Ga ne bo treba!

Numida. Pa če bom preveč zaspan, me daj s silo predramiti, da se ne polenim, veš?

Metran. Dva sužnika pošljem nad tebe, kar vzdignila te bosta in nesla. Lahko noč, Numida!

Numida. Lahko noč!

Askanij. Lahko noč!

Numida. Lahko noč! (*Askanij vrata zaklene; Numida ostane sam.*)

Osmi prizor.

Numida sam.

Numida. Vendar enkrat v zavetju! — —
 Tu pod zemljo me ne bo iskal nihče. (*Ozira se okrog.*) Slabo stanovanje sicer! Pa vendar boljše kakor ječa pri pretorju. Pijmo ga! Ahá, Prob! Ti si mi žugal, da me boš dal v mline pod zemljo; Numida se zna maščevati, in sicer z obrestmi maščevati. (*Pije.*) Dobro vino res! Kako je močno! Kako žari! (*Premišluje.*) Jutri pojdem iz Rima — — — na morje — — — v Afriko — — — k židu — — — k židu — — — kako mu je že ime? — — — Ba ... Ba ... Balocom — — — ne, tako ne! Ba ... Baculom — — — tudi ne! Ah gorje, kam pojdem po denar, če ne bom vedel imena? Zabita pamet! Numida, kje so tvoji možgani?! Ca ... Ca ... Calabom! Tako, dà; Calabom! — — — Lepo ime to, Calabom. Ta mi izroči denarja toliko, da ga nesel ne bom! — — — Kupim si sužnikov — — — in jaz bodem njihov gospod! — — — E, če mi ne bodo pokorni — — — (*Suje okrog sebe, kakor bi sužnike pehal in bičal; potem zopet pije.*) Res izvrstno vino! Takega bom pil slednji dan. (*Pije.*) Zaspanec se me prijemlje. (*Sede.*) Le izpijmo ga, (*pije*) saj za seme vino ni za nič. (*Nasloni se in zaspi; smrči; v sanjah govori.*) Valent! — — — Prob! — — — Cecilij! — — — jaz ne vem! — — — Išcite ga! — — — Jaz? — — — Jaz nisem kriv! (*Zbudi se in*

vstane ter se opoteka.) Strašne sanje! Kaka vročina v glavi! (*Prime se za glavo; vstane in se proti vratima opoteka.)* Vse se vrti! — — — Tla se zibljejo! Groza! Preklicano vino! — — — kako peče! Ah, (*na vso moč zakriči:*) zastrupljeno! — — — (*Prime za kljuko in odpira.)* Pomagajte! — — — Metran! — — — Izdan! — — — (*Omahne na tla, obleži mrtev.)*

Zastor pade.

Peto dejanje.

(Prizorišče kakor preje.)

Prvi prizor.

(Isto igrišče. Zadostuje par oddihov, da se spet zastor dvigne.)

Cecilij, Narzej in Valent previdno vstopajo.

Narzej. Kdo je tako žalostno ječal? O Numida! (*Gre k njemu in ga strese.*) Numida! Numida! Ne gane se, mrtev je.

Cecilij. Ubogi Numida! (*Oklene se Valenta.*) Mene je strah pred mrličem.

Valent. Ne boj se! V življenju nam je škodoval, odslej ne bo več! Numida je kriv, da sem jaz zabredel v to jamo. Ves slep sem drl za njim, in že bi ga bil zgrabil pred pragom neke pivnice, toda kakor bi se bil pogreznil v zemljo, izgine mi izpred oči. Ko stopim nato v pivnico, da bi povprašal po njem, odnehajo pod menoj tla in telebim v ta razbojniški brlog.

Cecilij. Bog je tako hotel, da bodeš rešil mene.

Valent. Rešil? (*Premišljuje.*) Kako? *Narzeju:*) Nisi-li ti govoril preje, da veš za dobro pot?

Narzej. Vem nekaj, a bogvé, če bode šlo; sam se nisem upal poskusiti. Na oni strani je strop nekoliko odnehal zavoljo mokrote, česar še ni opazil gospodar. Morda bi se zid

dal toliko predreti, da bi človek zlezel skozi; seveda, če stoji kako poslopje na onem mestu, potem ne bo nič. (*Gredo gledat.*)

Valent. Zidovje ni previsoko! Morda se bode dalo kaj opraviti. (*Narzeju:*) Naslóni se na zid, da ti stopim na rame. (*Ceciliju odda plašč in stopi Narzeju na rame. Z mečem tiplje po zidu in žalosten vsklikne:*) Ko bi človek imel kaj pripravnega orodja! *Naenkrat se razveseli:*) Bo, bo, sreča naša! Tu je stara votlina zamašena z opeko in kamenjem. (*Začuje se rožljanje verig.*)

Narzej. Bog se nas usmili! Gospodar gre! Skrijmo se! (*Skrijejo se kakor preje.*)

Drugi prizor.

Metran, Askanij, dva sužnika in Narzej.

Metran. (*Ide k Numidi, mrzlo, vsakdanje:*) Je-li mrtev?

Askanij. (*Ga sune z nogo.*) Kaj pak!

Metran. (*Vzame Numidi mošnjo iz nedrja.*) Škoda, ko bi se denar pokopal z mrličem vred! (*Dvema sužnikoma:*) Odnosite ga! (*Narzeju, ki stoji od daleč:*) In kaj ti počenjaš tu? Ali si kaj govoril s tem človekom?

Narzej. Nisem. Bil sem pri dečku, ki si mi ga izročil v varstvo. Slišal sem pač njegovo ječanje in stokanje, toda ko sem prišel semkaj, je bil že trd.

Metran. Ali si čul, da bi bil to noč kdo cepnil iz pivnice?

Narzej. Kadar kdo iz pivnice pade v te prostore, ropot vselej dobro slišim, in veš tudi, da tisti, ki se tako ujame, vpije in razgraja, dokler ga ne ukrote tvoji sužniki.

Askanij. Če hočeš, grem gledat. (*Gre proti levi strani, kjer je bil Valent skrit.*)

Metran. Ni treba. Tihomir, ali kakor se že imenuje, bi bil slišal ropot. Idiva k sužnikom, če so mirni. Nekako tesno mi je pri srcu, da uže nekaj noči nisem mogel očesa dobro zatisniti. (*Odideta; čuje se zapiranje vrat in rožljanje verig.*)

Tretji prizor.

Narzej, Valent in Cecilij.

Narzej. (*Sam.*) Ves sem se tresel, ko me je vprašal brezsrčni gospodar, ali je kdo padel iz pivnice. Če bi bil izvedel, izgubljeni bi bili. Jaz sem govoril resnico. Ropot res vselej dobro čujem, a da sem ga tudi nocoj slišal, tega gospodarju ni treba vedeti. Da me ni razumel, to je le naša sreča. (*Gre za kulise.*) Pridita sedaj, nikogar več ni.

Valent. (*Pride.*) Z nova torej na delo. (*Narzeju.*) Na prejšnje mesto! (*Stopi na rameni.*) Sveti križ božji! (*Vzame meč in suje v strop, nekaj kamenov pade na tla.*)

Narzej. Le mirno! Ali že vidiš kaj?

Valent. Še nič. Trdno drži, da se z močjo uprem! -- Tako! (*Kamenje se usuje na tla.*)

Narzej. (*Pogleda.*) Nebo! Nebo! Zvezde! Hvala Bogu! — — Valent! Stopi mi zopet na rame, in splezaj iz te razbojniške kleti. Cecilija ti jaz podam.

Valent. In ti ostaneš tukaj? O Bog! Ko bi imeli kako vrv, rešili bi se lahko vsi. Tukaj je plašč. (*Vzame Ceciliju svoj plašč.*) Vzemi vsaj moj meč, ko bi te ne mogel jaz rešiti.

Narzej. Le hitro! Hitro! (*Nasloni se na zid, Valent mu stopi na rame in izgine skozi votlino; zatem spusti plašč skozi njo; Narzej vzdigne Cecilija, a precej ga zopet postavi na tla, ker se začuje škripanje vrat.*) Moj Bog! Že gredo! Beži! Pridi kmalu na pomoč! (*Plašč izgine.*) Cecilij, vlezi se v kot in počivaj mirno, kakor bi spal. (*Cecilij beži; Narzej pobere meč in gre za njim.*)

Četrty prizor.

Metran, Askanij, Narzej.

Metran. Kak ropot! Kaj pomeni to kamenje? (*V strahu.*) Sužnik! Sužnik! Kaj se je zgodilo?

Narzej. (*Pride brez meča in ogleduje kamenje.*) Slišal sem, ko se je podiralo. (*Oba gledata proti stropu.*)

Metran. (*Nekoliko utolažen gre gledat.*) Odprtine vendar ni nobene.

Narzej. (*Zase.*) Valent je poveznil kako skalo čez njo.

Metran. Askanij, poglej, če je deček še tu. (*Askanij gre.*) Ta bi bila lepa, da bi mi kdo ušel!

Askanij. (*Se vrne.*) Gospod, deček spi.

Metran. (*Narzeju.*) Sužnik, pojdi proč!
(*Narzej odide k Ceciliju. Askaniju.*) Pokliči mi Saturnija! (*Askanij gre.*)

Peti prizor.

Metran sam.

Metran. Sitnež ta Saturnij! Odlok je že nabit, kaj hoče sedaj? da prihaja tako zgodaj! Dečka mi hoče morda usmrtiti? -- -- Tako se pa nisva zmenila. Res, lepe denarce mi je dal Saturnij, vendar še več dobdem od Proba, če bom pameten. Tristotisoč sestercijev najmanj. Otrok ne vé, kje je in jaz ga lahko vrnem očetu.

Šesti prizor.

Saturnij in Metran.

Saturnij. (*Vstopi ves zbežan s skrinjico pod pazduho.*) Metran! Vse je izgubljeno!

Metran. (*Plašno.*) Ali smo izdani?!

Saturnij. Mislim, da ne; toda cesar je zapovedal preiskati vse kote v Jupitrovem hramu. Nenadoma so obkolili vojaki vsé izhode, da sem komaj ubežal skozi skrivna vrata.

Metran. (*Plašno.*) Ali te je kdo videl, da si šel k meni?

Saturnij. Nihče. Cesta je bila prazna.

Metran. (*Prijazno roke steguje po skrinjici.*) Kaj nosiš pod pazduho? Pokaži, pokaži!

Saturnij. (*Mu jo izroči.*) Moje zadnje dragocenosti! (*Zase.*) Ako vojaki izvedo moje skrivnosti, sem izgubljen.

Metran. (*Ne posluša nič, poskuša težo skrinjice.*) Kako težki so ti kameni; vredni so nekaj milijonov.

Saturnij. Ko bi bil umaknil vsaj zadnjo žrtev, ono umorjeno dete! (*Strastno.*) Vse je izgubljeno!

Metran. (*Zase.*) Ko bi bilo to moje, bil bi bogatejši nego cesar.

Saturnij. Izgubljeno je vse! Jeze in strahu se ne vem kam dejati. Prob! Prob! Ti si moj hudobni duh, ti me vznemirjaš po dnevu in po noči! Prob! Ošabni Prob! Prisežem — —

Metran. (*Prilizljivo.*) Saturnij, Saturnij! Jaz ti hočem skriti te dragocene bisere, da jih ne izgubiš. Ali ni nobeden ponarejen?

Saturnij. Kaj maram jaz nesrečnež za borno kamenje. (*Metran objemlje skrinjico.*) Zadnjo misel so mi navdihnili bogovi! — — Ubežati ne morem več, Metran, pusti mi Cecilija, da ohladim svojo kri v njegovi krvi, pa vzemi zaklad!

Metran. Prav rad! Prav rad! Tam v kotu spi! (*Pokaže na levo.*)

Saturnij. (*Strastno.*) Vam, žaljeni bogovi, žrtvujem njegovo gorko kri in smrtne njegove muke! (*Skoči v ono stran.*)

Sedmi prizor.

Prejšnja, Narzej.

Narzej. (*Postavi se mu nasproti z mečem; odločno:)* Ne! Tvoje hudobije je zadosti!

Saturnij. (*Ves iz sebe, jeze in strmenja:)* A!

Metran. Izdajica! Kdo ti je dal orožje v roke?

Narzej. Božja pravičnost!

Saturnij. (*Z rokama si tišči prsi.)* O togota! Prsi mi bode razdela!

Metran. (*Kliče pri vratih.)* Sužniki! Sužniki! Askanij! (*Začuje se tromba.)* Vojaki v mojih mlinih! O moj zaslužek!

Zadnji prizor.

Prejšnji, Valent z vojaki, za njim pride **Prob.**

(Saturnij in Metran se umakneta vojakom na prednji del odra; Saturnij se drži oholo, drzno pogleduje vojake, Metran pa oči poveša in stiska skrinjico; Valent hitro vstopi z vojaki, sam stopi na sredo; vojaki se razpostavijo zadaj; Cecilij hoče k Valentu, a Narzej mu brani, dokler Saturnij in Metran nista v oblasti vojakov.)

Valent. Hudobija je prišla na dan. Olimpij in Askanij sta že v naši oblasti in pričata o tvoji zlobnosti. (*Saturniju:)* Nesramnež! Cel kup človeških kosti je bil skrit v kleti pod Jupitrovim hramom! Otrok s pozlačenimi ustnicami, usmrčen pred nekoliko dnevi, je postavljen na trgu na ogled, da kliče maščevanja nad-te, krvoločneža. Hujši si ko zver. (*Vojakom:)* Le sem, to-

variši! (*Vojaki gredó k Saturniju ter mu povežejo roke.*) Mar takih žrtev zahteva tvoj Jupiter?

Saturnij. (*Drzno.*) To so obredi naše vere, ki ste jo vi izdali. Kar sem storil, so mi bili naložili nesmrtni bogovi. (*Vojakom.*) Izpustite me!

Valent. Izpustili te bodo, kadar te izroče ostri pravici. (*Metranu.*) In ti, stari grešnik, ki si nabiral zaklade iz bližnjikov krvi, trpel boš sedaj tudi sam one muke, s katerimi si trpinčil neštete množice nesrečnikov. Naj tudi prosita zate Cecilij ali Prob, katerima si prizadel najhujše zló, pravica ne pozna usmiljenja. Privezan k mlinskemu kamenu, boš zdihoval, dokler se te ne usmili smrt. Vojaki! (*Vojaki ga zvežejo, oziroma trdo zgrabijo.*)

Prob. (*Že od zunaj zakliče.*) Kje je Cecilij? Moj sin! (*Stopi na oder.*) Cecilij ubožec! (*Cecilij mu teče naproti in se objameta.*)

Cecilij. Moj oče!

Prob. (*Se ozira po kleti.*) Moj sin v tem brlogu!

Cecilij. Oče, strašno je tu notri.

Narzej. (*Se približa Probu, pade predenj na kolena.*) Dobri moj gospod!

Cecilij. (*Ga pokaže z roko.*) Moj varih!

Prob. (*Ginjen položi roko na glavo.*) Narzej, zvesti služabnik!

Valent. (*Stopi bliže k Probu.*) V Boga si upal, in nisi osramočen.

Cecilij. (*Položi nanj roko.*) Moj rešitelj!

Prob. (*Prime za desnico Valenta.*) Hvala Ti! (*Obrne se proti nebu.*) Bog, Tebi bodi hvala,

da si vzdignil Svojo desnico, in vodil k sreči naše korake. Zgubljen je bil moj otrok, v rokah nezvestega trdosrčnika je viselo njegovo življenje, a upal sem v Tebe, in ti si mi ga vrnil. Upal sem v Tebe, in gnjusni maliki so strti v prah, in Cerkev Zveličarjeva se raduje zmage! Tebi Bog, boži slava!

Zastor pade.

Konec igre.



Sanje.

Igra s petjem v petih dejanjih.

Poslovenil iz nemščine Iv. Št.

OSEBE:

Kremen, bogat zasebnik.

Vinko, njegov sin.

Angel varih.

Hudobni duh.

Ivan,
Fran, } Vinkova prijatelja.

Ponočni čuvaj.

Prvi sodnik.

Drugi sodnik.

Tretji sodnik.

Sosedje; ljudstvo.

Opomba: Dogodki I. in V. dejanja se gode v resnici, oni II., III. in IV. dejanja pa v sanjah.



Prvo dejanje.

(Boj dušni.)

Lepa soba v Kremenovi hiši. Sredi odra je miza in dva lepa stola. Na mizi stoji posoda s cveticami in priprava za čaj. Kremen in Vinko pijeta po večerji čaj.

Prvi prizor.

Kremen in Vinko.

Kremen. Moj sin, izvoli si poklic, kateri hočeš; odloči se popolnoma prostovoljno. Seveda moja najiskrenejša želja, kakor tudi tvoje rajnce matere, bi bila, da bi te kdaj videl pred oltarjem. Ko je ležala tvoja pokojna mati na smrtni postelji, prosila me je, naj te vzgojim za duhovski stan. Toda treba je, da se sam od sebe, neprisiljen posvetiš temu svetemu poklicu. Dobro veš, kako te je ljubila mati tvoja, veš pa tudi, kako te ljubim jaz, da imam pred očmi samo tvoj časni in večni blagor. Zato ti nečem kratiti ali omejevatı prostosti; izberi si stan po svoji želji.

Vinko. (*Sedi med očetovim govorjenjem zamišljen; sedaj privzdigne glavo.*) Oh oče, moj oče!

Kremen. Verjamem, verjamem, Vinko, da ti je volitev težka. Toda zateci se k Bogu, on te bo razsvetlil. Prav vseč bi mi bilo, če bi mi jutri povedal, za kaj si se odločil.

Vinko. Že jutri! Oj oče, prosim vas, dajte mi še nekaj dni odloga, da lažje in bolje spoznam voljo božjo.

Kremen. Bodi, tvoja prošnja je vslišana. Toda opozarjam te še na nekaj! poslušaj edino le glas svoje vesti; bogastvo tvojega očeta naj te nikar ne moti, zakaj to je človeku od Boga samo posojeno.

Vinko. Hvala vam, oče, ker ste tako dobri z menoj. Nikar se ne hudujte nad menoj, da se tako dolgo pomišljam, kateri stan bi si izvolil; saj veste, da se gre za ves čas mojega življenja, zato se mi je tako težko odločiti.

Kremen. Tega se pa nikar ne boj, Vinko, da bi bil jaz kaj nevoljen; nikakor ne, še veseli me, da previdno in premišljeno ravnaš, in trdno upam, da ti bode tudi Bog razodel svojo voljo. A sedaj bo treba iti počivat, pozno je že. Sveti angel božji naj te varuje in razsvetljuje. (*Oba vstaneta od mize.*)

Vinko. Tudi jaz sem zelo truden ter si želim pokoja. Lahko noč, oče! (*Poljubi očetu roko.*)

Kremen. (*Objame in poljubi Vinka na čelo.*) Lahko noč, sin moj!

Vinko. (*Nasloni glavo očetu na prsi ter ga tako spremi do vrat.*) Lahko noč!

Drugi prizor.

Vinko sam.

Vinko. (*Sede ter si podpre glavo z desnico.*) Tako sem utrujen in pa tako tesno mi je pri

srcu. — Kaj naj storim? V nekaj dneh se moram odločiti. — O Bog, posveti v temo, ki me obdaja! Ako pomislim, da so moj oče bogati, in da sem jaz njih edini dedič, potem pač ni tako lahko odločiti se ter odpovedati vsi sreči in uživanju, ki mi ga svet ponuja. A oče so rekli, da nam je Bog bogastvo samo posodil; če pa to premišljujem, hoče se me polastiti skrivna groza in skoro si ne upam misliti na minljive zaklade. — O kako je to mučno! (*Zakrije si obraz z obema rokama.*)

Tretji prizor.

Vinko, njegov angel varih, hudobec.

(V daljavi nekaj šumi in gromi. Tačas hitro in neopazno stopita kraj Vinka, in sicer na desno angel varih, na levico pak hudobni duh. Misliti si moramo, da sta Vinku oba duhova nevidna, predočujeta nam le dobra in slaba navdihovanja, ki vplivajo na človekova dejanja.)

Vinko. O moj Bog, tebi je znano, da hočem samo tvojo voljo spolniti, pa mi je vendar tako težko voliti.

Angel varih. Misli na smrt, in lahko boš pravo zadel.

Vinko. Na smrt?

Hudobni duh. A, kaj še! Beži, beži — na smrt misliti! Saj si še tako mlad. Časa za smrt je še dovolj. Po kakih petdesetih ali šestdesetih letih, no potem boš lahko na smrt mislil, če se ti bo ljubilo. Najpoprej je treba življenje uživati, potlej šele se umrje.

Vinko. Moja misel je tudi taka, da naj smrt še čaka.

Angel varih. Človeško življenje je podobno cvetki, ki je danes polna krasote in lepote, jutri bo pa že zvenjena in suha.

Vinko. To je pa tudi resnično, mnogo ljudi je že umrlo nanagloma.

Hudobni duh. Tebi se pa tega ni bati; ti si mlad in čvrst, ti ne boš nenadoma umrl.

Vinko. Da bi pač koga imel, ki bi mi mogel prav svetovati!

Hudobni duh. Bodi pameten! Poglej svoje bogastvo, to ti bo koj svetovalo. Kam pa naj pride denar tvojega očeta? Ali naj ga pograbijo nehvaležni dediči, ki se bodo v pest smejali tvoji nespameti. Tega pa gotovo ne maraš.

Vinko. Hm, pa res, kaj se bo zgodilo z očetovim imetjem, če stopim jaz v duhovski stan?

Angel varih. Kaj pa je bogastvo in zlato v božjih očeh? Ali je kaj več kakor prah in prst? Danes je milijonar, bogat in slavljen, jutri lahko že hodi od hiše do hiše berač, zasramovan in lačen, vesel, če izprosi skorjico kruha.

Vinko. Resnično, resnično, denar ni varen, ni stanoviten.

Hudobni duh. Kako pak, le vse verjemi! Znati je treba! Kupi si posestva, njiv, travnikov in gozdov – to je menda pač stalno! – poišči si bogato nevesto, potem pa lahko živiš v miru in sreči in veselju in radosti!

Vinko. Moj Bog, razsvetli me, da spoznam, kaj mi je storiti!

Angel varih. Največja sreča človekova je ta: ljubi Boga, svojega stvarnika in služi mu. Kdor se po tem ravna, ta ima srečno in pokojno življenje ter bo enkrat umiral poln tolažbe in srčnega miru.

Vinko. To vse se lahko zgodi, če tudi ne stopim v duhovski stan. Koliko pobožnih kristjanov poznam, ki storé veliko dobrega, pa niso ne duhovniki ne menihi.

Hudobni duh. Seveda, seveda, to tudi zunaj med svetom lahko storiš, pa še več; še mnogo več, ker si v svetnem stanu prost, duhovnik ali menih ima pa zvezane roke.

Vinko. Nič več bi ne bil prost, ne, če si izvolim duhovski stan.

Angel varih. Kaj pa je pravzaprav prostost? Meniš li, da te bo naredil denar svobodnega? O ne, in tisočkrat ne! Le oni je resnično svoboden, ki Bogu služi in spólnuje njegovo sveto voljo, ker s tem se oprosti vezi greha in strasti; to je prava prostost, ki vodi do bogastva, katerega noben tat ne ukrade.

Vinko. Oh, ves sem že zdelan od notranjih muk in bojev! Obe poti sta mi odprti. Katero naj si izberem? (*Dene glavo med roke, ki jih nasloni na mizo.*)

Angel varih. Hodi za menoj, ja ti bom pokazal pravo pot ter te bom pripeljal v nebesa, ki morajo biti vendar vsakemu človeku

zadnji cilj in konec, saj ste ljudje ustvarjeni za nebesa.

Hudobni duh. Ne, za menoj pojdi, jaz te bom peljal po poti, kjer boš ob vsakem koraku trgal sveže cvetice; to bo pot polna slasti in veselja; nikar ne kreni na trnjevo pot, katero ti oni kaže.

Vinko. Moj Bog, moj Bog, usmili se me! (*Ostane naslonjen kakor poprej.*)

Angel varih (*hudobnemu duhu:*) Molči, zavrženi lažnivec!

Hudobni duh. Ti mi tiho bodi; ti nasprotnik mojega kraljestva!

Vinko. Kar nič več ne morem, tako sem zmučen. (*Vzdigne glavo ter jo položi na stolovo naslonjalo, roke mu omahnejo v naročje.*) Da bi pač poslal Bog vsaj en žarek svoje luči v mojo dušo! (*Že na pol v spanju.*) Lahka noč, oče! — — — Glej, glej, lepa svetla prikazen! — O sveti angel, vzemi me v kraljestvo večnega miru — nikar me ne pusti samega na tej pusti zemlji! — — — Proč od mene, ostudni duh! — Oče, oh oče! — pomagajte! — Proč — poberi se — — — (*Spi.*)

Angel varih. Spravi se odtod grdi peklenški duh in ne muči nič več tega človeka! (*Sedaj se začuje od daleč gromenje, boj med dobrim in hudim se prične. Angel varih vzdigne kvišku križ, hudobec se nekoliko umakne.*)

Hudobni duh. Kdo pa si ti, ki mi hočeš zapovedovati? Ti nisi nič več kakor jaz.

Angel varih. Ne oporekam, prav govoriš. Toda v imenu troedinega Boga in v moči križa ti ukazujem, poberi se! (*Angel varih gre nad hudobnega duha, ki se pa brani z vilami. A angel varih mu porine križ na prsi ter ga siloma tira z odra. Hudobni duh zakolne. Čuje se ropot in grom. Angel varih se vrne, stopi za Vinka in drži z desnico križ kvišku.*)

Hudobni duh. Proklet bodi pokončevalec mojega kraljestva! (*Izgine. Na sprednji in zadnji strani odra se prikažejo prozorni oblaki [dekoracija], tako, da sta angel in Vinko v sredi. Kjer pa tega ni, igra se lahko na praznem odru, kakor prej. Angel ostane za Vinkom s povzdignjeno desnico [križ v njej], dokler za petjem zagrinjalo ne pade.*)

Angel varih. O neskončno usmiljeni, o Oče luči, pošlji svojo milost v to dušo, ki si jo meni izročil, da ti jo vrnem na dan velike žetve. O večni, neizmerno usmiljeni, usliši mojo prošnjo! (*Natihoma prične igrati godba, v daljavi se sliši petje nebeških duhov. Dva ali štirje angeli stopijo na desno in levo angela variha in pojó pesem do konca. Potem zagrinjalo pade.*)

Spavaj lahko v svetem miru,
Sen sladák naj te krepí!
Vse naj bo ti podeljeno,
Le zatisni zdaj oči!

Kar si danes upno prosil,
V zvezdno zdihujoč nebó,
Pošlje vse Gospod dobrotni
Ti iz raja na zemljó.

Drugo dejanje.

(V slabi tovaršiji.)

(Srednje prostorna soba, ne revno in ne bogato opravljena, ena miza in trije stoli. Na mizi vinske steklenice in kozarci. Vinko, Ivan in Fran sedé za mizo. Vinko drži v rokah pismo.)

Prvi prizor.

Vinko, Ivan in Fran.

Vinko. No, poslušajta prijatelja, kaj piše moj stari zaradi tistih tisoč goldinarjev, ki sem jih hotel od njega.

Ivan. Kaj ni poslal nič denarja?

Vinko. Ne vinarja. Pridigo mi je zopet napisal, kakor vselej; poslal pa ni čisto nič.

Fran. Ta je žaltava, kje bomo pa sedaj denar dobili? Vsi trije smo pa čez in čez zadolženi — o ti reč ti taka!

Ivan. Ne kaže drugega, kakor da začnemo misliti na drugo pot iz te zagate. Denar moramo dobiti na vsak način.

Vinko. Torej poslušajta! (*Bere.*) »Ljubi Vinko! Tvoj list sem prejel, toda ko sem ga bral, občutilo je moje srce veliko žalost in bridko sem jokal.

Fran. Ni treba nadaljevati, drugo veva že tako.

Vinko. Počakajta, naj preberem do konca!

Ivan. Toda hitro! Škoda je dragega časa.

Vinko. (*Bere.*) — — — bridko sem jokal, ker si tako lahkoživ, da si ves denar, ki sem ti ga bil zadnjič poslal, zapravil. Pošten dijak bi bil z njim prav lahko tri mesece shajal.

Vinko,
Ivan, } Ha, ha, ha!
Fran, }

Ivan. Tvoj stari pač ne ve, da imaš ti dva prijatelja, ki sta tudi rada vesela. Toda nadaljuj, jako je vsa stvar zanimiva.

Vinko. — — — tri mesece shajal. Kaj bo iz tega? Ti nisi več moj Vinko, ki me ljubi, ki so mu očetovi nauki in opomini sveti, temveč postal si malopridnež, nepridiprav, ki ni vreden ljubezni svojega očeta. Še enkrat te prosim, zapusti slaba pota — vsaj zaradi svoje rajne matere, ki te je tako iskreno in srčno ljubila. (*Ivan in Fran se med branjem prešerno rogata.*)

Fran. Nehaj, nehaj in prizanesi nama s tem javkanjem. Meni že skoro slabo prihaja; tako berilo ni za veselo dijaško družbo.

Vinko. Precej bom končal. (*Bere.*) Če bi ona videla tvojo lahkoživost in mojo žalost — zakaj, verjemi mi, da sem se za dvajset let postaral, kar si tak — prav gotovo bi jo tuga pod zemljo spravila." — O moja mati! (*Glava mu omahne.*)

Ivan (*mu iztrga pismo iz roke.*) Daj sem, sicer boš na vse zadnje res ves mehek. (*Bere.:*) Danes te opominjam zadnjič. Ako se ne poboljšaš, nečem biti nič več tvoj oče. Onih tisoč

goldinarjev, za katere si pisal, ne dobiš; nikar namreč ne misli, da je tvoj oče svojo imovino na cesti pobral. Tvoja mati in jaz sva trdo delala in varčevala, da bi ti omogočila brezskrbno prihodnost, a ti na to nič ne pomisliš, ampak lahkomišljeno razmetavaš krvavo prislužene denarce. Pa dovolj je tega! Odslej ne boš dobil nič drugega kakor navadne mesečne potrebščine. Tvoj oče Kremen.

Fran. Lepa je ta! Kaj bomo pa sedaj počeli?

Ivan. Prijatelja, le „korajžo pa šnajt!“ Sčasoma nam bo že kaka dobra misel v glavo padla. (*Natoči vina.*) Vinko, zgrabi čašo in pij, da si preženeš žalosti in skrbi.

Vinko. (*Izpivši.*) Strašno mi je tesno pri srcu. Kje naj vzamemo denar, da poplačamo dolgove in od česa naj živimo cel mesec?

Ivan. Vinko, stanuje li tvoj stari v svoji hiši sam?

Fran. Čemu pa to vprašuješ? Morda si namenjen k njemu, da se mu predstaviš kot dober prijatelj njegovega sina?

Ivan. Jaz že vem zakaj sem vprašal.

Vinko. Oče stanuje čisto sam, le star služabnik je tudi pri njem, sicer je hiša prazna.

Ivan. V prvem nadstropju ali pri tleh?

Vinko. Pri tleh.

Ivan. (*Sam za-se.*) Šlo bi, prav gotovo da bi šlo; samo poprej ga moram z vinskimi duhovi malo pripraviti. (*Na glas.*) Poslušajta, prijatelja, moj načrt; če se nam posreči, potem smo rešeni iz zadrege.

Vinko, } (Naglo.) Povej, povej kakšen načrt!
Fran, }

Ivan. Ni take sile, le počasi in pametno. Najprej malo zapojmo, spraznimo te-le steklenice, da si preženeta tiste sitne muhe, potem se bomo pa lepo pomenili, kakor se gre.

Vinko in Fran. Dobro, dobro, prijatelj Ivan, ti si dečko!

Ivan. Kaj bomo toliko skrbeli za bodočnost! Dijaki morajo biti veseli! Prav kislo in klaverno se bomo lahko pozneje držali, ko bomo stari. Sedaj hočemo življenje uživati, naslajati se na cvetkah, dokler cvetó, in če tvoj stari neče poslati denarja, poiskali si ga bomo sami. Kaj ni tako, prijatelja?

Vinko in Fran. Dà, dà, modro govoriš in midva se popolnoma strinjava s tvojimi besedami.

Vinko. Proč s skrbmi, tako je! Mladost je za norost. Veselo živimo, smejajmo se, dokler smo živi in s smehom na ustnih umrimo.

Ivan. Sedaj si pravo povedal! Daj, da te objamem in poljubim. Ti ne verjameš, kako si se mi s svojimi besedami prikupil.

Fran. Kaj ne bomo ene zapeli?

Ivan in Vinko. Pa res, pa res, zapojmo! (Vsi trije stopijo na sredo odra; vsak drži v roki kozarec.)

Zamazan ves in razcapan, Denarcev žep moj ne pozna,
 Iz črevljev palec gleda; A žeja huda in strašna:
 Skoz suknjo sije beli dan, Tako jaz životarim,
 In gumbov nič — seveda. Ha, ha, pijàn študent!

Učil se nisem nikdar nič, Že čutim: kmalu pride dan,
 Imam preslabo glavo, Ko bodem mrtev pokopan,
 In živcem mojim je na kvar, Pri kraju bo s pijačo,
 Kanonsko rimsko pravo. Ha, ha pijan študent!
 Le tam, kjer vince toči se, Zato se mi mudi strašno
 Le tamkaj šola moja je, In hitro moram piti;
 Tam pridno jaz študiram. Izpil bom veder trikrat sto,
 Ha, ha, pijan študent! Prej ko mi je oditi;
 Saj kmalu vse minilo bo, Minute, ure — kak' bežé,
 In d'jal bom: svet, adijo! Že brusi smrt kosó zamé.
 Od vinca težko imam glavó Zato le pijmo hitro,
 In prsi me bolijo. Ha, ha pijan študent!

Vinko. Tako; izpijmo, kar še imamo, (*na-taka*) potem, Ivan, nama boš pa razložil svoj načrt, kakor si obljubil.

Ivan. Na vajino zdravje, prijatelja!

Vinko in Fran. Na tvoje zdravje in srečo tvojemu načrtu. (*Trčijo, potem pa sedejo.*)

Ivan. Torej poslušajta. Jaz menim, da bi mi obiskali Vinkovega očeta, ker je najbogatejši izmed naših starih.

Vinko. Kaj ti na misel ne pride! Saj veš, kako so strune med menoj in njim napete, pa bi v teh okoliščinah k njemu hodili!

Fran. To ne gre, nikakor ne. No, to bi pogledal, če bi se mu pokazala lepa naša troperesna deteljica!

Ivan. I, prijatelja, kaj ne razumeta, kaj mislim? Jaz mislim, da bi ga obiskali — tako — po noči. (*Vinko in Fran se prestrašita.*)

Vinko. Da bi kradli?

Ivan. Kajpada; kako pa hočemo drugače denar dobiti?

Vinko. (*Silno razburjen.*) Ne in ne, tega pa že ne! Tat pa ne, lastnemu očetu ne bom kradel!

Fran. Pa res ne, jaz tudi ne maram biti tat.

Ivan. (*Prime oba za roko.*) Kaj mislita, da mene veseli krasti? Toda povejta mi, povejta, kako sicer priti do denarja? Če vesta za kako drugo pot, jaz grem srčno rad z vama.

Fran. Nobene nade ni, nobene. O to je strašno!

Vinko. Jaz ne morem krasti, — ne morem.

Ivan. No, dobro, pa naj vaju zapro radi dolgov. Jaz bom za se poskrbel, še danes jo bom strani popihal.

Vinko. Brezsrčnež!

Ivan. Ha, ha, zakaj? Mar nismo vsi trije dolgov delali?

Fran. To je res, krivda nas zadene vse. — No, kako pa pravzaprav misliš, da bi se prišlo pri Vinkovem očetu do denarja?

Ivan. Čisto lahko. Prijatelj Vinko bo pokazal sobo; okno bo treba odpreti — to menda ni taka umetnost! — potem pojdeva midva z Vinkom noter, Fran, ti boš pa ostal zunaj na straži; če bi bilo kaj sumljivega ali nevarnega, naju boš hitro opozoril. No, kaj se vama zdi, ali ni moj načrt dober?

Vinko. Jaz ne morem; mene kar strese, če pomislim na to.

Ivan. Ne bodi vendar tako otročji! Kaj pa je na tem, če ima tvoj stari nekaj tisočakov več ali manj v blagajni? In naposled, če se natanko preudari, saj je pravzaprav vse tvoje, ti si tako edini dedič.

Vinko. (*Nekoliko bolj miren.*) Pa je vendar le tatvina. In kaj bo, če nas oče zaloti?

Ivan. To skrb prepusti meni. Prijatelj Fran, ti si za to, ne?

Fran. Saj moram biti, ker druge poti ni. Toda, po pravici rečeno, tudi meni se stvar zdi malo sitna.

Ivan. Velja, Vinko, kaj? (*Pomoli mu roko. Vinko se nekaj časa obotavlja, nato pa mu seže v roko.*) Jutri bomo odpotovali in se še bolj za gotovo domenili in vse posameznosti določili. Fran, pojdi z menoj domov, prav zadnji čas je že. Na zdravje, Vinko, pa nikar si čez noč glave ne beli s skrbmi! Pojutrišnjem boš imel že polne žepe cvenka, in takrat bo tudi 'židana' volja k tebi v vas prišla.

Fran. Še to: s katerim vlakom se pa odpeljemo?

Ivan. Najpametneje bo s popoldanskim, da nas bo kar noč dala in vzela; ni treba, da bi nas kdo videl, ni res? Kaj pa ti praviš na to, Vinko?

Vinko. S popoldanskim bo najbolje, da me v domačem kraju kdo ne pozna.

Fran. Torej, prijatelj, dobro se imej in — le pogum! Druge poti za nas ni! Upniki nas pritiskajo od vseh strani, denar moramo imeti. Nisem prijatelj tatvine, pa sila ne vpraša, ali te to veseli ali ti mrzi: biti mora, pa je konec in amen.

Ivan in Fran. Torej, Vinko, zdrav! (*Sežeta mu v roko.*)

Vinko. Zdrava tudi vidva! (*Ivan in Fran odideta. Vinko omahne obupan na stol.*) Gorje mi, tat sem postal — globoko sem padel. — Prekleta bodi ura, ob kateri sem spoznal svoja lahkomišljena tovariša! — O, ko bi bil poslušal svojega očeta! -- A sedaj je prepozno, prepozno. O moj oče, moj ubogi oče! O moja mati! Gorje mi, zgubljen sem!

(*Zagrinjalo pade.*)

Tretje dejanje.

(*Očotomor.*)

(*Cesta. Noč. Na desni hiša. Pod oknom klopica.*)

Prvi prizor.

Vinko, Ivan, Fran.

(*Vsi trije imajo črne plašče in širokokrajne klobuke. Previdno se priplazijo na prizorišče.*)

Ivan. (*Zamolκλο.*) Le oprezno. V kateri sobi stoji blagajnica?

Vinko. (*Kaže neko okno.*) Tamkaj je sprejemna soba. Iz te se gre v očetovo spalnico, kjer je tudi blagajnica.

Ivan. Ali spi tvoj oče vedno v taisti sobi?

Vinko. Kolikor je meni znano, vedno. Če bi si bil spalnico prebral ta čas, kar sem jaz od doma, pa ne verjamem.

Ivan. Fran, pojdi tjekaj na ogel ceste ter dobro pazi, da naju kdo ne iznenadi. (*Fran se splazi v ozadje.*)

Ivan. Vinko, ali imaš svoje bodalo pri sebi?

Vinko. Za Boga svetega, pa menda ne misliš moriti?

Ivan. Bodi brez skrbi. Samo zaradi varnosti je želim imeti. Morda mi bo prav prišlo pri odpiranju blagajnice.

Vinko. (*Mu dá bodalo.*) Tu je imaš; toda obljubi mi, da očetu ne boš storil nič žalega.

Fran. (*Pride iz ozadja.*) Pst, pst, pojdiva semkaj, meni se zdi, da sem tam-le pri oni hiši neko senco videl.

Ivan. (*Tiho.*) Meni se tudi dozdeva, da je tam nekaj.

Vinko. Ponočni čuvaj bo.

Fran. Skrijmo se.

Ivan. Le nič bati! (*Ura bije enajst; potem se sliši iz daljave petje in žvižganje čuvajevo.*)

Vinko. Ponočni čuvaj je, da. Stopimo tje-kaj-le v oni kot, tje ga ne bo. (*Vsi trije se skrijejo.*)

Drugi prizor.

(Ponočni čuvaj pride na oder, enajstkrat zažvižga, potem odide na drugi strani odra. Nekaj časa se še sliši njegovo petje.)

Enajsta ura bije zdaj,
Pozdravljen, Jezus, vekomaj!
Ko vse molči,
Te še slavi
Zbor angelski
Nad zvezdami.

Žalostne zbrisuj spomine,
Lajšaj bolnim bolečine,
Angel naj nad nami bdí
Trudne uspava nam oči!
Je že enajst! Enajst je zdaj!

Tretji prizor.

Vinko, Ivan in Fran se zopet priplazijo na oder.

Ivan. Sedaj pa hitro na delo! Fran, na svoje mesto! Vinko, urno! sedaj je najlepša prilika.

Vinko. Lepo te prosim, Ivan, pazi, da očetu kaj ne storiš. Meni je tako tesno pri srcu.

Ivan. Molči vendar, plašljivec bojazljivi; semkaj stopi in pomagaj mi okno odpreti. *(Počasi in tiho odpreta okno in zlezeta v hišo. Fran se plazi v ozadju semtertje. Za nekaj hipov se začuje za odrom ropot, potem pa naenkrat Kremenovo klicanje na pomoč.)*

Kremen. Pomagajte, pomagajte! Roparji! Roparji!

Ivan. Tiho, če ne te umorim!

Kremen. Pomagajte, pomagajte! (*Ti klici se slišijo zamolklo, kakor bi mu kdo na usta tiščal.*)

Ivan. Denar sèm, ali boš koj mrlič.

Kremen. Nikdar ne, nikdar! Pomagajte, pomagajte! Morivci, roparji! Pomagajte, na pomaganje! Roparji! Morivci! (*Še silneje.*) Moj Bog, ranjen sem!

Fran, (*ki je nemirno semintje hodil, zagleda, da po sosednjih hišah luči prižigajo, zato zakliče pri oknu.*) Vinko, Ivan! Rešita se! Ljudje po sosednjih hišah so že po koncu. Bežita, bežita! (*Teče stran. Ivan in Vinko hitro prilezeta skozi okno in zbežita; Vinko je brez klobuka.*)

Ivan. Naprej, proč! Začutili so nas. (*Sosedje, na pol napravljeni, pridejo ter teko k hiši Kremenovi. Potem se sliši govorjenje za odrom. Za nekaj trenutkov prinesó možje ranjenega Kremenca iz hiše ter ga položé na sredi odra na tla.*)

Prvi sosed. Brž teci kdo po zdravnika, ranjen je.

Drugi sosed. Sosed Kremen, povej nam vendar, kaj se je zgodilo? Ali nisi roparjev spoznal?

Kremen. (*Tiho in težko.*) Vinko, moj sin – denar ukradel.

Sosedje. Vinko! Očetomorec! -- Ni mogoče.

Prvi sosed. Prokletstvo naj zadene njega, ki je vzdignil bodalo zoper svojega očeta!

Sosedje. Dà, prokletstvo očetomorcu!

Četrty prizor.

(Ponočni čuvaj nastopi ter pripelje Vinka, ki ima roke na hrbtu zvezane.)

Ponočni čuvaj. Ljudje božji, kaj se je pa zgodilo? Tukaj je zločinec.

Drugi sosed. Našega dobrega soseda Kremena je neki ropar močno ranil, da skoro umira.

Vinko. (*zakriči ter se vrže k svojemu očetu na tla.*) Oče, moj oče!

Sosedje. Strani, ti nisi vreden, da bi se s svojimi s krvjo oskrunjenimi rokami dotaknil svojega očeta.

Vinko. Oče, moj oče! odpustite svojemu izgubljenemu sinu, predno umrjete.

Kremen. (*Vzdigne roko kvišku.*) Vinko, jaz ti odpuščam. (*Umrje.*)

Sosedje. Umira! umira!

Vinko. Oče, oče! Smrt! – smrt! (*Zgrudi se na tla.*)

Sosedje. Gospod mu daj večni mir!

Prvi sosed. Povejte nam vendar, ponočni čuvaj, kje in kako ste dobili morivca.

Ponočni čuvaj. Ko sem bil oznanil 11. uro, hotel sem tam za pekovo hišo pogledati, če ni kake nevarnosti. Kar začutim, da dva tečeta in tudi slišal sem ju šepetati: „Beživa, opazili

so nas." Jaz jo uberem za njima, kolikor so me noge nesle, in posrečilo se mi je, enega zgrabiti, drugi mi je ušel. Temu, ki sem ga dobil v pest, sem zvezal roki na hrbet. Samo to se mi je čudno zdelo, da se mi ni kar čisto nič branil, ampak kakor jagnje je pustil, da sem ga vklenil. Potem sem ga mislil peljati na varen kraj, pa pridem kakor nalašč na mesto, kjer se je dogodil zločin.

Vinko. (*Vstane.*) Dà, peljite me, kamor me hočete; tajil ne bom nič, ampak vse povedal; pripravljen sem sprejeti vsako kazen; naj imajo otroci nad menoj zgled, da morajo slušati svoje starše. O ko bi bil jaz ubogal svojega očeta, danes bi stal lahko kot mašnik pri oltarju, a tako moram biti vklenjen, ne prost, kot očetomorec, proklet in zaničevan! O gorje meni, gorje!

Sosedje. Božje sodbese čudovite in pravične!

Zagrinjalo pade.

Četrto dejanje.

(Obsodba.)

Sodna dvorana s črno prevlečenimi stenami; na desni miza, tudi črno prevlečena; na mizi sv. razpelo, na vsaki strani stoji svečnik. Zada se vidi na cesto.

Prvi prizor.

(Trije sodniki sedé pri mizi. Na levi strani stoji Vinko v jetniški obleki. Roke in desno nogo ima v ve-

rige vkovane. Na cesti stoji ljudstvo, ki posluša sodno obravnavo. Sodniki so oblečeni v črne, dolge halje in pišejo z velikimi gosjimi peresi. V ozadju sta dve priči in dva vojaka.)

Ljudstvo. Sodniki, pokažite očetomorcu kaznen pravice.

1. sodnik. Obtoženec, vi ste izročeni visokemu sodišču ter toženi očetomora. Kaj veste povedati v svoj zagovor, govorite. (*Piše.*)

Vinko. Nič.

2. sodnik. Tudi ste obdolženi tatvine, ker ste mnogo denarja ukradli v hiši svojega očeta Kremena. Kaj pravite na to? (*Piše.*)

Vinko. Nič.

3. sodnik. Potemtakem pa lahko takoj preidemo k obravnavi. (*Piše.*)

Ljudstvo. Sodniki, naj čuti očetomorec kaznen pravice!

1. sodnik. Vinko Kremen, obtožite se svojega zločina, bodite odkritosrčni, tajiti bi vam itak nič ne koristilo. Zločin vam je dokazan, če bi tajili, bi samo nam delo obteževali. Pomislite, da je naša dolžnost pred Bogom in pred ljudmi pripomoči pravici do zmage.

Vinko. (*Z zamolklim glasom.*) Dà, govoriti hočem golo resnico, saj je to popolnoma moja prosta volja, da stojim pred sodniki. Ono noč bi bil jaz ravno tako lahko ubežal, kakor moja prijatelja. Toda kès in očitajoča vest sta mi toliko prizadela, da sem se dal ponočnemu ču-

vaju prostovoljno ujeti. (*Ljudstvo je nemirno in mrmra.*)

2. sodnik. Prosim slavno občinstvo, naj bo mirno. Torej, zatoženec, pričnite!

Vinko. Enajst je bila ura ono noč, ko sem prišel s svojima prijateljema do hiše mojega očeta. Eden mojih prijateljev je moral paziti, da bi naju opozoril, če bi kdo prišel. Drugi moj prijatelj je zahteval od mene bodalo, katero sem mu, dasi s težkim srcem, tudi dal. Potem sva vlomila skozi okno sprejemne sobe. Ko sva prišla do vrat očetove spalnice, sva jih našla zaklenjene. Vzameva svoje orodje ter jih odpreva. Med tem delom pak, ki je kolikor toliko ropota povzročil, se prebudi moj oče, in boj za življenje in smrt se prične. Jaz hitim k blagajni, da bi jo siloma odprl, pa z nobenim orodjem se mi ni posrečilo. Moj oče je na ves glas klical na pomoč. Boj je bil strašansk. Je li moj prijatelj po neprevidnosti ali nalašč očeta zabodel, tega pa ne morem povedati, le toliko vem, da je kar naenkrat moj oče zakričal: „Ranjen sem!“ ter se zgrudil. Ta trenutek je pa že tudi drugi prijatelj skozi okno naznanil: „Rešita se! Bežita, opazili so nas!“ Tako smo morali vse popustiti in zbežati.

Ljudstvo. Strašno, strašno!

Vinko. Toda poslušajte nadalje. Ko sem zadnji skočil skozi okno na cesto, zagledal sem v sosednjih hišah luč, kar me je silno prestrašilo. Hitel sem za svojima prijateljema, ki sta bila že daleč pred menoj. Teči sem hotel, pa

noge so mi bile kakor ohromljene; kar nena-
doma nekdo za menoj priteče, bil je ponočni
čuvaj. Jaz, ki sem bil takorekoč brez vse moči,
sem obstal ter se mu dal zvezati. Prijatelja
moja pa sta ušla.

Ljudstvo. To je pravica in kazen božja,
to je pravično na veke.

3. sodnik. Povejte do konca!

Vinko. Ko me je ponočni čuvaj zvezal,
hotel me je peljati v ječo. Seveda on še ni
nič vedel, kaj se je bilo zgodilo, in pripeljal
me je prav pred mojo rojstno hišo. Moj oče
je že umiral. Ves skesan in silno žalosten sem
se mu vrgel k nogam in ga prosil odpuščenja.
Odpustil mi je ter umrl. Pri svojem mrtvem očetu
pa sem takrat obljubil, da hočem za svoje hu-
dodelstvo zadostiti pred Bogom in pred ljudmi.

Ljudstvo. Bog bodi milostljiv njemu in
nam!

1. sodnik. Vi torej niste umorili svojega
očeta?

Vinko. Ne, moj prijatelj Ivan se je z njim
boril.

1. sodnik. Toda blagajno ste hoteli odpreti
in pokrasti iz nje ter svojemu prijatelju ste dali
bodalo? Kaj niste vedeli, da ste s tem činom
sokrivec in morivec?

Vinko. (*Počasi.*) Da, vedel sem; toda mi
trije si nismo mogli drugače pomagati, denar
smo morali imeti.

2. sodnik. Priče, stopite semkaj in povejte,
kaj ste videli ono noč.

Ponočni čuvaj (*stopi k mizi*). Enajst je bila ura proč. Jaz sem bil pri pekovi hiši, tedaj pa zaslišim v daljavi urno hojo. Skrijem se ter razločno čujem besede! „Rešita se! Bežita! opazili so nas!“ Bil sem za enkrat kar miren, videl sem namreč, da se mi bližajo trije moški. Ko so bili že prav blizu, skočim iz svojega skrivališča, pa seveda prijeti mi je bilo mogoče samo enega. Ona dva sta tekla, kar se je dalo. Ta pa se je dal brez upora zvezati in je šel z menoj, kamor sem hotel. Peljal sem ga v ječo in na poti tjekaj sva prišla na kraj zločina, kjer je naš dobri Kremen, obkoljen od sosedov umiral. Sedaj šele sem vedel, kaj se je bilo zgodilo. Moj ujetnik se je vrgel k nogam svojega očeta in ga prosil odpuščanja, ki ga je tudi dosegel; potem je Kremen umrl. Jaz pa sem prignal njegovega sina semkaj.

3. sodnik. Izpoved priče se ujema s tem, kar se je že poprej dognalo. Vaše ime?

Ponočni čuvaj. Matevž Trska, ponočni čuvaj pri nas. (*Odstopi.*)

1. sodnik. Druga priča, stopite sem! Kaj pa je vam znanega o oni strašni noči?

Druga priča. Ura je bila že enajst proč. Ravno dobro sem bil zlezel v posteljo, kar naenkrat zaslišim vpitje in klic na pomaganje. Hitro skočim k oknu, pa je bilo preveč temno, da bi bil kaj razločil. Urno se oblečem in hitim na cesto. Pa nisem videl in slišal nič več. Sedaj so prišli še drugi sosedje. Ogledujemo na vse strani, kar zapazimo odprto okno pri Kreme-

novi hiši. Pogledamo v hišo in sedaj začujemo ječanje, kakor bi se kdo boril s smrtjo. Brzo odpremo s silo vrata, ter najdemo svojega soseda Kremena v luži krvi. Nesemo ga ven, da bi mu pomagali, kar bi bilo mogoče, pa moči so mu vedno bolj pojemale. Z veliko težavo je spravil iz sebe besede: „Moj sin Vinko – denar ukradel.“ V tistem trenutku je pripeljal ponočni čuvaj svojega ujetnika, in potem se je vse tako zgodilo, kakor je povedal ponočni čuvaj.

1. sodnik. Tudi ta izpoved se ujema z drugim. Vaše ime?

Druga priča. Jernej Debeljak, mesar in gostilničar.

1. sodnik. Vinko Kremen, ali boste zoper izpovedi prič kaj pripomnili?

Vinko. Ne.

2. sodnik. Sedaj nam pa še povejte, kako ste pravzaprav prišli do sklepa, svojega lastnega očeta umoriti? (*Ljudstvo mrmra in je nepokojno.*) Slavno občinstvo opozarjam, naj bo čisto mirno. (*Ko nastane mir, Vinku:.*) Govorite!

Vinko. V svojo sramoto moram priznati, da sem vse nesreče edino le jaz sam kriv. Kakor je veleslavnemu sodišču znano, bili so moji starši bogati in jaz sem bil njih edini dedič. Mati so mi umrli v zgodnji mladosti in oče so mi poskrbeli dobro krščansko odgojo. Moji starši so me bili namenili za duhovski stan in v početku sem bil tudi jaz s tem zadovoljen. Ko so me pa oče v mesto v latinske šole dali,

seznanil sem se tukaj z dvema prijateljema, ki sta mi misel na duhovski stan popolnoma iz glave izbila. Žalibog da sem ju poslušal! Nauke in opomine svojega očeta sem začel zaničevati. Svoje krščanske dolžnosti sem vedno bolj zanemarjal, dokler nisem postal tako lahkomišljen kakor moja prijatelja. Denar, ki sem ga dobival od očeta, smo zapravljali, pa nam ga ni bilo dovolj, delali smo po vrhu še dolgove. V velikih denarnih zadregah sem pisal svojemu očetu, da nujno potrebujem tisoč goldinarjev, ker smo povsod zadolženi in smo si celo na menjice denar izposodili. Namesto denarja pa je prišlo pismo, v katerem mi je oče pretil, da zapadem svojo dedščino, ako se ne poboljšam ter ne neham tako lahkomišljeno živeti. Kaj nam je bilo sedaj storiti? Da bi odkod denar dobili, ni bilo nobenega upanja. Upniki so nas poprijemali, in v tej stiski je prišel moj prijatelj Ivan do strašnega sklepa: pojdemo krast k Vinkovemu očetu. S strahom in trepetom sem privolil v to, ker si drugače nisem mogel pomagati in tako se je zgodil oni vlom v Kremenovo hišo. Na to izmed nas nihče ni mislil, da bo pri tem moj oče življenje izgubil. Sedaj vam je znano, zakaj stojim pred vami kot očetomorec. O naj bi vse mladeniče moj žalostni vzgled podučil, naj se nikar ne družijo s slabimi, lahkoživimi prijatelji, da ne bodo zašli v tako bedo in revo kakor jaz!

1. sodnik. Ali ste vse povedali, kar ste imeli na srcu?

Vinko. Vse.

1. sodnik. Gospoda tovariša, kakšno kazen je zaslužil zatoženec?

2. in 3. sodnik. Smrt!

1. sodnik. Slavno občinstvo, ki si poslušalo obravnavo in slišalo pripoznanje krivde, kakšna kazen je primerna hudodelcu?

Ljudstvo. Smrt!

1. sodnik. Tako bodi! Vinko Kremen, vi ste zaradi očetomora obsojeni na smrt. Naj vaša smrt popravi, kar ste zagrešili pred Bogom in ljudmi. Pripravite se, da stopite pred sodnji stol božji. Jutri zjutraj ob 9. uri se bo obsodba izvršila.

Vinko (*si zakrije obraz z rokami ter se zgrudi na zemljo.*) Bog mi bodi milostljiv!

Ljudstvo. Smrt očetomorcu!

Zagrinjalo pade.

Peto dejanje.

(Odločitev.)

(Soba kakor v I. dejanju. Vinko sedi še vedno na stolu in spi. V ozadju stoji angel varih in drugi angeli. Čuje se godba in petje nebeških duhov.)

Prvi prizor.

Vinko in angel varih.

Pesem nebeških duhov.

Odpočit iz sna se zbúdi,
Vzdigni se, o zemlje sin,
Sreča, radost se ti nudi,
Več ni zate bolečin.

Stvarniku vsa hvala bodi,
Njemu čast iz srca daj!
Slušaj angela, ki vodi
Te zvestó v nebeški raj!

Angel varih. Smrtnik, zbudi se iz svojega spanja! Vse dušno trpljenje je minulo. Vsemogočni Bog ti je v svojem usmiljenju poslal te sanje, ker te je hotel opomniti, da nikdar ne poslušaj duha laži, ampak glas in klic božji. Vedi, da te zove Bog v duhovski stan. Ako ne boš poslušal klica božjega, zgodilo se ti bo v resnici, kar se ti je sedaj sanjalo. Ako pa boš pokoren glasu božjemu, bodeš v blagoslov tisočinam ljudi, katere bodeš vodil na pravo pot. Jaz sem tvoj angel varih. Mene je Bog poslal, naj te opomnim, da ne poslušáš duha laži, morivca človeških duš. A sedaj hvali in poveličuj vsemogočnega Boga, gospoda nebes in zemlje, ker ti je v teh sanjah pokazal pravo pot. Mene prej ne boš videl, kakor pred sodnjim stolom božjim, ko boš odgovor dajal o celem svojem življenju. Boš li prišel v slavo nebeško ali ne, to je sedaj odvisno od tebe samega. Pozdravljen, moja naloga je izpolnjena! (*Razsvetljava, godba, petje; nazadnje angeli izginejo.*)

Vinko. (*Na pol peč.*) Bog mi bodi milostljiv! (*Mane si oči.*) Spal sem, ne? (*Ozira se okrog sebe.*) Toda jaz sem k smrti obsojen. (*Ogleduje sebe.*) Kje so vendar moje verige? Saj sem bil vendar vkovan v verige ter bil zaprt v ječi? — Ali smem verjeti svojim očem? Da bi bil v svoji sobi? Da nisem očetomorec? (*Vstane.*) Oh, kako me je groza! Oh, ti klici: proklet bodi! smrt očetomorcu — strašna sodba — grozna ječa — moj mrtvi oče — — Moj

Bog, kaj naj pomeni vse to? — Kaj je že bilo poprej, predno sem zaspal? — Tako sem zmešan. — A, že vem. Oče so bili pri meni. Govorila sva — toda kakor bi bila megla v mojih možganih — nič ne morem jasno misliti. No, hvala Bogu, sem se spomnil. Oče so rekli, da bi jim bilo najljubše, če bi si izvolil duhovski stan. Koj se nisem mogel odločiti, prosil sem nekaj dni odloga in potem vsled utrujenosti in razburjenosti zaspal. Moj Bog in Gospod, potem pa te strašne sanje! O to je bil resen opomin meni! Toda slišal sem tudi ljubko petje ter videl neko svetlo podobo. O kako krasna prikazen, kako sladki glasovi! Kako čudovite besede je govoril moj angel varih. Sam Bog mi je poslal te sanje kot opomin. Da, sedaj pa očetu ne bo treba nič več čakati, kam se bom odločil. Moj sklep je storjen in je trden in neomajen: duhovnik bom in nič drugega. Moje življenje je od te ure posvečeno Bogu in trpečemu človeštvu. — Koliko je neki že ura? Najbrž sem precej dolgo spal. Zjutraj bode pa prva moja pot k očetu, da mu razodenem svoj sklep. (*Poklekne ter sklene roke.*) O vsemogočni Bog, daj mi svojo milost, da ostanem stano-viten do zadnjega trenutka mojega življenja. Ti veš, da hočem le tebe ljubiti in tebi služiti! O izveličana duša moje matere, poglej iz nebeških višav name ter blagoslovi sklep, ki sem ga storil to uro. O duša pokojne moje matere, sprosi mi pogum in moč, da se odpovem vsemu posvetnemu veselju ter srečno dospem v kra-

ljestvo večnega miru in se veselim pri Bogu. (*Med molitvijo na lahko godba igra. Vinko počasi vstane.*) Naj pogledam, mogoče, da so se oče že zbudili. Tako sem vznemirjen, da ne morem dalje čakati. Moram govoriti z očetom. (*Trka in kliče:*) Oče, oče, ali ste že zbujeni? (*Odmor.*) Oprostite, da vas motim. (*Prestanek.*) Prosim vas, pridite semkaj k meni.

Drugi prizor.

Vinko in **Kremen**, le-ta v ponočni suknji.

Kremen. Kaj se je pa zgodilo pravzaprav, moj sin? Tako razburjen si in še popolnoma oblečen! Kaj nisi spal?

Vinko. Oh, oče, imel sem grozne sanje.

Kremen. Kaj, zaradi sanj si tako razburjen? Saj si pač že katerikrat imel hude sanje; toda, povej, povej, kaj se ti je sanjalo!

Vinko. O, ljubi oče, groza me je, če se le domislim svojih sanj. Sanjalo se mi je, da sem postal lahkomišljen človek, da sem ves denar zapravil in mnogo dolgov naredil, in vi ste me hoteli izključiti od dedščine. Naposled sem vas umoril s svojima lahkomišljenima tovarišema.

Kremen. Za božjo voljo!

Vinko. Pa to še ni vse, poslušajte nadalje. Jaz sem se začel kesati. Izročil sem se sam pravici, in sodniki so me obsodili na smrt.

Kremen. Grozno!

Vinko. V največjem strahu sem se bil pa prebudil.

Kremen. Kaj naj bi pač pomenile te sanje?

Vinko. Poslušajte me do konca. Le pomislite: ob koncu sanj sem zaslišal preprijetno godbo in neka ljubeznjiva prikazen mi je klicala: „Hodi za menoj! jaz sem tvoj angel varih; ti si poklican za duhovski stan“. Prikazen je izginila in jaz sem se popolnoma prebudil.

Kremen. Sin moj, zdi se mi, da so te sanje prst božji; kaj praviš ti?

Vinko. Da, oče, te sanje so od Boga. Jaz sem ta trenutek sklenil, da hočem postati duhovnik.

Kremen. O kako me to veseli, zlasti ker se bo izpolnila želja tvoje rajne matere! Toda vsejedno dobro premisli, predno storiš ta korak. Pomisli, da je duhovski stan svet stan, ki nalaga velike žrtve.

Vinko. Ljubi oče, kaj dvomite, da bi se jaz branil teh žrtev?

Kremen. Ne dvomim ne; toda opomnil sem te, da boš vedel, kakšne dolžnosti boš prevzel, zakaj verjemi mi: raje bi videl, da bi bil ti v svetnem stanu srečen, tudi bi raje hotel, da bi umrl, nego da bi enkrat preklinjal volitev stanu ter bi bil slab duhovnik.

Vinko. (*Slovesno.*) Oče, tega nad menoj ne boste doživeli. Kar sem to uro obljubil, to bom držal do zadnjega diha.

Kremen. Tako je prav; toda še eno: Kakor sem ti že rekel, denar te ne sme slepiti.

Ko boš duhovnik, tvoje življenje ne bo več tvoje, ampak božje. Svoje premoženje boš moral porabiti v čast božjo, v korist njegove cerkve in v blagor trpečega človeštva.

Vinko. Tudi to vam obetam. Bog pa mi bo podelil svojo milost, da bom v svojem bodočem poklicu tudi zvesto izpolnoval svoje današnje obljube. Vi pa, predragi oče, dajte mi v imenu božjem svoj očetovski blagoslov. (*Poklekne sredi odra. Lahka godba se začuje. V ozadju se prikaže angel varih ter stopi majhno na stran Kremenā in Vinka. Godba igra na lahno, dokler zagrinjalo ne pade.*)

Kremen. (*Drži roke nad Vinkom, blagoslavljajoč ga.*) Blagoslovi te vsemogočni Bog, Oče, Sin in sveti Duh! Vodi te na vseh tvojih potih ter daj ti moč, da ostaneš stanoviten v svojem sklepu do konca življenja. Amen.

Angel varih. (*Drži roke proti nebu.*) O večni Bog, slavim Te, da si tega mladeniča pripeljal na pravo pot; prosim Te, daj mu potrebno stanovitnost, da pride enkrat srečno z vsemi dušami, ki mu jih boš izročil, k Tebi v nebeško kraljestvo, kjer bo gledajoč in uživajoč Tebe blažen na vekov veke.

Zagrinjalo pade.



Sveta Neža.

Igrokaz v dveh dejanjih.

Spisal Viljem Pailler. — Poslovenil L. S.

OSEBE:

Sveta Neža.

Sveta Lucina, njena mati.

Sveta Emerencijana, sv. Neže sestra.

Simforijan, prétor v Rimu.*)

Klavdija, njegova soproga.

Serva, njuna sužnja.

Emilija,

Favstina,

Lucila,

Jukunda,

Libera,

Superba,

} vestalke.

} rimske deklice.

Dve vestalki. Angel.

Kraj: Trg pred Vestinim tempeljnem v Rimu.

Čas: Leto 304 po Kristusu.



*) Vsled prikladne rimske noše vlogo **Simforijana** prav lahko prevzame ženska oseba.

Prvo dejanje.

(Trg pred tempeljnomo Vestinim. Sredi ozadja stoji na stalni kip boginje, pred njim oltar.)

Prvi prizor.

Simforijan nastopi, spremlja ga soproga **Klavdija**.

Za njima pride **Serva**, ki spoštljivo ostane zadaj.

Simforijan. Poklicala si me izpred sodišča. Gotovo mi imaš povedati kaj važnega.

Klavdija. (*Ginjeno in obotavljajoč se.*) Ah, — sina — sina nimaš več! —

Simforijan. Kaj praviš? Je li mrtev?!

Klavdija. Toliko kot mrtev, — smrtno je bolan.

Simforijan. Pokličite zdravnika!

Klavdija. Edin zdravnik, ki mogel zdravje bi vrniti mu, se brani . . . in . . .

Simforijan. Kaj, brani se zdravnik? Ha, bič v roke in s silo priženite ga k bolniku — — naj li sin prétorjev umrje, ker zdravniku se ne ljubi priti? Že misel taka je zločinstvo!

Klavdija. Ne, v tem slučaju tvoja roka je preslaba. Poslušaj me: poznaš devico Nežo, lepo hčerko Fulvijevo; najin sin se je vnel ljubezni do nje, poprosil jo za róko; a sramotno ga je zavrnila!

Simforijan. To ni mogoče!

Klavdija. In ne le zavrnila, rekla je celó, da ženin drug je že jo snubil, lep bajé tako,

tako bogàt in zvest, da mu enakega na zemlji ni. Dà, temu ženinu naravnost dala je ime Boga.

Simforijan. Budalosti! — Darov bogatih dajte tej ponosni Neži, — ne bo se več branila.

Klavdija. Se je zgodílo že. Kar mogel le je zbrati najin sin dragúljev, biserov in lepotičja, položil je pred njo. A Neža je s prezirnim le pogledom rekla mu: Nakìt, ki ženin moj ga nudi, tísočkrat več vreden je in tísočkrat krasnejši kakor te igrače.

Simforijan. In moj sin? Kaj storil je moj sin?

Klavdija. Bolan na srcu, zmešan v glavi je pridivjal domov. Zgrabila koj nato ga je vročina, vrgla v postelj, kjer ječi sedaj in skoro umrje!

Simforijan. Pri Jupitru, to se ne sme zgoditi! Le v glavo mi ne gre! Ta Neža, vedno krotka, mila — da zdaj naenkrat je postala neusmiljena in trda!?

Klavdija. In vendar je tako. Ker oni drugi ženin njen je célo ji prevzel srce!

Simforijan. Ah, tega ženina bi rad poznal. Saj vsak je plémič mi po mestu znan, a kakor najin sin bogàt, mogočen kakor mi, nobeden ni!

Klavdija. O, ti je ne poznaš!

Simforijan. Pač ženska je, še dete skoraj. Kar o ženinu neznanem sanja, so sanjarije le detinske.

Serva. (*Plaho.*) Dovólite, gospod, služabnici besedo?

Simforijan. Govóri!

Serva. Jaz lahkó povem, Gospod, zakaj se Neža brani.

Simforijan. (*Začudeno.*) Da ti kaj veš? Brž, hitro razodeni!

Serva. Neža je kristjana.

Simforijan. Kaj? Neža, modra Neža, je prijateljica téga praznoverja?

Serva. Od nežnih let vzgojena je v krščanstvu. In ti, gospod, pač veš, kaj so kristjani; pri svoji službi božji majhno dete si zakoljejo, zaužijejo meso in kri njegovo. To dete se potem časti kot Bog; ta Bog je tisti ženin, katerega si je izbrala Neža.

Simforijan. Jeli kaj bolj neumnega na celem svetu? Res, ženska je za vse sposobna. — A Neža vendar trdi, da je bógat ženin njen, ta „Bog“; odkod predragoceni je nakit, ki ga prejela je od njega?

Serva. Kristjani mislijo, da oni njihov Bog je kralj velikega nebeškega kraljestva, in v tem kraljestvu je zakladov polno. Kàdar se duhovnikom krščanskim zljubi, k temu kralju tja gredó in terjajo zakladov, kolikor jim treba. Kot dar nebeški te darujejo devicam; óne mislijo, da je naklonjen jim velíki Bog, darujejo srce mu svoje in imenujejo nebeške se neveste.

Klavdija. Razumeš zdaj Simforijan, zakaj se Neža brani?

Simforijan. Prečudno, neumljivo je, kar slišim. Zaslišati jo moram sam. Pripelji jo pred mé.

Serva. Takoj, gospod!

Drugi prizor.

Prejšnja.

Simforijan. (*Hodi gori in doli.*) Če res je, kar je govorila sužnja, če Neža je kristjana, treba je oči odpreti revici, iztrgati iz zmote jo. Če to se mi posreči, se ne bo branila več, postati sinu mojemu soproga.

Klavdija. Si li pozabil, kake trme so ti Nazarejci? Na stótime, na tisoče se jih je dalo múčiti, pobiti rájši, kakor da bi zatajili svojo vero!

Simforijan. To bili so preprosti hlapci, ki vse verujejo, kar le hočeš; Neža je omikana, razumna, duhovita, prepričati bo dala se in podučiti.

Klavdija. Ti ne poznaš kristjanov. Vera njihova imá nad njimi táko moč, da ne bi mogli zatajiti je, če tudi bi samí hoteli.

Simforijan. Saj vendar darovali mnogi so bogovom!

Klavdija. Ker kristjani niso bili pravi. Čakaj, da . . . a tu prihaja Neža. --

Tretji prizor.

Prejšnja, Serva in Neža.

Serva. (*Spremlja Nežo.*) Nežo sem privedla, kakor ste, gospod, mi naročili.

Simforijan. Dobro! Idi zdaj! (*Serva odide; k Neži.*) Ti hči si Fulvijeve?

Neža. Dà, tako je.

Simforijan. (*Uljudno.*) Dosti čul sem že o tvojega duha darovih nenavadnih; kakor vidim, postava tvoja vredna je družica tvoje duše. Veselje bo in čast, ko videl bom te — hčerko v svoji hiši.

Neža. Jaz vaša hčerka?!

Simforijan. Dà, kot soproga sinu mojemu.

Neža. Ne, to se ne zgodi.

Klavdija. Zakaj ne?

Simforijan. Ti se le sramuješ, dete; — nikar se nič ne boj, saj s svojim tastom govoriš.

Neža. Povejta mi, Simforijan in Klavdija, se vama zdí to prav, če ženinu, ki sem ga že izbrala, zdaj se izneverim? — Ljubezni krona je zvestoba. Saj srcé, ki ljubi, láhko neha spet ljubiti, a zvesto srce — umrje prej.

Klavdija. Moj sin te ljubi, zvest bo tudi on.

Neža. A dvema jaz gospodoma ne morem in ne znam služiti.

Simforijan. Ne dvema, enemu samo nevesta boš, le sinu mojemu.

Neža. Jaz davno že sem zaročena.

Simforijan. Ti zaročena? S kom, povej!

Neža. Povedati ne smem. Povem samo, da kakor on ni nihče plemenit, da pred njegovimi zakladi svet bledí, da se mogočnosti njegovi klanja vse, tečaje zemlje stresa glas njegov. Povem . . .

Simforijan. (*Nevoljno seže Neži v besedo:*) Dovolj! — Sedaj spoznam, da tebi nekaj manjka (*pokaže s prstom na čelo*); ali pa da

si začarana. A take zdraviti bolezni soproga moja bolje zna. Poslušaj njo in zginila bo tema zmot! Poskusi Klavdija, jaz grem k bolniku sinu. (*Odide.*)

Četrty prizor.

Klavdija (*prisiljeno prijazna.*) Preljuba Nežika, kar govorila si ni pametno.

Neža. O, ko bi ti poznala ženina, drugače bi . . .

Klavdija. O ženinu mi ne govôri! — Ljubiš svojo mater, Nežika?

Neža. Kako bi ne ljubila?

Klavdija. In bi storila, kar prosila bi te mati?

Neža. Z veseljem! Kajti moja mati to le ukazuje, kar je sveto.

Klavdija. Glej, tudi jaz sem mati. Li moreš mi odreči to, kar prosim te za sina svojega?

Neža. Vse drugo, kar želiš, izpolnim, tega ne, le tega ne!

Klavdija. Od kdaj srce ti je okamenelo?

Neža. O Klavdija, vse rada dam, bogastvo, čast, življenje svoje -- le enega ne terjaj: mojega srca!

Klavdija. In ravno to zahtevam!

Neža. Ga nimam več; ker vzel mi ga je on in čuva ga skrbno.

Klavdija. Pri vseh bogovih!

Neža. Ah, ne tako, nikar tako ne reci!

Klavdija. Kaj govoriš? Morda celo bogove zaničuješ?

Neža. Enega samo poznam Boga; kar vi imenujete bogove, revni so maliki, kamen so in les.

Klavdija (*se obrne proti kipu.*) Odpusti, bóginja, predrznici!

Neža (*veselo.*) O Klavdija, ta bóginja ne sliši nič.

Klavdija. Nesrečnica, li ne bojiš se maščevanja?

Neža. In ti se ga bojiš, o Klavdija?

Klavdija. Kaj čujem? Skoraj se mi zdi, ko da poslušam one Nazarejce, katere včeraj prètór je poslal igrišču!

Neža. Da, prav si slišala, jaz sem kristjana!

Klavdija. O Jupiter! O Vesta! -- Nesrečnica! Li veš, kaj so kristjani? -- Ljudje brezbožni!

Neža. Ne poznaš kristjanov.

Klavdija. Človeško kri pijó!

Neža. Poglej me, Klavdija! Verjameš li, da te-le ustnice bi se ognúsile s pijačo táko.

Klavdija. Če tudi to ni res, – že to samo, da si kristjana, Neža, to samo je strašno! Sovražnica bogov! Ne veš, da je izdajstvo to, in da upiraš se cesarju? – Poberi se spred mene! Gnjusoba v mojih si očeh! – Le eno more te rešiti: daruj bogovom in tako jih potolaži!

Neža. Zastonj tvoj trud – ne bodeš me pregovorila, da le za las bi odstopila od Gospoda.

Klavdija (*sladkaje.*) O dete, dete – nočem se srditi nad teboj, če tudi láhko bi se po pravici. Kar si rekla, hočem pozabiti, samo usmili se, usmili sina mojega! In ko postaneš mu soproga, potem – pri Jupitru! – prešla bo kmalu prazna vera! Še enkrat prosim te, in zdaj zavoljo tebe!

Neža. Zastonj vse prošnje!

Klavdija. Zastonj? Zastonj je moja prošnja? (*Srdito.*) Ha, ošabnica! – O jaz poznam še druga sredstva! Kristjana si! Si videla orodje ono, ki tam stoji na trgu? Veš, za kogá je tam pripravljeno? Že brusi se sekira, železo že žari, besede ene le je treba – in ti greš tja.

Neža. Le reci jo, besedo tisto, ni strah me bolečine!

Klavdija. O trdovratnost! – Prihaja prètór in pa mati tvoja. Odloči, še je čas! – Če sina mojega uslišiš, kot hčerko sprejemem te; če nočeš, no – potem zatožim te, da si kristjana!

Neža. Nočem! Zatoži me!

Peti prizor.

Simforijan in **Lucina** vstopita.

Simforijan (*k Neži:*) Pripeljal sem ti tvojo mater, ki te je iskala.

Lucina. O hvaljen bodi Bog, da vidim te nepoškodovano! Zdaj spet sem láhko mirna.

— O težki dnevi nastopili so za nas, tako da nihče, ki svoj prag prestopi, ne ve, če se še kdaj povrne.

Klavdija. Lucina, tvoja hči zares zasluži, da več bi ne vrnila se v domačo hišo.

Lucina (*prestrašena.*) Kako, zakaj o Klavdija? Kaj žalega ti je storila moja hči?

Klavdija. Srce ji je omamila neumna praznoverska blodnja.

Simforijan. Res, bilo je tako. A upam, da je že se izmodrila, spoznala svojo zmoto.

Klavdija. Ne, ne! Z dobroto in z ljubeznijo sem poskušala, nato pretila sem z ostro-stjo, vse zastonj!

Lucina. Kaj vendar hočete od nje?

Simforijan. Moj sin želi se poročiti ž njo, pa ona ga prezira.

Klavdija. Izdala se je sama za kristjano.

Lucina. Preljubi Bog, oj slava Tebi, in hvala tebi, ljubo dete!

Neža. O mamica, drugače pač ravnati nisem mogla!

Klavdija. Kako, Lucina, ti še hvališ trmo njeno?

Simforijan (*šrdito:*) Ves svet, bogovi, poln je praznoverja! In mesto naše je velika bláz-nica samo!

Klavdija. Kako bogovi naši bodo mi-lostljivi, ko se brezbožnost tolika šopiri!

Neža. Kar milosti ste kdaj prejeli, vse podelil je edini Bog, krščanski Bog; maliki vaši ne, ker némi so in slépi.

Simforijan. Kaj rečem naj, da hči visokorodna in krvi prežlahtne, tako nespametno, neslano govori? In ti, Lucina, mati, k temu še molčiš?

Lucina. Gospod, že oče moj je bil kristjan . . .

Klavdija. Pokvarjena torej do cela!

Lucina. In ravno oče moj za vero je življenje dal. Kako sem hrepenela po mučeniški kroni tudi jaz, a modri Bog do danes ni uslišal mojih želj. — Zato pa sem storila vse, da vcepila bi hčerki vero trdno, — in če jo Bog spozna za vredno, da za Jezusa življenje dá, izpolnjena bo moja najbolj vroča želja. — Ah Neža, trdna bodi, bodi stanovitna, ko bliža se nevarnost. Pogum, srčnost, preljubo dete, glej, angeli v nebesih sedež ti pripravljajo in venec mučeniški.

Neža. Ne boj se, mati, ženin mi stoji ob strani in bojuje se z menoj. Kako je lep, kako kraljestvo je njegovo veličastno, kako sladkó ime njegovo!

Klavdija. (*Simforijanu.*) Poslušáš to in še molčiš! Beseda taka ena sama bi bila záme dosti, in kazen bi sledila.

Simforijan. Naj govoriči, pusti jo! — A za sodnika ni zadosti le beseda, dejanj je treba. — Tja v tempelj stopi in pokliči sem vestalke!

Klavdija. Precej grem. (*Odide.*)

Šesti prizor.

Simforijan. Sta morda uganili, kaj namerjam?

Lucina. Sva že pripravljeni!

Simforijan. Ne mislim náte.

Neža. Življenje moje torej hočete!

Simforijan. Ne, jaz ga nočem, Neža. V tvoji roki smrt je in življenje, sama si izbiraj!

Lucina. O Neža, spomni se na starega očeta!

Neža. Sem že izbrala, izbrala smrt za svojega Boga.

Simforijan. Prehitro si izbrala. Premislila se boš. Glej, tu prihajajo vestalke božje; morda tudi teh več ne spoštuješ?

Neža. O pač, spoštujem jih, seveda kot device, nikakor kot duhovnice malikov!

Sedmi prizor.

Klavdija pride z **Emilijo**, **Favstino**, **Lucilo** in nekaterimi **drugimi vestalkami**.

Klavdija. Simforijan, tu svete so device, katere si poklical semkaj.

Simforijan. Bogovi z vami, čiste hčere Véstine!

Emilija. I vas blagoslovi naj Vesta bóginja!

Klavdija. Moj mož vas je poklical, da priskočite mu na pomoč.

Simforijan. Velikrat težka služba je sodnika, častitljive device! (*Pokaže na Nežo.*) Tu vidite kristjano!

Emilija. Kristjana? Sram jo bodi!

Favstina. A jaz priznam odkrito, da kristjane sem si mislila drugačne; ljudi, ki nosijo pečat pregrehe na obrazu, a na licu tem se bere le nedolžnost.

Lucila. Kako se imenuje ta devica, in kakó ta žena?

Neža (*resno:*) Kristjana mi je imé, in ta je moja mati.

Klavdija. Ste slišale?

Simforijan (*Neži:*) Pred vsem je treba, da se spreobrneš, dete. — Podobo bóginje poznaš — in tu kadilni je oltar.

Emilija. Le stopi sem kristjana; sem k oltarju stopi in daruj!

Klavdija. Nič več, ko eno šamo zrno!

Simforijan (*k Lucini:*) Lucina, ti nam škoduješ. Dokler bo mater videla, ne bomo nič dosegli. Zato ti zapovem, da greš odtod.

Lucina. (*Žalostna.*) Ah, zapustim naj dete svoje? Jagnje vbogo, krog in krog neusmiljeni volkovi v té režijo.

Neža. Le pojdi, ljuba mati, záme se ne boj! Ime prelepo nosim: Neža = Agnes = Agnus = Jagnje! Ko me peljali bodo v klavnico, ne bo odprlo Jagnje svojih ust.

Lucina. (*Vesela.*) Simforijan, jaz grem! — Ti, Neža, Jagnje moje, bodi srčna, bodi močna; glej, ženin tvoj ti že hiti naproti!

Osmi prizor.

Simforijan. Daruj!

Neža. (*Odločno.*) Nikdar, Simforijan! — Če moram jaz kaj darovati, je to življenje moje za pravega Boga. Malikom pa kadila ne privoščim!

Emilija. O ti, brezbožnica nesramna! — Ná, vzemi, tu imaš kadilo! (*Ji molí nekaj kadilnih zrn.*)

Neža. Proč! Oskrunjeno v sramotni službi grdih je malikov.

Favstina. Ta stanovitnost! — vseč mi je!

Klavdija. Še dotakniti nočeš se kadila?

Simforijan. Usmiljen hočem biti, — naj ti bo; ni treba darovati; terjam le, da enkrat vsaj upogneš koleno ali glavo malo nagneš bóginji.

Neža. O, Jezus moj, dobrot posvetnih nisem te nikdár prosila, sedaj te prosim, danes me usliši: Daj mojemu telesu moč, utrdi moje ude, pokonci drži mojo glavo, da se hudobneži ne bodo veselili, češ: nezvesta je postala Neža.

Klavdija. Varujte se! — Ste slišale besede čarodejne! Znano je, kako kristjani s čarodajnimi slepili strášijo ljudi in mámijo.

Favstina. A meni zdí se, da besede njene so molitev le k Bogú kristjanov.

Emilija. Kako? Favstina! Ti jo zagovarjaš, kugo za državo našo! Ti že govoriš za Nazarejce?

Lucila. Tudi meni se kristjani studijo; a ta devica zdi se mi nedolžna.

Emilija. O kam, bogovi, kam prišlo je že s češčenjem vašim, da duhovnice samé obračajo vam hrbte, zagovarjajo že tiste, ki sovražniki so vaši.

Simforijan. Neža! Glej grdó si zlorabila moje potrpljenje in dobroto! Zadosti je! Pripravi se na muke grozne in na smrt!

Klavdija. Vestalke, če imate iskrico gorečnosti za čast bogov, zgrabite jo, vlecíte jo k oltarju!

Neža. O Jezus moj, začne se boj! Simforijan! Usmiljen si sodnik, — ne pusti, prosim te, da te nesvete roke se dotaknejo telesa, ki je posvečeno v zvezi s Kristusom!

Simforijan. Kjer se ljubezen ne posluša, sila vlada naj. Zgrabite jo, vestalke!

Favstina. Jaz se ne dotaknem.

Lucila. In jaz spoštujem to nedolžnost.

Emilija. (*K drugima dvema vestalkama:*) Pustita ti nezvesti hčeri Veste — in pomagajta mi! (*Vestalki in Emilija primejo Nežo in jo peljejo pred oltar.*)

Klavdija. Stegnite ji rokó nad ogenj!

Simforijan. Počakajte — morda se še premisli! Neža, Neža! Zadnjič opominjam te: daruj!

Neža. Spustite moji roki.

Klavdija. Spustite jo, zdaj hoče darovati.

Emilija. O hvala vam bogovi! (*Nežo spusté.*)

Neža. Mogočni Bog! Ozri se nàme, daj mi moč, da s križa znamenjem končam malika! (*Naredi znamenje sv. križa čez kjp, ki se prebrne; na njegovem mestu se pokaže svetel križ. Vsi odstopijo razun Neže. Favstina in Lucila padeta na koleni. Presledek.*)

Klavdija. Čarodejstvo! preslepiti se ne dajte!

Emilija. Oskrunjen tempelj je; pomagajte, bogovi, da ta madež zbrišemo!

Simforijan. Že skoraj se mi zdi, da Neži Bog pomaga.

Favstina. (*Vstane in gre k Neži.*) Neža, sestra moja, tudi jaz kristjana bom, in verujem v Boga, ki je s teboj.

Lucila. (*Ravno tako.*) O hvala, Neža, ti, stoterna hvala; temò si mi pregnala iz srca. Hoditi hočem v luči tvoje vere.

Emilija. Simforijan! ti pa molčiš?!

Klavdija. Proč s temi na morišče!

Simforijan. (*Presunjen.*) Nihče naj se ne dotakne jih! Ti Neža pa, Favstina in Lucila, idite z menoj pred sodbo!

Neža. Le mirni, sestri novi, spoznali bosta kmalu, da trpeti za gospoda je sladkò. (*Neža, Favstina in Lucila odidejo s Simforijanom.*)

Deveti prizor.

Emilija. Kar groza spreleta me na tem oskrunjenem prostoru; nič več ne morem biti

tú, pred tem razbitim kipom. Klavdija, zdravstvuj! (*Odide za drugimi.*)

Klavdija. Žaljeni bogovi! K vam za-
tekam se. Enako, kakor vas častim, so-
vražim to kristjano. Pomagajte mi, da iz-
vršim, kar v srcu sem sklenila. Tekla kri bo
te brezbožnice še danes, v večjo slavo vam!
Umreti mora Neža, to sklenila sem! Sicer sem
ženska le, a ženska krepke volje. Ves Rim naj
priča bo, kako sramotna smrt zadela je kri-
stjano Nežo!

(*Zagrinjalo pade.*)

Drugo dejanje.

Prizorišče kakor v prvem dejanju, a brez oltarja
in kipa.

Prvi prizor.

Klavdija, Neža in Serva so že na odru.

Klavdija. Kaj ne da, Neža, čudno se ti
zdi, da še si pri življenju. Pač tega nisi zaslužila;
moj sin je prosil me, naj enkrat še poskusim,
da te rešim. Neža, čuj: obe vestalki, ki si jih
začarala, v kristjanki spremenila, obe obsojeni
sta v smrt. Pripelji sem ji, Serva, k zadnji še
besedi!

Neža. Zadnji? -- li z menoj, o Klavdija?

Klavdija. S teboj. Ker čuj: na duši svoji
njuno kri imaš. Ti kriva si, da morata umreti!

Neža. Kako sta srečni! Da bi bila moja kri za mojega Boga!

Klavdija. O strašna trdovratnost!

Drugi prizor.

Favstino in **Lucilo** pripelje **Serva** vklenjeni.

Serva. Brezbožnici sta tu! Nerad, le na besedo tvojo je izpustil ji krvnik, ker ravnokar je hotel izvršiti smrtno sodbo.

Klavdija. Glej, Neža! Te verige tudi záte so pripravljene; spoznaš sedaj, da se ne šalimo; če se ne udaš, enaka čaka te usoda.

Neža. O pusti, pusti me, da z njima grem takoj!

Favstina. Oj pridi, Neža! O kako bo krásno, tam v nebesih! Róke te, zdaj zvezane, se bodo prosto dvigale k prestolu Jezusa.

Klavdija. Te nič ne gane, Neža?

Neža. O jaz sem ginjena, a ne v pomenu tvojem.

Klavdija. Proč s tema! Za drug pomoček vem.

Neža. Ko prideta k Zveličarju, prosita ga, naj spomni Neže se, naj kliče kmalu me v kraljestvo svoje! Ne pozábita, izvoljenki presrečni!

Lucila. Spolniti hočeva ti željo. Zvesta si Zveličarju nevesta; téžko ni slovó, spet videle se bomo — v nebesih!

Tretji prizor.

Neža. (*Gleda za njima.*) O Jezus! srečna taka smrt! (*Se zamakne.*) Sekira rabeljnova sveti se ko solnce. — Moj Bog! — Favstina je pri tebi že! Lucila poklekuj, — ah, srce, miruj! — veselja jokaj, poskakuj! — Gospod ti moja luč, ti moja radost, — kdaj, ah kdaj ugledajo oči te tudi moje! (*Z rokama zakrije obraz.*)

(Med tem so prišle **Jukunda**, **Libera** in **Superba** in se s **Klavdijo** tiho pogovarjajo; potem stopijo naprej.)

Četrty prizor.

Klavdija. Rimljanke plemenite! Izročam vam devico svojeglavno, Nežo. Izročam jo, da ve jo spreobrnate in izmodrite. Povem vam pa, da lahko to ne pojde.

Peti prizor.

Vse **tri deklice** so precej nališpane in govore razposajeno. **Neža** še vedno stoji zamišljena.

(**Jukunda** = prijetna = je najveselejša; **Libera** = prosta = je razposajena; **Superba** = prevzetna = je ošabna; ta značaj obdrže v vseh besedah.)

Jukunda. (*Se približa Neži in jo potrka na ramo.*) O lepa Nežika!

Neža. (*Se hitro obrne.*) Kdo ste?

Jukunda. Prijateljice tvoje in . . .

Libera. In sovražnice obrazov čmernih! Veselje, smeh, zabava, ples, to naše je življenje!

Superba. Obleko krásno, bisere in lépotičje ljubimo; to nam je všeč, in to drugod prinaša čast, veljavo nam!

Neža. Drugod morda — a v mojih ne očeh!

Jukunda. To kmalu se pokaže; vesela pesmica, poskočen ples, razveseli najčmernejši obraz.

Libera. Pridi, Neža, pridí v našo sredo, krásno boš življenje videla v prostosti zlati.

Neža. Ljubša mi je ječa, ko prostost pregrešna.

Superba. Do vratu si zakopana v praznoverje! Prostost in pa radost, o Neža, ta človekov je namen.

Jukunda. Dà, radost; po rožicah skakljati skoz življenje, to všeč, to ljubo je bogovom.

Neža. Morda bogovom vašim mrtvim, mojemu nikdar!

Superba. O Nežika, življenja ne poznaš lepote; jaz razkrijem vse njegove čare, ki v dušo in srce prinašajo ti slast in srečo.

Neža. Pred vami me je groza!

Superba. Ti moraš z nami, Neža; če zlepa ne, pa zgrda!

Neža. O mati moja, kje pustila si otroka!

Jukunda. Pusti mater tam kjer je; vesela bodi deklica; le z nami hodi, ne bo ti žal.

Superba. Po materi vzdihuješ, Neža! Sram te bodi! Otročarije me smo davno pozabile! Velika sem zadosti, kaj mi treba staršev! Kakor

si posteljem, bom ležala; kaj to mar očetu, materi?

Libera. Dokler sem bila majhna, je že bilo prav, da je skrbela mati záme; zdaj sem prosta, zadostujem sama sebi. Le z nami, Neža!

Neža. Nazaj!

Superba. (*Se ji približa.*) Ne bodi pusta, Neža! Pri nas se naučiš živeti in ljubiti. Le z nami!

Libera. Nikar ne brani se! Le hitro! (*Stopi prav tik nje.*)

Neža. (*Se umakne.*) Moj Bog, ti moja si rešitev! Gospod, o hiti mi pomagat!

Šesti prizor.

Prikaže se **angel** z zlatim mečem in se postavi med **Nežo** in **tri deklice**. Te se umaknejo.

Angel. (*Neži.*) Ne boj se, Neža! Jaz te varujem.

Superba. Slepilo čarodejke!

Jukunda. Ne bojmo se, ne dajmo se slepiti!

Libera. In Neža mora z nami!

Superba. Da, mora! ne dam se preslepiti. (*Gre proti Neži, da bi jo prijela.*)

Angel (*jo zavrne s tem, da zamahne z mečem proti njej.*) Nazaj predrznica! Naj kazen te zadene! (*Odide.*)

Sedmi prizor.

Superba. (*Zakrije si oči — oslepela.*) Gorje mi! Noč, tema pred mojimi očmi! (*Obupano.*)

Slepa sem! Jukunda! Libera! kje sta? pomoč, pomoč!

Jukunda. Le potolaži se, Superba! Zdravnik izkušen kmalu te ozdravi.

Superba. Ne, ne! -- Ah, kje oči so moje jasne? -- Ugasnile so; bogovi, pomagajte! Oči vrnite moje, vrnite luč, svetlobo! Naj umrjem v temi grozni?

Osmi prizor.

Simforijan in **Klavdija** nastopita.

Klavdija. Kaj čujem? Morda je zgodila se nesreča?

Libera. Oh, Klavdija, Superba, — slepa!

Jukunda. Neža spet je tega kriva?

Klavdija. Simforijan, si slišal? Ali si sodnik?

Simforijan. Povejte mi, kako se je zgodilo.

Jukunda. Hotele Nežo smo peljati s sabo, a ni se z mesta premaknila.

Simforijan. To rad verjamem.

Libera. Superba je stopila k njej, hotela jo prijeti za rokó; tu v hipu se zasveti, prikazen svetla — z mečem v roki — stoji pred Nežo, — v tem Superba že je oslepela.

Klavdija (*Simforijanu*). Če zdaj za smrt ni Neža zrela, potem je čas, da odložiš sodnijsko službo in znamenje časti, to palčico, tja v Tiberó zaženeš.

Simforijan (*mirno*). Sedaj pa ti govori, Neža!

Neža. Tako je, kot si slišal. Moj Bog in ženin me je varoval sramote. Čast in hvala mu!

Simforijan. Jaz vedno bolj strmim; kristjana čudeže velike dela; začel bi jo ceniti, spoštovati.

Klavdija. Izreci vendar že obsodbo; Neži smrt!

Simforijan. Beseda ta mi kar ne gre z jezika.

Klavdija. Ti še pomišljuješ!

Jukunda (*pripelje Superbo, ki je zapuščena stala v ozadju*). Ali tudi ta pogled nesrečnice, kristjanov žrtve, čudnega strahu ne more ti pregnati?

Simforijan (*se obotavlja*). Naj bo! — Še enkrat vprašam te, o Neža: Li češ postati žena sina mojega?

Neža. Ne, pretor, nikdar!

Simforijan (*prisiljeno mrzlo*). Si li kristjana?

Neža. Sem!

Simforijan. Jeli se hočeš še premisliti? — daruj bogovom!

Neža. Nikdar!

Simforijan. Torej umri! (*Prelomi palčico in jo vrže na tla pred Nežo.*) Na morišče!

Neža. O hvala ti, preljubi Jezus moj! — Samo za nekaj prosim te pred smrtjo še: Odvzemi kazen od spokornice Superbe. (*K Superbi.*) V imenu Jezusa, spreglej! (*Naredi ji na čelo križ.*)

Superba (*naenkrat spregleda in se zgrudi na kolena*). O Neža, vidim, vidim spet, in vidim,

da tvoj Bog je velik. — Verjamem vanj! — Oh, vidim tvojo krono, naj grem še jaz s teboj k Zveličarju!

Klavdija. Proč, proč, Simforijan, sicer zgubljeni bomo vsi vsled te kristjane.

Simforijan. Čudež! Superba, tudi ti kristjana?

Superba. Kristjana!

Simforijan. Ha — proč, proč, z vami na morišče! (*Vsi odidejo razun Simforijana in Klavdije.*)

Deveti prizor.

Klavdija. Zahvalim te, Simforijan. Zdaj vendar enkrat . . .

Simforijan (*pobito*). Ne veselim se tvoje hvale! — Jaz hotel bi a vendar kar je, to je!

Klavdija. Zdi se mi, da pojma nimaš o brezbožnosti in zlobnosti kristjanov. Zares, le še premalo smrt je zanje.

Simforijan. Že večkrat sem opazoval, ko so obsojeni kristjani hrepenenja polni hiteli na morišče; moral sem občudovati njihov mir, njih dušno velikost, njih dostojanstvo to so višja bitja!

Klavdija. Nazadnje so še tebe preslepili. Simforijan, kaj mislim naj o tebi?

Simforijan. (*Navdušen.*) A nikdar ta božanski svit ni zdel se mi tako krasan, tako odkrit in jasen, ko pri Neži!

Klavdija. To z drugimi besedami se pravi: vseč ti bila je kristjana.

Simforijan. Zares, tako je. Tiha velikost v postavi tej, tako nedolžni in preprosti! — bila mi je vseč.

Klavdija. In njeno čarodejstvo?

Simforijan. Se mi je zdelo — višja moč, ki ni s tega sveta.

Klavdija. Simforijan, si li postal kristjan?

Simforijan. Če je kristjan že vsak, kdor razun te malóstne zemlje veruje kaj višjega, skoraj bi rekel dà.

Deseti prizor.

Serva (*nastopi*). O veselita se, Simforijan in Klavdija, sin vajin ozdravèl! in téžko vaju pričakuje.

Simforijan. Sin ozdravel? To ni mogoče!

Klavdija. O hvala vam, bogovi!

Simforijan. A meni zdí se, Klavdija, da naših tu bogov ne bo hvaliti.

Klavdija. Kako, bogov naredbe ne razumeš! Glej, Neža mrtva je, usmrtil si jo ti, zato so se bogovi tebi zahvalili. Oskrunila jim je svetišče, čast njihovo sva midva maščevala, zato hvaležni so.

Simforijan. Razloži, Serva, mi lepó, kako moj sin je ozdravèl?

Serva. Naenkrat stopil je iz svoje sobe, veselega obraza in radostno je zaklical: — „O

Neža, Neža! glej, tvoj Bog je tudi moj: vanj verujem, iz vsega srca verujem zdaj v Jezusa!“

Simforijan (*se ginjen ozre proti nebu in sklene roki.*) Neža — Neža, o zakaj preganjaš me?!

Klavdija (*silno razburjena.*) Moj sin — kristjan?! Preveč, preveč, bogovi! Kje vaši bliski so, kje vaše strele? — Simforijan, nikdár me več ne vidiš! (*Zbeži.*)

Enajsti prizor.

Simforijan (*kratko.*) Poglej, kam dirja! (*Serva odide.*) (*Tožno:*) Ah, kakšen dan! Na eni strani vrisk, veselje, — na drugi tuga, smrt! In sodba moja? Mar bila je pravična? O ne, o ne — sicer ne bi srce tu notri mi tako nemirno plulo! — O težka, odgovorna moja služba! Pač zadnjikrat izrekel sem obsodbo! Proč to žezlo, ta škrlat! — Tja grem v samoto. Če mogoče, rad bi še popravil, kar zagrešil sem. Nemir strašan je v srcu mojem, boj je v glavi — bori poganstva lev se z jagnjetom krščanstva! Ne vem sicer, kateri zmagal bo, a želja moja je, — naj zmaga jagnje! (*Odide.*)

Dvanajsti prizor.

Lucina pripelje od desne **Emerencijano** za roko.

Emerencijana. Lucina, ljuba moja mati! Li dovoliš, da tako te kličem?

Lucina. Seveda, dete moje, — zdaj otrok si moj edini in zato — najljubši!

Emerencijana. Velikrat mislim, mamica, o, ko bi Nežika živel na naša! In vendar, saj umrla je tako lepo in sveto!

Lucina. Povej, Emerencijana, še enkrat, kako umrla je; saj veš, da zame to velika je tolažba.

Emerencijana. Prišla je Neža na morišče, polno bilo je ljudi hudobnih, samih . . .

Lucina. Nikar tako ne reci -- Emerencijana, le Bog edini pozna človeška srca.

Emerencijana. In sredi njih je stala Neža. Kar umolkne vse, le tiho šepetanje od ust do ust se sliši, vse ozira se strmeč na Nežo, — zdi se vsem, da vidijo prikazen iz nebes — tu pride rabelj — — —

Lucina. O nežna moja hčerka!

Emerencijana. Tu pride rabelj, — že zgrabiti hoče sestro, da jo vrže na kolena, — a Nežika je že klečala in sklenila roki. — Tu ji lasé odstrani rabelj s tilnika, — a jaz pogledam proč, Lucina —

Lucina. In Neža nič ni rekla?

Emerencijana. O pač, glasno je vskliknila: O Jezus, ženin moj, jaz pridem! Kakor jelen koprni po mrzlem vrelcu, tako po tebi duša moja hrepeni, — moj Jezus! To bila njena zadnja je beseda.

Lucina. In jaz ostala sama sem drevo suhó, zelenega, posekanega gozda. — Oj prosim te,

Gospod, ne brani več sekiri, naj pride vrsta tudi name!

Emerencijana. Lucina, ne, o ne! Kaj bo potem z menoj?

Lucina. Bog varih boljši bode tvoj, kot je Lucina. Slušaj, dete: Ko sem sklonila se nad mrtvo truplo moje Neže in videla rudečo kri curljati čez obleko belo, — mi je bilo, kot da mi poslednja iskrica življenja ugasuje. Res bila slaba sem v življenji svojem prvokrat! Stojilo se mi je pri srci, — ah, takó čutila sem se zapuščeno; a zdaj je to prešlo, o, hvala Bógu, ti mi še ostaneš!

Emerencijana. (*Gleda med kulise.*) Tam — prihaja pretor, ki Nežo je obsodil v smrt.
— Naj odpusti mu ljubi Bog!

Lucina. Simforijan? Saj res. A nekam žalosten se mi dozdeva. Vendar kdo otožen danes bi ne bil?

Trinajsti prizor.

Simforijan. (*Nastopi s povešeno glavo, ves otožen. Ko zagleda Lucino, skoro v zadregi.*) Lucina, ti tukaj?

Lucina. In ti si se zato prestrašil?

Emerencijana. Lucina! molit grem na Nežin grob!

Lucina. Le pojdi, dete! (*Emerencijana odide.*)

Simforijan. Na Nežin grob!? Vroč je današnji dan, Lucina!

Lucina. Dan zmage, pretor!

Simforijan. Pretor? Jaz pretor nisem več.

Lucina. Ne več? Od kdaj? Kaj pač pomeni čudno tvoje govorjenje?

Simforijan. Lucina! Glej, odkrito govoriti hočem zdaj s teboj! Imej usmiljenje z menoj nesrečnikom!

Lucina. In kaj ti je? Govori! Tolažbe se mi zdiš potreben.

Simforijan. Sirota sem; moj sin kristjan postal je, vrgli so ga v ječo že. Ozdravila bolezní ga je Neža, meni ga je vzela. Glej Lucina, že se povračuje, kar sem jaz — zagrešil.

Lucina. Tvoj sin je v ječi? In zavoljo Jezusa? — Ah, Neža moja! — Božja je naredba čudovita!

Simforijan. In v hiši moji mrtva je soproga, prerezala si vrat je z lastno roko.

Lucina. Ubogi pretor! Vreden si usmiljenja!

Simforijan. Življenje moje zdaj je prazno, pusto! Krsčanstvo se mi več ne zdi nespamet, odkar sem videl taka srca kot je Neža, in sina svojega za Kristusa vzplamteti; — kako pa jaz nesrečen sem, kako ubog!

Lucina. Simforijan! Tvoj sin te kliče z zgledom svojim; slušaj klic njegov in našel boš zdravilo rani svoji.

Simforijan. Res čudno je; kar našel pri ljudeh sem plemenitega, velikega, sem

našel pri kristjanih; — pri nas pa, pri bogovih naših in služabnikih njihovih — je nizko vse!

Štirinajsti prizor.

Emerencijana (*zavpije za odrom*): Lucina! Moj Bog! Lucina, mati moja! (*Pribeži, krvava na sencih — Lucina ji hiti naproti, Emerencijana se je oklene in se zgrudi na kolena; kamen prileti na oder in pade pred Emerencijano.*)

Simforijan (*zavzeto stopi nazaj, potem sr-dito*): Nečuveno zločinstvo! Jeli krvi zadosi ni? Na teh otrocih hlade možje si krviželjnost? Sramota vam, Rimljani plemeniti!

Lucina (*ji briše kri s sencv*). Ubogo dete, kaj se je zgodilo?

Emerencijana (*slabotno*): Klečala sem na grobu sestre Neže, kar mož se pridrvi in vrže kamen proti meni, zadené me na glavo, ah boli — boli, Lucina!

Simforijan. Če Rim ponaša s takimi se deli, potem, Simforijan, proč, ven v puščavo! takó še divja zver ne dela!

Lucina. (*Kleči.*) Kako ti je sirotica? Položi semkaj glavo! Dete, dete, ti bleliš!

Emerencijana. Jaz grem — k sestrici — Neži! (*Umira.*) O Jezus moj — že grem, že grem, — Lucina, zbogom! (*Umrje.*)

Lucina. In zdaj še ti! poslednja hčerka moja!

Simforijan. Ves svet začel bom sovražiti! Zbogom, mesto hudobije in gorjá, nikdar se več ne vrnem. (*Odide.*)

Petnajsti prizor.

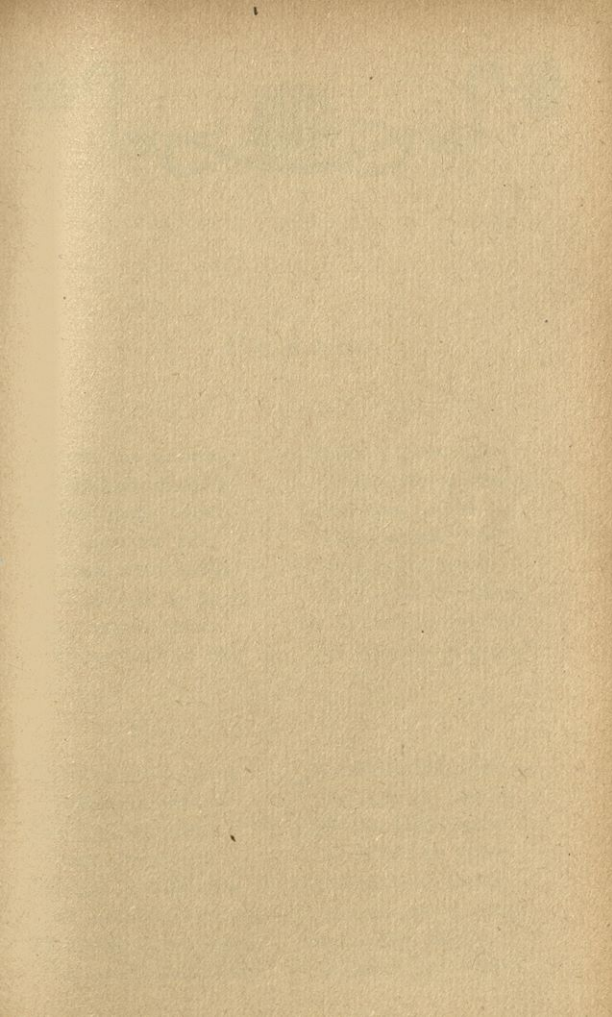
Lucina. Dokláj Gospod, pustiš me čakati!
Kri otročičev mojih kaže pot, ki k tebi pelje,
– lahko mi najti je to pot. Ti, o Gospod, si dal,
ti, o Gospod si vzel, ime naj tvoje bo češčeno!

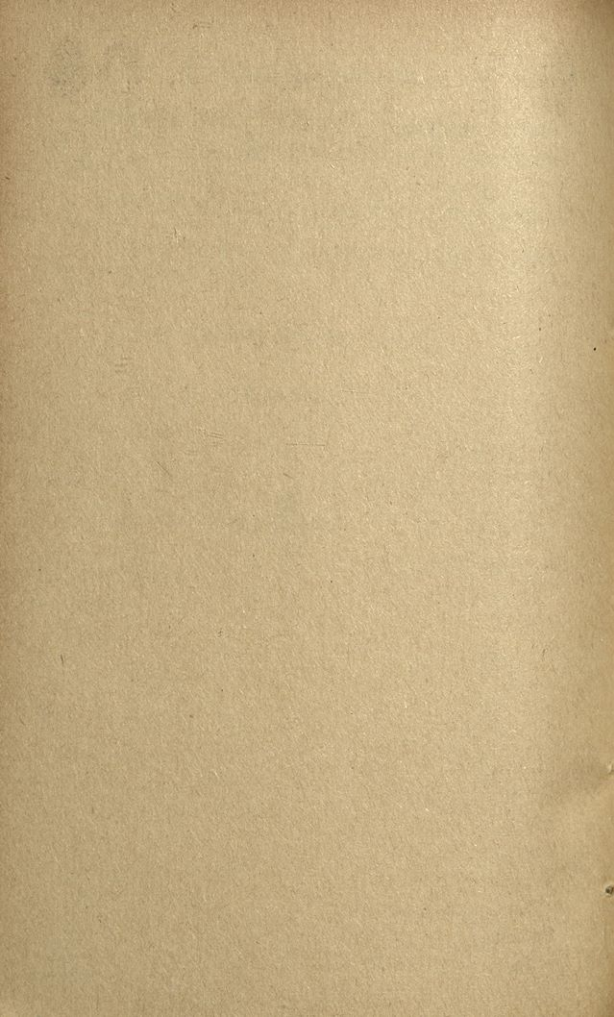
(Nepremično kleči in gleda Emerencijano, katere glava ji sloni na roki.)

(Zagrinjalo polagoma pade.)

Konec.









P e s e m.

1.

„Pustite me nevesto,
Rimljanje mladi vi!
Pustite njemu zvesto,
Ki čisto me želi,
Le njega bom ljubila,
Ki prej me je izbral,
Bom Jezusu služila,
Ki zame kri je dal.“

2.

To pravi sveta Neža,
Krščanska deklica,
Zavolj nebes deleža
Bogu obljubljenja.
Trinajst let šele stara,
Ko nedotaknjen cvet,
Pa modra je, ne mara
Za prazni sladki svet.

3.

„Poslušaj mene rada,
Ti mladih src oblast,
Uživaj lepa, mlada
Zlato, veselje čast.
A neizprosno rečem,
Kristjanom daj slovo,
Če ne, te živo spečem,
Al' vzamem ti glavo.“

4.

„Ne maram za obljube,
Po zlatu ne hlepim,
Življenja nagle zgube
Se mlada ne bojim.
Le njega bom ljubila,
Ki prej me je izbral,
Bom Jezusu služila,
Ki zame kri je dal.“

5.

Mladeniči odbiti
 Se silno razsrdé,
 Ji voljo spremeniti
 Zdaj z mukami preté!
 Sodnik devico kliče,
 Zgovorno besedí,
 Kar svetna srca miče
 Kar v prsih strah budí.

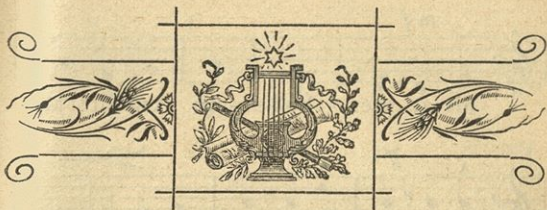
6.

Devica zaničuje
 Trdobo trinogov,
 Se Jezusu zročuje
 Že v rokah rabeljnov.
 V železje je vkovana
 Nevesta miljena
 In v mučno smrt peljana
 Zavoljo Jezusa.

7.

In v smrt hiti devica,
 Svet briše si oči,
 Oh, ona je kraljica,
 Jetnik si grešnik ti.
 Veselo je nagnila,
 Glavico rabeljnu,
 A dušo izročila
 V nebesih ženinu.



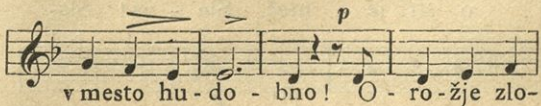
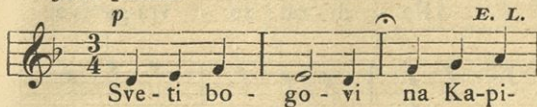


Napevi k pesmim.

1. Žalostinka poganskih duhovnikov.

(K igri: „Mlini pod semljo.“ II. dej., 1. prizor.)

Jako počasi.



mf

mi-te brez - bož-ne-mu kra-lju! Mo-

ff

ri-te, za - tri-te hu - do-bneže vse!

2. Pesem rimskih vojakov.

Moški zbor.

(K igri: „Mlini pod semljo.“ I. dej., 10. prizor.)

Krepko. mf *E. L.*

Po - di - ral so - vra-ga tvoj

mf

o - stri je meč. Sla - va! Sla-

f

f

va! Od - bi - jal vr - ste

f

ff

ne - šte - vil - ne. Sla - va! Sla-

ff

va! Sla - va naš car Te-o

do - zij! Sla-va naš car!

Sla-va naš car! Sla-va naš car!

3. Zbor angelov.

Ženski čveterospev.

(K igri: „Sanje“, I. dej., 3. prizor in V. dej., 1. prizor.)

Nežno. p p

E. L.

Spa-vaj sladko v svetem mi-ru,
Od-po-čit iz sna se zbu-di,

Sen sla-dak naj te kre-pí!
Vzdi - gni se, oj ze - mlje sin!

p
Vse naj bo ti po - de - lje - no,
Sre - ča, ra-dost se ti nu-di,

mf
Le za - ti - sni zdaj o - či!
Več ni za - te bo - le - čin.

Kar si da - nes u - pno
 Stvar - ni - ku vsa hva - la

mf

Kar si da - nes
 Stvarni - ku vsa

mf

pro-sil
 bo - di

pro - sil,
 hva - la

Kar si da - nes u - pno
 Stvar - ni - ku vsa hva - la

V zvezdno zdi - hu - joč ne-
Nje-mu čast iz sr - ca

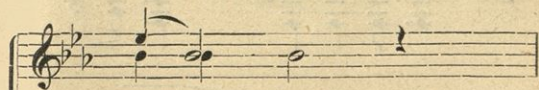


V zve-zdno zdi - hu-
Nje - mu čast iz

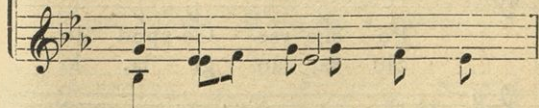


pro - sil
bo - di,

bo,
daj!



joč ne - bo,
sr - ca daj!



V zve-zdno zdi-hu - joč ne-
Nje - mu čast iz sr - ca

p



Pošlje vse Go - spod do-brot-ni
 Slušaj an - ge - la, ki vo - di

p

bo, Po-šlje Gospod do - brot-ni
 daj! An-ge-la slu-šaj, vo - di



Ti iz ra-ja na zemljó,
 Te zvesto v ne - be-ški raj,

f



Po - šlje vse Go-spod do -
 Slu - šaj an - ge - la, ki

f

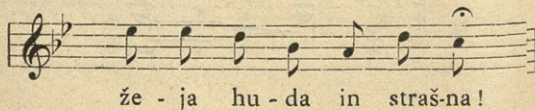
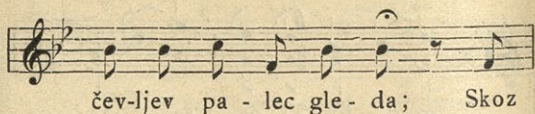
bro - tni Ti iz ra - ja
vo - di Te zve - sto v ne-

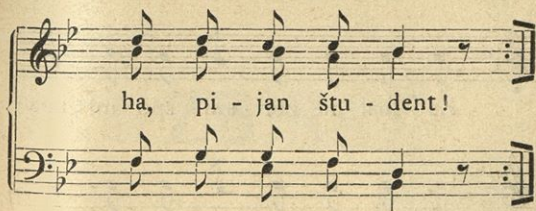
na ze - mljo.
be - ški raj!

4. Dijaška.

(K igri: „Sanje.“ II. dejanje, 4. prizor.)

Za - ma-zan ves in raz-ca-pan, Iz





5. Nočni čuvaj.

(K igri: „Sanje“ III. dejanje, 2. prizor.)

